

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur,
trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Dialogprocesser i skånska kommuner

- en studie av representation och planerarens roll ur ett genusperspektiv

Felicia Sällström

Dialogprocesser i skånska kommuner - en studie av representation och planerarens roll ur ett genusperspektiv

Dialogue Processes in Municipalities in Scania - A Study of Representation and the Planner's Role from a Gender Perspective

Felicia Sällström

Handledare: Ingrid Sarlöv-Herlin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Tim Delshammar, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr examinator: Marie Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Master Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0775

Ämne: Landskapsplanering

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2015

Omslagsbild: Felicia Sällström

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: planering, genus, dialog, delaktighet, representation, medborgardialog, samråd, kommunal planering

Keywords: planning, gender, dialogue, participation, representation, public dialogue, consultation, municipal planning

Abstract

The purpose of this essay is – using a gender perspective – to give a picture of the experiences of Scania municipal planners dialogue with local residents, as well as how planners work with and think about dialogue. I have based my study on observations from dialogue occasions, statistics that I have collected through surveys at these events and interviews with twelve planners in ten different municipalities. In the essay, I have set out to answer the following questions: How does participation and representation at the dialogue occasions occur? How is the dialogue designed? Are efforts made to broaden representation of participants? Who has influence during dialogue occasions? Do planners reflect on their own role in the dialogue, and how do they see the possibility to influence depending on the form of dialogue? Based on the statistics I have compiled together with literature studies and what the planners have said in interviews, the following can be distinguished: The meetings are usually male dominated and participants of foreign origin virtually non-existent. Young people and parents of young children rarely participate. Most of those attending the meetings hold a university degree and it is usually they who talk. Through the interviews I have been able to discern that planners should actively meet and talk to people in their everyday lives in order to broaden representation. For more people to be heard, traditional meeting forms should be avoided. As an example, participants should instead be divided into smaller groups. Clarity about the outcome of the dialogue and transparency are important as well as a humble and listening attitude from the planners. Also, planners must distribute the word fairly, and guide the questions to discuss what can be affected. By adapting the language to the participants, dialogue is facilitated and planning is made more accessible and inclusive. The dialogue is considered important both because it can make proposals better, it can increase the sense of participation among residents, and contribute to social cohesion. The planners consider themselves to have great power to influence the dialogue. I note that there is a need to develop the dialogue in order to reach more people and create structures to include everyone in the discussions at the dialogue occasions.

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till kommunerna som tog emot mig vid sina dialogtillfällen, samt till de som deltog vid tillfällena och fyllde i min enkät. Jag vill framför allt passa på att tacka alla de planerare som delade med sig av sina erfarenheter, sin kunskap och sina tankar om dialog och planering.

Jag vill även tacka min fina vän Linnea Stensson och min mamma, Mette Sällström, för korrekturläsning och uppmuntran och ett stort tack till min handledare Ingrid Sarlov-Herlin för stöd, uppmuntran och genuina intresse för min studie.

Innehållsförteckning

Inledning	7
BAKGRUND.....	7
Jämlikhet under samhällsplaneringens utveckling.....	8
Kritiken av rationaliteten & nya vägar.....	8
Dialog i dagens & i framtidens planering.....	9
Syfte & frågor	10
SYFTE.....	10
NÅGRA FRÅGOR SOM VÄGLETT ARBETET.....	10
FRÅGOR.....	10
Metod	12
ATT FINNA RELEVANT LITTERATUR.....	12
GEOGRAFISKA BEGRÄNSNINGAR.....	12
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	13
Inledningsvis.....	13
Tankar kring kvalitativ forskning.....	13
Intervjuerna.....	14
Mötesobservationerna.....	15
Enkäten.....	15
Arbetsprocessen.....	16
METODDISKUSSION & OBJEKTIVITET.....	17
Material	18
LITTERATUR.....	18
MÖTESANTECKNINGAR.....	18
IFYLLEDA ENKÄTER.....	18
TRANSKRIBERADE INTERVJUER.....	19
Presentation av intervjumaterialet.....	19
Kodningen av respondenterna.....	19
Teoretiska utgångspunkter	20
TIDIGARE KUNSKAPSLÄGE.....	20
Genusvetenskapliga perspektiv på planering.....	20
Dialog på kommunal nivå.....	22

TEORETISKA PERSPEKTIV & TANKAR KRING DEMOKRATI, DIALOG & METODER.....	27
Vem planerar och vilka deltar i processen?.....	27
Aktörer och processer i medborgardialogen.....	29
Modeller för deltagande.....	31
Den svenska delaktighetstrappan.....	32
Analys och resultat.....	34
MÖTENA: SAMRÅD OCH DIALOG I PRAKTIKEN.....	34
Vilka var där?.....	34
Varför var de där?.....	36
Mötesupplägg, vem som pratade & hur dialogen fungerade.....	37
INTERVJUERNA – PLANERARNAS TANKAR & ERFARENHETER.....	40
Vilka är planerarna?.....	40
Tema: Deltagandet & representationen.....	40
Sammanfattning av planerarnas tankar & erfarenheter kring deltagande & representation samt hur bredd påverkar planeringen.....	58
Tema: Inflytande och demokrati.....	59
Sammanfattning av vilka planerarna upplever har inflytande vid dialogtillfällena & vad som påverkar inflytandet.....	76
Tema: Du i dialogsituationen – reflektioner.....	77
Sammanfattning av hur planerarna ser på sin roll i dialogen med kommuninvånarna.....	89
Tema: Formerna för dialog & möjligheten att påverka.....	90
Sammanfattning av planerarnas upplevelse av huruvida formerna för dialog och möjligheten att påverka hänger samman.....	100
Avslutande reflektioner om dialog från några av planerarna.....	101
Sammanfattande diskussion.....	103
SLUTSATSER.....	103
SLUTKOMMENTARER.....	104
FRAMTIDA FORSKNING.....	105
Referenser.....	106
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	
Illustrationer:	
Figur 1. Arbetsprocessen	
Figur 2. Delaktighetsstegen	
Figur 3. Delaktighetstrappan	

Inledning

Interests are multiple, as are publics. Different publics have different amount of power in society and in public decision-making process. [...] And yet...planning and policy-making have historically been the province of white upper-middle class men, and the decisions that have been made reflect the interests and experiences of this group.¹

Jag har under hela min utbildning, både tidigare då jag läste statsvetenskap och genusvetenskap och nu under landskapsarkitektutbildningen, intresserat mig för rättvisa, jämlikhet, jämställdhet och demokrati, vilka jag anser är frågor som hänger tätt samman och är viktiga när det kommer till fysisk planering. Det handlar inte enbart om att skapa en estetiskt tilltalande plats som uppfyller samtliga miljökrav, utan jag anser att en viktig del i en landskapsarkitekts, eller någon med annan bakgrund som arbetar med planering, är att se till sociala aspekter och att arbeta normkritiskt för att skapa bättre förutsättningar för fler människor att kunna ta del av och påverka miljön de vistas i sin vardag. Samhällets krav på medborgardialog kommer från bland annat *Århuskonventionen*² och även från den *Europeiska Landskapskonventionen*³, samtidigt som intresset för mer dialog kan ses som en trend⁴. Även *Agenda 21*⁵ poängterar vikten av medborgarengagemang på lokal nivå.

BAKGRUND

I *Malmös väg mot en hållbar framtid – hälsa, välfärd och rättvisa*⁶ har ojämlikhet i hälsa studerats av flera olika forskare. Behovet av en mer jämlik och rättvis stadsplanering blir uppenbart och slutrapporten visar även på vägar att gå för att öka jämlikheten. Delen som berör boendemiljö och stadsplanering beskriver bland annat att: ”En stads utformning och boendemiljö påverkar välbefinnande, hälsa och dess sociala fördelning i många avseenden”.⁷

Kommissionen menar även att invånarnas inflytande och delaktighet är något som stadsplaneringen ska bidra till. Att engagera invånarna är något som det finns goda möjligheter för i just stadsplaneringens processer. När fysiska planer ska tas fram bör dialogmodeller utvecklas och prövas av kommunen, planeringsmetoder som ger invånarna möjlighet att öka sitt inflytande över det fysiska resultatet,⁸ men:

1 Fainstein & Servon 2005, 2.

2 *Aarhus Convention*. 1999. Konventionen har arbetats fram inom FN och handlar om allmänhetens rätt till information om miljön och en av tre grundpelarna som utgår från erfarenheter av tidigare miljöarbete har fastslagits vara: rätten att delta i beslutsprocesser.

3 Council of Europe. 2000. Konventionen har som mål att skapa en rikare livsmiljö där alla kan delta i utformningen och lyfter bland annat fram landskapets sociala betydelse. Den innebär bland annat att delaktighet i beslut ska främjas på både regional och lokal nivå.

4 Se gärna rapporten som Leif Nilsson tagit fram för Örebro Läns Landsting: *Samverkan och medborgardialog för en bättre hälsa - En satsning på bostadsområdet Varberga i Örebro kommun*.

5 Ett handlingsprogram för en hållbar samhällsutveckling som antogs vid FN:s konferens om miljö och utveckling år 1992.

6 Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö 2013.

7 Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö 2013, 67

8 Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö 2013, 77.

Det innebär en ökad beredskap från stadens sida när medborgare själva vill påverka sin omgivning. Malmö stad ska öka jämställdheten i den offentliga miljön genom att involvera både flickor och pojkar, kvinnor och män i behovsformuleringen och designprocessen av nya platser i staden. En fokuserad och kontinuerlig delaktighetsprocess riktad till målgruppen behövs för att möta önskemål och behov av platser för möten, fysisk aktivitet och platstagande i stadsmiljön. Arbetet bör ske tidigt i en planeringsprocess och omfatta genusanalys över platsens nuvarande användning och undersöka behov i området.⁹

Den exkludering vissa känner i hur deras närmiljö omvandlas och känslan av att inte kunna påverka, maktlöshet inför myndigheter och politiker gör att dialogen har en väldigt viktig roll när det kommer till att inkludera personer i förändringsprocesser och ge dem möjlighet att diskutera och influera processen om dialogen används på ett bra sätt. Att få vara med och påverka sin närmiljö tillsammans med grannar eller andra kommuninvånare kan vara en bidragande faktor till att människor, framförallt i socio-ekonomiskt utsatta grupper, går från att befinna sig i ett utanförskap till att känna sig mer inkluderade i processer som påverkar deras närmiljö.

JÄMLIKHET UNDER SAMHÄLLSPLANERINGENS UTVECKLING

Behovet av planering i modern tid har uppstått ur de komplexa ekonomiska och politiska processerna som moderniteten frambringat och som bidragit till både genererande av ökat välstånd och spridda förmåner. Detta har även lett till systematisk exkludering till följd av bland annat kön, klass och etnicitet, stor social ojämlikhet, periodiska kollapsar på marknaden samt miljöförstöring, vilket gjort det intressant att undersöka hur de rumsliga sociala relationerna visar sig och utvecklas i städerna. Det blev nu intressant att planera framtiden istället för att som tidigare låta sig utelämnas till stora kapitalistiska företags makt eller marknadens nycker. Samhällsplaneringen skulle nu vila på instrumentell rationalitet och vetenskaplig kunskap, där det sistnämnda skulle bidra med objektivitet för identifierandet av framtida möjligheter och nuvarande problem. Rationaliteten handlade om mål och medel – vad som skulle uppnås och hur detta skulle möjliggöras. Genom planering skulle det bli möjligt att lämna det irrationella (så som marknadskrafterna och diktatoriska ledarskap) bakom sig.¹⁰

KRITIKEN AV RATIONALITETEN & NYA VÄGAR

Den svenska planeringen dominerades av stadsplanerare och sociologer och syftet var att stärka välfärdssamhället och förverkliga folkhemsidealet, men denna planering kritiserades för att vara expertstyrd då experternas kunskap inte längre ansågs vara den enda sanningen. Objektiv kunskap och rationalism är inte en garant för att det bästa för allmänheten säkerställs. Utan själva tron att ett ”allmänt bästa” som är det samma för alla individer finns leder till att alla särintressen blir problematiska. I takt med att de rådande maktordningarna ifrågasattes blev det möjligt att få upp ögonen för nya vägar att nå kunskap, bland annat kunskap genom erfarenhet.¹¹

En mer inkluderande syn på planering är att lyfta fram socialt konstruerad kunskap genom mer kommunikativa strategier med fokus på sätt att främja samarbete och konsensuskapande. Det kommunikativa tillvägagångssättet bidrar dels med att makten över planeringen delas av fler samt att berörda parter får en röst. Genom kollektiva ansträngningar kan det mobiliseras för förändring när tankesätten förändras och i

9 Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö, 2013, 77.

10 Healey 2006, 9.

11 Listerborn 2009, 99-100, 103.

pluralistiska samhällen blir det en väg framåt för skapandet av en mer deltagande demokrati.¹² Kommunikativ planering innebär även att människors skilda förväntningar, maktställning och intressen bör beaktas av planeraren¹³.

DIALOG I DAGENS & I FRAMTIDENS PLANERING

Den mer rationellt grundade planeringen förde med sig många fördelar, så som viljan att bygga den goda staden och att planera för alla. Det är dock svårt att veta vad "alla" vill om de inte tillfrågas och tillåts vara med och få sina synpunkter, erfarenheter och önskningar hörda.

En viktig del av planeringen handlar idag om delaktighet, som är ett medel för att närma oss en mer inkluderande och jämlik planeringsprocess och ett mer rättvist resultat. Dialogtillfällen mellan kommun och kommuninvånare är ett forum för människor att vara delaktiga och uttrycka sina åsikter och diskutera hur framtidens byar och städer ska se ut. Det är i sökandet efter metoder och tankar kring en mer demokratisk planering och en mer rättvis och inkluderande planeringsprocess min studie tar avstamp.

12 Healey 2006, 5.

13 Listerborn 2009, 101.

Syfte & frågor

SYFTE

Syftet med uppsatsen är att få en inblick i vad som händer ute i kommunerna idag samt att ur ett genusperspektiv undersöka hur planerare ser på dialog och sin egen roll i den. Jag vill undersöka hur de anser att den används idag när det kommer till fysisk planering och hur den skulle kunna utvecklas, samt hur de arbetar med och reflekterat kring dialog när det kommer till genusrelationer, demokrati och deltagande. Jag vill även ge en inblick i hur representationen vid dialogtillfällen ser ut samt beskriva upplägget vid några dialogtillfällen. Ytterligare ett syfte är att undersöka vad det finns för litteratur inom området och hur kunskapsläget ser ut idag och därifrån bidra med exempel på vad som bör finnas i tankarna när vi arbetar med dialog.

Arbetet kommer inte att göras värderande utifrån ett prestationsperspektiv där varje kommuns insatser bedöms, utan syftet är att undersöka hur olika metoder verkar fungera för att få ut det kommunerna vill av dialogen och hur metoderna upplevs av planerarna.

Genom att redovisa mitt resultat av den här studien hoppas jag även på att bidra till en insikt om hur vi kan arbeta vidare med dialog och vilka erfarenheter som kan hjälpa oss att utveckla metoderna för dialog och vår syn på hur dialog bör genomföras.

NÅGRA FRÅGOR SOM VÄGLETT ARBETET

I åtanke under studien har varit hur olika människors erfarenheter, behov, intressen och möjligheter påverkar planering under både själva processen samt i resultatet. Samtidigt även vad det spelar för roll att flera olika grupper närvarar om alla är fast i samma normer och hur det går att arbeta för att frigöra sig från dessa normer för att komma än längre. Mina tankar har kretsat kring vikten av att utvärdera, reflektera och undersöka nya arbetsmetoder för att göra planeringen mer inkluderande och tillgänglig för flera.

FRÅGOR

De frågor som jag har valt att fokusera på är följande:

- Hur ser representationen ut vid dialogtillfällen mellan planerare och kommuninvånare i skånska kommuner idag, vilka är det som deltar?
- Vilka upplever planerarna i skånska kommuner att det är som deltar vid dialogtillfällen och anser de

att kommunen gör något för att öka mångfalden bland deltagarna?

- Vilka av deltagarna upplever planerarna har inflytande vid dialogtillfällena och vad påverkar inflytandet?
- Reflekterar planerarna över sin egen roll i dialogen och hur de kan påverka den?
- Hur upplever planerarna möjligheterna för invånarna att påverka beroende på dialogform och hur tror de att dialogtillfällena skulle kunna utvecklas?

Metod

Jag har valt att ha en ganska så omfattande och förklarande metoddel då forskningsmetodik inte är något som fått så mycket fokus under landskapsarkitektutbildningen, och jag anser att medvetenheten om metodologiska val och dess konsekvenser är en väldigt viktig del i producerandet av vetenskaplig kunskap. Jag har använt olika metoder för närma mig mitt syfte och kunna besvara mina frågeställningar, tillvägagångssättet presenteras nedan.

ATT FINNA RELEVANT LITTERATUR

I delen *Teoretiska utgångspunkter* presenteras den litteratur jag sammanställt genom läsning och därefter urval av tidigare forskning och publikationer om ämnet. Artiklarna och böckerna har hämtats genom litteratursökningar via de databaser som SLU, Lunds universitet och Malmö högskola har tillgängliga. När jag funnit intressanta artiklar och böcker har jag gått vidare och använt mig av referenslistorna till dessa för att finna litteratur relevant för min uppsats. Jag använde mig av sökord som "genus", "planering", "planeringsprocesser", "dialog", "kommunal planering", "medborgardialog" "representation", "samråd", "jämlik" och "jämsköll" och kombinerade dessa på olika sätt. Jag gjorde också sökningarna på engelska. Jag fann även material via vad *Skåne Läns Länsstyrelse* och *Sveriges Kommuner och Landsting* har publicerat på sin hemsida.

GEOGRAFISKA BEGRÄNSNINGAR

Jag har valt att begränsa min studie till Skåne, av rent praktiska skäl. Jag har varken haft ekonomiska medel eller tid till att ta mig runt till orter med jämn geografisk spridning i hela Sverige. Givetvis skulle det vara intressant att undersöka om det finns geografiska skillnader i hur kommuner arbetar med dialog och om synen på den och metoderna som används skiljer sig åt.

Jag har intervjuat planerare från 10 olika kommuner. Några av kommunerna där jag intervjuat planerare är väldigt små och har därför få anställda inom just planering vilket gjort att jag valt att inte skriva ut namnet på kommunerna där de arbetar för att kunna garantera respondenternas anonymitet.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

INLEDNINGSVIS

Tillvägagångssätt i första stadiet var att jag sammanställde en lista med alla skånska kommuner och kontaktuppgifter till dessa. Uppgifterna var beroende av vad kommunerna hade tillgängligt på sina hemsidor. I vissa fall fanns enbart en enda e-postadress till hela kommunen, i något fall enbart en enkät eller ett formulär att fylla i, ibland fanns adressen till den avdelning som arbetar med planering. Oftast var det möjligt att finna direkta e-postadresser till de som arbetar med samhällsplanering.

Oftast är hemsidorna uppbyggda så att det hittas under *Bygga, bo och miljö* eller *Samhällsplanering och bygglov* sen vidare under *Översiktlig planering* samt *Detaljplanering*. När det fanns både en övergripande adress till planeringsavdelningen/stadsbyggnadsavdelningen samt till enskilda landskapsarkitekter eller planarkitekter, stadsarkitekter etc har jag använt båda för att undersökningen ska nå så många som möjligt, då det inte är säkert att samtliga som arbetar med planering står med sina namn och adresser på hemsidan. Jag har dock uppmanat till spridning av min undersökning till samtliga på arbetsplatsen som den är aktuell för.

På en av de större kommunernas hemsida var det möjligt att via olika detaljplaner och projekt hitta väldigt många landskapsarkitekter och planerare. Jag fick tips om två personer som arbetar vid olika avdelningar på kommunen och som båda arbetat med dialog och tänkt en del kring dialogprocessen. Så jag vände mig specifikt till just dem då det varit väldigt många att kontakta annars, båda två har medverkat i studien.

Brevet utformades något annorlunda beroende på om jag kontaktade en kommun eller planavdelningens allmänna e-post eller om jag kontaktade personerna direkt.¹⁴

Jag fick många svar, från i princip alla kommuner jag skickade e-post till, men det var 12 stycken planerare i 10 olika kommuner som hade möjlighet att ställa upp på intervjuer. I fem av dessa kommuner skulle det även under den tid jag efterfrågade hållas någon form av dialog med kommuninvånarna.

TANKAR KRING KVALITATIV FORSKNING

Om man vill belysa ett fenomen genom att studera det ”in real life” eller ”in action”, så väljer man observationer som metod. Vill man däremot få fram människors förståelse av fenomenet, väljer man intervjuformen.¹⁵

De kvalitativa angreppssätten kan med fördel kombineras då de kompletterar varandra.¹⁶ Som med all forskning är det även när det kommer till kvalitativ sådan viktigt att tillvägagångssättet är transparent, vilket betyder att de forskningsmetoder som används ska beskrivas och dokumenteras så att forskningen blir trovärdig och tillförlitlig. En kvalitativ intervju är speciell på det sättet att beroende på vad deltagaren svarar så ställer den som intervjuar följdfrågor – svaren följs upp¹⁷. Det är viktigt att vara medveten om att många faktorer påverkar intervjun så som var den utförs och hur mycket tid intervjupersonen har till förfogande¹⁸.

14 Se *Bilaga 1*.

15 Widerberg 2002, 17

16 Widerberg 2002, 17.

17 Widerberg 2002, 16.

18 Widerberg 2002, 16-17.

INTERVJUERNA

Intervjuer kan vara styrda eller mer oplanerade. Jag konstruerade en intervjuguide. Det var viktigt att den skulle vara lätt att följa och att frågorna skulle ha en naturlig ordningsföljd. Den innehöll även en del följdfrågor att kunna ta till ifall respondenten inte skulle förstå frågorna helt eller behöva hjälp på traven att komma igång och prata.

Under intervjuerna spelade jag in med både en diktafon och med min mobiltelefon som backup. Jag förde lite anteckningar, men främst fokuserade jag på att lyssna och ställa följdfrågor vid behov. Jag ställde även andra frågor om respondenten började prata om något som jag inte hade med i intervjuguiden från början, men som likväl var intressant för min undersökning.

Samtliga intervjuer genomfördes i kommunerna där planerarna arbetar och i nästan alla fallen i planerarnas arbetsrum, vid två tillfällen satt vi i andra rum på kommunhuset. Jag såg till att ha väl tilltaget med tid själv och bad planerarna att avsätta en timme för intervjun, för att vi skulle ha gott om tid och inte behöva stressa igenom frågorna.

Syftet med intervjuerna var att lyfta fram de erfarenheter och den kunskap som planerarna har och att de skulle få göra det under så frispråkiga former som möjligt. Då det kan vara lättare för de flesta människor att prata mer öppet och ärligt om de vet att deras namn inte kommer publiceras i samband med det de sagt lovade jag att planerarna skulle vara anonyma i undersökningen, vilket jag var noga med att berätta innan intervjuerna påbörjades. Jag gick då även igenom hur jag skulle använda materialet samt att de var fria att kontakta mig i efterhand om det var något de ville ändra eller om de inte längre skulle vilja vara en del av studien.

Intervjuguidens utformning

Intervjuguiden var indelad i tre delar och i fyra olika teman.¹⁹ Guiden var upplagd så att respondenterna inledningsvis fick svara på bakgrundsfrågor om sig själva, så som utbildning och ålder för att sedan gå in på hur arbetet med dialog i kommunen de arbetar i ser ut, till hur de själva upplever dialogen. Alla respondenter fick svara på samtliga frågor och jag följde ordningen i guiden, förutom vid ett tillfälle då jag missade en fråga som jag sedan gick tillbaka till. När tillfälle gavs och jag kände att det berikade och skulle kunna ge mig mer förståelse ställde jag även spontana följdfrågor. Detta innebär att alla inte svarade på exakt detsamma, men jag har likväl funnit det givande att ha med även dessa svar som en del av mitt material. Det är av betydelse att kunna ställa frågor på olika sätt och med olika ingång, eftersom personer tänker olika och kanske lättare förstår en fråga om den omformuleras eller om den följs upp med mer konkreta följdfrågor.

Intervjusituationen

De flesta av respondenterna var pratiga och även efter intervjuerna berättade de vidare om vad som händer i deras kommuner just nu, bland annat vilka planer de arbetar med. Vid ett tillfälle förde en av respondenterna ett intressant resonemang efter det att intervjun avslutats och jag stängt av inspelningarna och då föreslog han själv att han skulle kunna ta det från början så att jag skulle kunna få med det.

Jag kände mig ganska snabbt säkrare och mer bekväm i mitt genomförande av intervjuerna och ställde fler följdfrågor då vissa frågor kommit upp till följd av intervjuerna jag redan genomfört.

¹⁹ Se *Bilaga 2*.

MÖTESOBSERVATIONERNA

Jag närvarade vid fem dialogtillfällen mellan kommun och kommuninvånare. Jag gjorde min närvaro känd, dels genom att kontakta kommunerna på förhand för att höra mig för om mötena och för att fråga om det gick bra att dela ut min enkät till deltagarna, dels för att jag blev presenterad eller presenterade mig själv vid de olika tillfällena. Jag ställde inga frågor under själva mötena och deltog inte heller aktivt i gruppdiskussioner vid de dialogtillfällen som hade det som en del av sitt upplägg.

Jag observerade bland annat hur många som närvarade från kommunen, hur många kommuninvånare som deltog, samt räknade hur många kvinnor respektive män som deltog. Jag antecknade även hur mötena var upplagda och hur olika moment genomfördes och mottogs.

Avgränsningar och urval

Jag har deltagit på de möten där kommunerna svarat att det går bra att jag kommer och att jag delar ut min enkät till deltagarna. Jag hade turen att vara med på både möten med ganska få deltagare och några möten med många. Alla möten utom ett var samrådsmöten för detaljplaner, utom ett som var ett mer strategiskt fokuserat möte om kommunikationer.

Tankar om observationerna

Det är svårt att avgöra huruvida min närvaro påverkade de deltagande, men jag uppfattade det som att de kommuninvånare som kommit dit för att få sagt vissa saker ändå kändes så beslutsamma om det att min närvaro inte verkade spela någon roll. Det skulle kunna ha en inverkan på de från kommunen som är ansvariga för dialogen om de kände sig studerade.

Vad jag såg, la märke till och reagerade på under observationerna beror till stor del på mina egna erfarenheter, intressen och förutfattade meningar, så om en annan person suttit med hade förmodligen ytterligare faktorer observerats och annat kanske inte lagts märke till.

ENKÄTEN

För att få mer information om vilka det var som deltog vid dialogtillfällena och varför de var där bad jag de som deltog att fylla i en enkät²⁰. Med den ville jag förstå vilka det är kommunerna när ut till och vilka det är som har och tar sig tiden att gå på mötena och vad de är intresserade av.

Fokus var att enkäten skulle vara så kort och enkel som möjligt så att det skulle gå snabbt att fylla i den. Det var även viktigt att det skulle vara lätt att förstå frågorna samt att storleken på texten skulle vara lättillgänglig även för personer med sämre syn. Den hade en fram och en baksida och bestod av frågor som alla utom ålder skulle besvaras med kryss. På ett ställe fanns det plats för att skriva själv. Det framgick även att enkäten skulle behandlas anonymt.

För att så många som möjligt skulle svara bad jag de som höll i mötena att nämna mig och min enkät i sina presentationer och vid de flesta tillfällen påminde även de personer om att fylla i den. Jag var aktiv i att gå runt med enkäten och att påminna om den, speciellt på de möten som hade många deltagare.

Det är viktigt att ha i åtanke att den insamlade statistiken enbart är från de fem möten jag närvarade

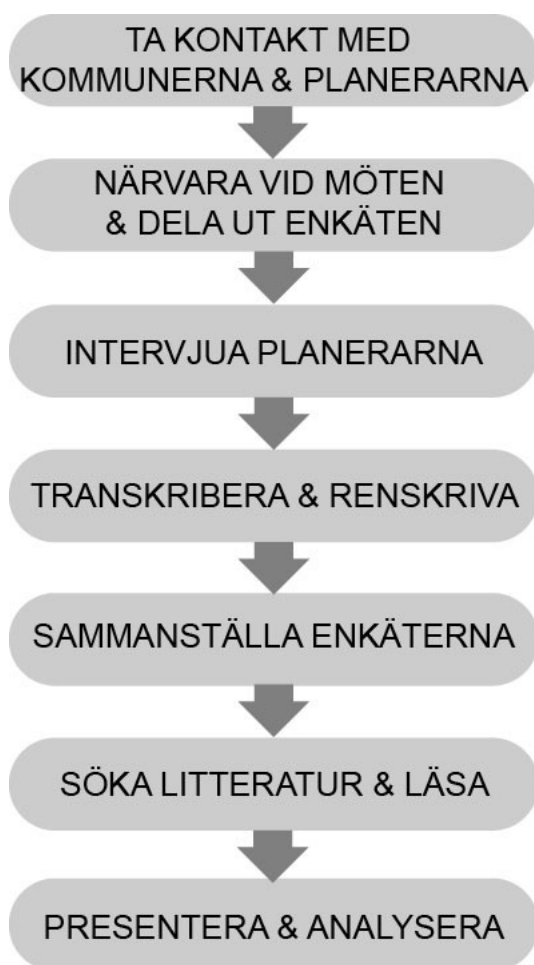
²⁰ Se Bilaga 3.

vid och är menad att ge en bild av hur just dessa möten såg ut, för att kunna påvisa mer generella samband anser jag att det krävs en större studie vid fler möten.

Avgränsningar och urval

Samtliga deltagare på de möten jag närvarade vid, undantaget de tjänstemän och politiker som höll i mötena, informerades om enkäten och ombads fylla i den. Flera av de som närvarade på mötena fyllde i enkäten, på de mindre mötena med färre deltagare fyllde samtliga i enkäten.

ARBETSPROCESSEN

Figur 1.

METODDISKUSSION & OBJEKTIVITET

Den tidigare kunskap inom ämnet jag tagit del av, de metoder jag använt mig av och de teorier som jag tagit avstamp i är sannolikt ej exakt de samma som om någon annan hade genomfört den här studien. Det gäller även det urval jag gjort och de frågor jag ställt vid mina intervjuer. Gayle Letherby, professor i sociologi vid Plymouth University, skriver att:

Yet all research is ideological because no one can separate themselves from the world – from their values and opinions, from the books they read, from the people they have spoken to and so on.²¹

Jag vill med ovan citat framhäva min syn på att vetenskap inte är något objektivt utan både studenter och forskare, liksom andra människor, färgas av sin bakgrund och sina erfarenheter. Det jag menar kan göras för att göra forskningen tillförlitlig och användbar är att presentera den på ett så genomskinligt sätt som möjligt så att de som tar del av den kan förstå hur resultaten har uppnåtts och på vilka grunder slutsatserna har dragits.

Forskning, och speciellt forskning som utgår ifrån ett genusvetenskapligt perspektiv, handlar för mig om att urskilja de strukturer och den hegemoniska världsbild som präglar samhället vi lever i. Det handlar även om att ge en möjlighet att se utanför detta och upptäcka att det finns andra sätt att se på och forma verkligheten än de som ofta presenteras som den enda möjliga vägen. Med min studie kommer jag inte med en objektiv sanning, utan det jag hoppas att min uppsats bidrar till är att komma med en nulägesbild av hur dialog i planeringsprocessen fungerar, med en förhoppning om att den ska ge mer kunskap som kan leda till ökad genusmedvetenhet inom planeringen så att vi i framtiden kan planera för mer jämställda och jämlika samhällen.

21 Letherby 2003, 5-6.

Material

LITTERATUR

Studiens litterära material består av en genomgång av tidigare forskning med studier om och litteratur om genusvetenskap och planering, demokratiteorier samt dialog i planeringssammanhang, för att ge en översiktlig bild om hur forskningsläget ser ut. Det består även av publikationer med befintligt material om metoder för dialog med kommuninvånare samt en presentation av material som kan kopplas till mina frågeställningar och ge en djupare förståelse för det resultat jag presenterar. Jag redogör för teorier om genus och planering samt presenterar en del material som *Sveriges Kommuner och Landsting* har tagit fram om dialog och material från *Länsstyrelsen Skåne*, där de går igenom olika metoder och arbetsätt som jag kunnat urskilja i mina egna studier av hur kommunerna arbetar med dialog.

MÖTESANTECKNINGAR

Mina intryck och min upplevelse av de olika mötena, hur många som deltog samt hur könsrepresentationen såg ut. Noteringar om vad som diskuterades och hur diskussionerna fungerade samt hur mötena var uppbyggda. Jag redovisar detta ganska så kortfattat och delger mina övergripande intryck.

IFYLLDA ENKÄTER

Meningen med enkäterna var främst att få en bild av representationen av deltagare på möten, samt att få en förståelse för varför de valt att närvara. Enkäterna var anonyma och för att kunna säkerställa anonymiteten så presenteras inte heller vilken kommun mötena var i eftersom det var väldigt få deltagare på vissa av mötena.

Detta material redovisas främst i diagram och tabeller. Då det var två olika former av möten så har jag valt att dela upp dem därefter så att resultaten ska bli tydligare.

Vid de mindre detaljplanemötena med 4-6 närvarande, där jag personligen kunde dela ut enkäten, fyllde samtliga i den. När det kom till de möten där det var fler deltagare var det inte alla som fyllde i den, 28 av 40 på det större detaljplanemötet och 33 av ungefär 80 på kommunikationsmötet. Därför har jag när det kommer till antal närvarande, respektive antal kvinnor och män försökt komplettera med att räkna dem själv vid de tillfällen då det var ett större antal deltagare. De som närvarade från kommunen var väldigt måna om att nämna min enkät och att de hoppades att deltagarna skulle delta i min undersökning.

Då det bara rör sig om fem möten är det inte möjligt att dra generella slutsatser utifrån enkäterna, men jag har valt att ha med den statistik jag sammanställt utifrån enkätsvaren i min undersökning då jag anser de säger en hel del i samband med det som framkommit i intervjuerna kan ge en bild av

representationen på mötena i dagsläget.

TRANSKRIBERADE INTERVJUER

De 12 intervjuerna var på runt 45-50 minuter, undantaget två som var på ungefär 30 minuter respektive två timmar. Samtliga intervjuer transkriberades i sin helhet för att vara ett så oförändrat material som möjligt att arbeta med, då jag tror det är lättare att tolka på ett ”korrekt” sätt när jag inte går miste om helheten i resonemangen som fördes.

PRESENTATION AV INTERVJUMATERIALET

Intervjuerna presenteras efter de teman som användes i intervjuguiden. Detta för att få en bra struktur som blir tydlig och underlättar för läsaren att följa. Varje tema har underrubriker som bygger på intervjuguidens frågor. Nya intressanta områden som tagits upp under intervjuerna inordnades antingen där de passar in eller under ytterligare en underrubrik eller blir ett eget tema.

Det var för mig viktigt att ge respondenterna och deras erfarenheter och tankar utrymme för att få en förståelse för hur planerarnas upplevelse av dialog ser ut. Ofta förde respondenterna längre resonemang och det fanns en kvalitet och öppenhet i att låta citaten som redovisas vara mer omfattande så att läsaren får ta in det med respondentens egna ord så att inget förvrängs av mina omskrivningar.

KODNINGEN AV RESPONDENTERNA

Respondenterna är benämnda efter kön – **K** för kvinna eller **M** för man, ålder samt kommunstorlek för att skilja dem åt. Kön är dessvärre ofta en faktor som leder till skilda erfarenheter, medan ålder kan inverka genom att respondenternas utbildningar kan ha sett annorlunda ut och att det kan finnas viss erfarenhet respektive nytänkande beroende på när någon är född. Storleken på kommunen är med då detta kan spela roll när det kommer till vilka resurser kommunerna har att lägga på dialogverksamhet. Jag har då sett på kommunernas invånarantal och delat in enligt nedanstående:

s	= större	42 000 och uppåt
m	= mellan	20 000- 35 000
l	= liten	13 000 – 17 000

Kodningen av en respondent: **M28s**, vilket står för en man på 28 år som arbetar på en kommun med fler än 42 000 invånare.

Teoretiska utgångspunkter

TIDIGARE KUNSKAPSLÄGE

GENUSVETENSKAPLIGA PERSPEKTIV PÅ PLANERING

Det finns en del forskning som har studerat stadsplanering ur ett jämställdhetsperspektiv. Dessa studier undersöker ofta kvinnor och mäns olika sätt att använda staden utifrån bland annat trygghet, att det är kvinnors vardag som försämras när bostadsområdets närhet till service är dåligt planerad, att kollektivtrafiken i mycket större utsträckning används av kvinnor samt att kvinnor är sämre representerade än män i beslutsfattande positioner som rör planering.

Programberedningen *Kommunerna och jämställdheten* har tagit fram rapporten *Ojämställdhetens miljöer*²², som handlar om miljö, fysisk planering och jämställdhet. Helén Lundkvist, utredare i jämställdhetsfrågor, har skrivit rapporten på uppdrag av *Svenska Kommunförbundet* och den handlar om svensk kommunalpolitik och jämställdhetsfrågor inom denna.

Fastän planerare var engagerade kunde det konstateras att de ofta inte visste vad de skulle göra för att få in genusperspektiv i planeringsprocessen enligt forskningsprojektet *Genusperspektiv i översiktlig planering* av Tora Friberg, samhällsplanerare och professor vid Linköpings universitet, och Anita Larsson, teknologie doktor och docent i arkitektur vid Göteborgs universitet.

I forskningsrapporten *Steg framåt: strategier och villkor för att förverkliga genusperspektivet i översiktlig planering* stod den kommunala översiktsplanen i fokus och det övergripande syftet var ”att utröna hur ett genusperspektiv kommer till uttryck eller skulle kunna komma till uttryck i översiktlig planering”²³, vilken även den skrivits av Friberg och Larsson.

Tillsammans med Anne Jalakas, journalist med fokus på genusfrågor samt jämställdhetskonsult, har Larsson skrivit boken *Jämställdhet nästa! - Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*. Boken utgår från svenska förhållanden och är tänkt att ge planerare praktiska verktyg för att kunna leva upp till de svenska jämställdhetsmålen, i vilka även fysisk planering inkluderas. I boken vill de visa hur jämställdhet kan integreras i planeringen på framgångsrika sätt²⁴.

De menar att, trots att det arbetas med jämställdhet på flera olika plan i Sverige, är det begränsade resultat som kan urskiljas när det kommer till just den rumsliga fysiska samhällsplaneringen. De uppmärksammar att det är ett problem att preciserande av vad jämställdhet innebär ofta glöms bort.²⁵

Den klassiska frågan 'Vems är staden?', ställer Larsson och Jalakas trots att de anser svaret vara självklart: staden tillhör alla – både boende och besökare. Den är samtidigt fylld av gränser, både dolda och synliga, som påverkar människors rörelsemönster och levnadssätt. Som exempel på detta tar de upp att en kvinna i kort kjol i fleras ögon inte hör hemma på vissa platser vid vissa tidpunkter på dygnet och att hon

22 Lundkvist 1998.

23 Friberg & Larsson 2002, 9.

24 Larsson & Jalakas 2008, 7.

25 Larsson & Jalakas 2008, 7-9.

som en konsekvens får ta på sig en del av skulden om något skulle hända henne.²⁶

De tar även upp att under miljonprogrammets tid, 1965-1975, präglades planeringen av ett socialt intresse. När folkhemmets bostadsbrist skulle byggas bort var det goda grannskapet och den goda bostaden i fokus. Det saknades dock ett genuint intresse för synpunkter och önskemål från människorna och den traditionella könsuppdelningen med hemmafru och förvärvsarbetande man planerades in i de nya bostadsområdena.²⁷

Det är ett rationellt förhållningssätt utifrån ett ovanifrånperspektiv som denna paternalistiska norm inom planering grundar sig på och än idag så utgår planeringen ofta ifrån att kvinnor och män har olika behov som det är planerarens uppgift att tillgodose, vilket i sin tur leder till ojämställdhet då förväntade könsroller planeras in i våra fysiska miljöer.²⁸

Ibland delas människor in i grupper eller kategorier, så som kvinnor, barn, funktionshindrade, gamla, invandrare då de avviker från det "normala". De som då blir kvar när alla avvikande grupper är borträknade är svenska, medelålders, vita, heterosexuella män, vilka utgör en minoritet av befolkningen. Istället för att se dessa olika gruppers behov som statiska bör insikten att det krävs samhällsliga förändringar och förändringar av den fysiska miljön nås, så att det vi idag benämner som behov upphör.²⁹ "För att undvika att hamna i en återvändsgränd som en följd av tankebanor som bygger på "vi och dom" måste planeringen istället utveckla ett inkluderande synsätt, alltså ett sätt att ta med allas erfarenheter på ett likvärdigt sätt."³⁰

Genusvetenskapliga perspektiv på dialog

*A place for everyone? Gender equality and urban planning. A ReGender Briefing Paper.*³¹ är en sammanfattning av Clara Greed, Professor of Inclusive Urban Planning and Architecture at the Faculty of the Built Environment at University of the West of England, där hon sammanfattar bland annat varför planering är en genusfråga. För att lyckas med planering i en ekonomisk pånyttfödelse och med social inkludering menar Greed att genusfrågor spelar en central roll. Men som det ser ut idag så tenderar planering, enligt Greed att ignorera det faktum att kvinnor och män använder det offentliga rummet på väldigt olika sätt och att de även har olika tankar om hur de ska få sina behov tillfredsställda där. I texten finns olika saker listade som bör tas i åtanke vid planering med ett genusperspektiv. Bland annat nämns vikten av att vara inkluderande: "To find out what really concerns both women and men, public participation needs to actively include them."³² och att även kvinnor medverkat har lett till att uppmärksamma beslutsfattare på frågor som inte tidigare tagits upp, så att säkerhets- och trygghetsfrågor kommit upp på dagordningen tillsammans med sådant som exempelvis tillgång till toaletter vid järnvägsstationer.³³

I skriften *Gender Equality & Municipal Planning and management: In Brief* framtagen av *Canadian International Development Agency* går de sammanfattat igenom hur genusfrågor kan integreras i kommunal planering. Enligt skriften är det en nödvändighet för planerare att uppmärksamma skillnader i aktiviteter, prioriteringar och behov hos kvinnor och män, för att ha aktuell information om den population de ska planera för. Planerarna behöver därför besitta analytisk förmåga för att kunna avgöra om kvinnor och män får lika fördelar av de förslag som läggs fram. När det kommer till dialog poängterar skriften: "Municipalities

26 Larsson & Jalakas 2008, 14, 16.

27 Larsson & Jalakas 2008, 54.

28 Larsson & Jalakas 2008, 55.

29 Larsson & Jalakas 2008, 59.

30 Larsson & Jalakas 2008, 60.

31 Greed 2007.

32 Greed 2007, 2.

33 Greed 2007, 2.

must also ensure that their public consultation processes obtain the views of women and men.”³⁴

Dialogprocessen bör enligt skriften vara öppen och inkluderande, vilket innebär informations-spridningsmetoder som riktar sig mer direkt mot kvinnor så väl som män och det är även viktigt att ha tid och plats i åtanke när möten planeras. Planerare bör även tänka på att öva upp sin förmåga att underlätta diskussioner och lyfta både kvinnor och män så att allas åsikter ges möjlighet att komma fram, samt att arbeta med olika grupper i kommunerna med speciell uppmärksamhet riktad mot grupper som arbetar med jämställdhet och kvinnors rättigheter.³⁵

DIALOG PÅ KOMMUNAL NIVÅ

Sveriges kommuner och landsting har producerat en del skrifter i syfte att vara utbildande och fungera som stöd för planerare och andra som arbetar med olika former av offentlig dialog med kommuninvånare.

Kommunikativ planering och deliberativ demokrati

I *Plan och process – Handbok i dialoginriktad planering* som Länsstyrelsen Skåne har tagit fram står det att vi bör se planering som en process i vilken det är möjligt att fördjupa sina kunskaper om olika perspektiv och lösningar som är möjliga.³⁶ Handboken beskriver även planerarens roll som koordinator, expert och processledare samt avtt vara den som löser intressekonflikter.³⁷

Det är viktigt för planeraren att i mötet med invånarna tydligt redogöra för: (1) Beslutsramen - Vad är redan beslutat? (2) Beslutsmakten - Vem har makten att besluta? samt (3) Beslutsrummet - Vad kan påverkas?³⁸

Planerarens roller

I boken *Arena för hållbar utveckling* beskriver författarna tre olika roller för planeraren; olika roller i olika situationer och sammanhang samt i olika faser av planeringsprocessen.

Planeraren hamnar lätt i ett dilemma i vilken roll hon/han bör inta i olika planeringssituationer. Det krävs (---) att de är medvetna om när de har rollen som sektorsexpert, koordinator eller processtödjare. I större kommuner med flera tjänstemän inom planerings- området kan det finnas möjlighet till specialisering inom någon av rollerna. [...] I mindre kommuner måste ofta den ende planeraren hantera alla roller även inom samma planeringsprocess. Då uppstår dilemmat att välja rätt ”roll” vid rätt tillfälle och att övriga aktörer uppfattar när samma person intar olika roller. [författarens kursivering]³⁹

Det finns en inbyggd dubbelhet i dessa olika roller att som expert å ena sidan kunna avgöra vad som är en bra plan och att som processledare å andra sidan ha en öppen inställning till erfarenheter från lekmän på området.⁴⁰

När det kommer till detaljplaneprocessen har nu privata aktörer tagit över kommunens roll som

34 Schalkwyk & Woroniuk 2000, 2.

35 Schalkwyk & Woroniuk 2000, 3.

36 Ranger 2007, 11

37 Ranger 2007, 10-11.

38 Ranger 2007, 14

39 Ranger 2007, 14. (Citatet är ursprungligen från Asplund & Hilding-Rydevik, 2001.)

40 Ranger 2007, 15.

initiativtagare och villkorade överenskommelser har ersatt programarbetet, vilket kan leda till att detaljplaneprocessens demokratiska förankringen upplevs som ett spel för galleriet och som en följd av detta blir samrådsmötena tråkiga och i bland aggressiva, skriver Ranger. Den demokratiska förankringen blir problematisk i och med att kommunen tappat initiativet, något som även lett till minskad kreativitet. Det är många som känner sig överkörda i beslutsprocessen och som blir besvikna på slutresultatet. Detta gör att planeringslösningarna som presenteras ofta framstår som dåliga kompromisser.⁴¹

För att samverkan ska fylla en reell funktion bör denna genomföras innan mentala och formella låsningar gjorts, alltså redan i tidiga skeden av detaljplaneprocessen. Arbetet med detaljplanering handlar om att realisera mer generella visioner som infaller redan på översiktsplanenivå och därför bör det redan här sökas efter metoder för att genom dialog få fram visioner från flera olika invånare och aktörer.⁴²

Om demokrati

I handboken står det att i det demokratiska systemet kan vem som ska utgöra folket grunda sig på helt olika värderingar och att:⁴³

En grundläggande värdering i Sverige idag är tanken om alla människors lika värde. Därför ska alla i Sverige idag betraktas som folket. [...] Det har alltid funnits en stark koppling mellan samhällets syn på kunskap och på vem som utgör folket. Ofta har olika gruppers tillgång till det politiska samtalet begränsats med motiveringen att de saknar de rätta kunskaperna som krävs för att delta i samhällets beslutsfattande.⁴⁴

Synen på kunskap är något som i dagens debatt om demokrati leder till olika hållning. När det kommer till den deliberativa demokratiinriktningen, som starkt värdesätter deltagandet i de politiska processerna och där förståelse för varandras argument står i fokus, är synen på kunskap som en process grundläggande – vi lär oss genom att föra samtal med andra och lyssna till andra perspektiv och förklaringsmodeller och genom att göra erfarenheter, vilket innebär att kunskap inte ses som något statiskt. Deltagandet är i den representativa demokratin ett medel för att nå fram till det beslut som är mest fördelaktigt för samhällsutvecklingen, deltagandet är alltså inte ett mål i sig självt, utan det kan räcka med några expertuttalanden innan ett beslut fattas. För deliberativ demokrati är just själva deltagandet ett mål i sig, då bra beslut inte anses kunna fattas utan detta deltagande.⁴⁵

Utgångspunkten är att människan är en socialt inriktad varelse som generellt sett har ett inneboende behov av att tillhöra en grupp och i dialog med andra utveckla sina sociala förmågor och samhällsliga engagemang. [...] Förespråkarna av deliberativ demokrati ser samtalet som en rationell process eftersom det ger deltagarna möjlighet att ta till sig ny information och väga argument mot varandra. Detta leder till mer välgenomtänkta uppfattningar.⁴⁶

Andra fördelar med deliberativ demokrati är ett minskat egenintresse, eftersom det är ett mer allmänt intresse som åsikterna som leder till argumenten grundar sig på. Fokus i samtalen är att alla perspektiv, med det allmänna bästa i centrum, ska lyftas och inte att alla ska få säga sitt. Syftet med att föra dessa diskussioner är förhoppningen om att de ska ge medborgarna mer förtroende för de beslut som fattas och på så vis motivera dem att följa dem.⁴⁷

41 Ranger 2007, 18.

42 Ranger 2007, 19.

43 Ranger 2007, 23.

44 Ranger 2007, 23.

45 Ranger 2007, 23-24.

46 Ranger 2007, 24.

47 Ranger 2007, 25.

Idén om en deliberativ demokrati kritiseras ofta för att den skulle ge goda möjligheter att ta för sig på bekostnad av en svagare samtalspart. Det är dock möjligt att rikta samma kritik mot den representativa demokratin där alla visserligen har en röst var men agendan för vad som ska tas upp för omröstning ofta påverkas av snedvridna förutsättningar.⁴⁸

Samtal i grupp

Vad är då en bra storlek på en grupp för dialog? Länsstyrelsens skrift menar att denna bör ligga på inte mer än 6-8 deltagare, då de flesta människor har förmågan att upprätthålla ungefär sju relationer samtidigt i en grupp. Detta för att samtliga deltagare i gruppen ska ha möjligheten att komma till tals och få ta plats. Det blir mer oklart vems tur det är att prata när det är fler än två personer som samtalar med varandra och varför folk pratar i en viss ordning.⁴⁹ Det finns både många olika typer av grupper och olika slags samtal. Hur turtagningen ska fungera i dessa olika situationer präglas av olika formella och informella regler.⁵⁰ Som planerare med ansvar för dialog kan följande frågor vara bra att ställa sig för underlätta turtagningen i grupp:

- Vem har rätt att ta till orda?
- Vem får tala med (avbryta) vem?
- I vilken ordning får deltagarna tala?
- Vem får byta samtalsämne?
- Vad går det an att tala om?
- Vilket språk - verbalt och ickeverbalt - ska vara möjligt att använda?
- Hur länge och hur ofta får någon tala?
- Vem ska inleda samtalet och föra det vidare; sammanfatta eller avsluta?⁵¹

Principer för medborgardialog

I *Medborgardialog som del i styrprocessen*, framtagen av *Sveriges Kommuner och Landsting*, går det att läsa om hur principer för medborgardialog kan tas fram. Till att börja med är det viktigt att veta varför vi ska ha medborgardialog, vilka utgångspunkter som ska råda samt vad medborgarna vinner på det. För att denna dialog ska kunna bli hållbar bör tjänstemän och politiker (över blockgränserna) komma överens om varför en dialog med medborgarna är viktig. Varför behövs den här frågan kompletterad med medborgarnas värderingar utöver den faktakunskap tjänstemännen besitter? Vilka är de demokrati- och effektivitetsvinster som ska uppnås?⁵²

Hur vi ska arbeta med starka respektive svaga grupper måste diskuteras och en analys av vilka de förtroendevalda redan idag möter samt vilka grupper som är engagerade och aktiva bör göras liksom att undersöka vilka grupper det är som inte får fram sina åsikter och vad det är som hindrar deras deltagande och hur vi ska göra för att fler ska ges möjligheten att delta.⁵³

Redan i den inledande fasen av en beslutsprocess bör kommunen fatta beslut om medborgardialog ska vara något som kompletterar processen för att dialogen ska kunna hanteras systematiskt. Beslutsunderlaget man får fram kommer sedan att bygga på resultatet av medborgardialogen, men som det ser ut idag hör det till ovanligheten att ställning tas systematiskt till användandet av medborgardialog redan i början av processen. Det är de förtroendevaldas ansvar att fatta beslut om medborgardialog ska genomföras,

48 Ranger 2007, 24-25.

49 Ranger 2007, s. 44.

50 Ranger 2007, s. 44.

51 Ranger 2007, s. 44.

52 Langlet 2013, 8.

53 Langlet 2013, 8.

men dialog bör undvikas om de redan vet med sig hur beslutet kommer bli. Förs dialog måste det finnas en vilja att lyssna in synpunkter och att ta med sig och beakta dessa vid beslutsfattandet. Deltagandet vid dialog blir högre ifall det handlar om frågor som upplevs som viktiga av medborgarna.⁵⁴

När medborgardialog ska komma in i processen bör det i styrprocessen tas ställning till detta och det anses av fullmäktigeledamöter vara viktigast att dialog förs tidigt i processen, men även när beslut ska utvärderas. I praktiken är det oftast nära beslutstillfällena som medborgardialoger hålls och målet med dessa är då främst är att det förslag som kommunen vill få igenom ska förankras. För att förstå när under processen som det är lämpligt att ha dialog måste man fråga sig vad syftet med dialogen är:⁵⁵

Det kan vara tidigt i processen för att kartlägga behov av en viss utveckling eller förändring av verksamheten. Det kan vara när behov är kartlagda och kommunen och landstinget vill ha idéer kring lösningar för att genomföra förbättringar. Det kan vara när det har tagits fram ett antal lösningsidéer och analys av konsekvenser behöver ske och där medborgarnas vardagserfarenheter är viktiga att beakta. Det kan vara inför beslut där dialogen primärt syftar till att uppmärksamma beslut man avser att ta ställning till. Det kan ske i implementeringsfasen där medborgarna kan ge sin syn på hur implementeringen av ett beslut ska ske och det kan ske i utvärderingsfasen där medborgarna kan ge återkoppling på om det önskade resultatet nåddes.⁵⁶

Det är syftet med dialogen som avgör när i styrprocessen det är lämpligt att infoga dialogen och det är därför ställning bör tas till vad det är som ska uppnås med genomförandet av medborgardialogen redan i inledningen till styrprocessen. För att i efterhand kunna utröna om processen varit framgångsrik ska mål och indikatorer tas fram.⁵⁷

Systematiskt arbete med medborgardialog

I skriften *Kommunikation för medborgardialog*, även denna framtagen av *Sveriges Kommuner och Landsting* och skriven av Lena Langlet och Lisa Wärn, betonas vikten av en tydlig kommunikationsprocess så att det inte enbart är samma fåtal som ska komma till tals vid dialogtillfällena och att både innan, under och efter genomförd dialog är kommunikationen central.

Bakgrunden till att fler kommuner beslutat att i sina styrprocesser arbeta systematiskt med medborgardialog, menar de är att vårt samhälle står inför utmaningar såsom urbanisering, globalisering, migration och teknikutveckling, vilket anses påverka människors värderingar, hur de agerar och även deras syn på det samhälle de lever i. Att vara delaktiga i det lokala samhället och dess utveckling är något som anses ställa större krav, vilket leder till att makten på ett nytt sätt finns överallt, något som leder till att kommunens möjligheter att fatta beslut förändras. Detta leder till ett behov av att medborgarna bör ha ökade möjligheter att delta i samhällsutvecklingen, bland annat avseende att: (1) demokratisk och social hållbarhet ska skapas genom stärkt sammanhållning i samhället, (2) att de som vanligtvis inte kommer till tals ska ges förutsättningar, (3) att kunskapen om de värderingar, behov och åsikter som medborgarna har om det lokala samhället de lever i ska öka.⁵⁸

Det är viktigt att de som berörs av beslutet i en fråga (det kan vara flera olika målgrupper) ska ges möjligheten att erhålla kunskap och information om vad det är frågan handlar om, hur synpunkterna kommer att användas, vad medborgardialogen resulterar i samt vad beslutet blir och hur detta påverkats av dialogen.

54 Langlet 2013, 14-15.

55 Langlet 2013, 15-16.

56 Langlet 2013, 15-16.

57 Langlet 2013 16.

58 Langlet & Wärn 2014, 7.

Det är i denna del som kommunikationsprocessen är viktig och den ska vara systematiskt upplagd och följande utgångspunkter anses vara centrala för denna process:⁵⁹

- en kommunikationsplan behöver upprättas
- kommunikationen behöver omfatta före, under och efter medborgardialogen
- målgrupper behöver definieras
- flera metoder för kommunikation behöver användas eftersom människor kommunicerar på olika sätt
- kommunikationen behöver utvecklas utifrån målgruppernas perspektiv
- personella och ekonomiska resurser behöver avsättas
- ta vara på människors vilja att delta⁶⁰

59 Langlet & Wörn 2014, 8-9.

60 Langlet & Wörn 2014, 8-9.

TEORETISKA PERSPEKTIV & TANKAR KRING

DEMOKRATI, DIALOG & METODER

VEM PLANERAR OCH VILKA DELTAR I PROCESSEN?

Nedan redogörs för vilken betydelse så kallat kvinnliga respektive manliga erfarenheter och perspektiv anses ha för planeringen. Jag tar upp både könsfördelningen när kommunerna bjuder in invånarna till dialog så som exempelvis samrådsmöten, men även representationen av kvinnliga och manliga politiker och tjänstemän som arbetar med planeringsfrågor.

Den demokratiska processen ur ett genusperspektiv

Uppfattningen att olikhet och mångfald måste accepteras i ett demokratiskt politiskt system förekommer inom samtida politisk teori, menar Maud Eduards, professor emerita i statsvetenskap vid Stockholms universitet, och fortsätter:

Det anmärkningsvärda med detta teoretiserande är att både kvinnor och andra marginaliserade grupper diskuteras utifrån hur deras kollektiva identiteter formas, medan de som sätter gränser och ytterst har makten att benämna inte underkastas motsvarande analys.⁶¹

Mäns ansvar eller förmåner som grupp diskuteras sällan i svensk politik, anser hon samt att det går att hävda att kärnan i den manliga normen är att män inte finns som politisk kategori. Detta leder till att benämningen av kvinnor som underordnade kan möjliggöras utan att män beskrivs som överordnade. Görs däremot män till en politisk kategori menar Eduards att de kan förmås att ta politiskt ansvar i termer av makt och kön.⁶²

I likhet med Eduards menar Larsson och Jalakas att männen fräntas sitt ansvar för att skapa förändringar med tron att representationen av fler kvinnor ska lösa problemen med jämställdhet, en föreställning som enligt dem bygger på ”att kvinnor betar sig på ett visst, speciellt ”kvinnligt”, sätt, och har specifika behov, kanske också viktiga genusegenskaper. Genom att de deltar i planeringen förväntas jämställdhet komma på köpet, nästan automatiskt.”^{63, 64}

Enligt Larsson och Jalakas är det inte tillräckligt med kvantitativa åtgärder⁶⁵ för att få till stånd strukturella förändringar, utan samhället och planeringsverksamheten måste granskas kritiskt och de anser att ”Jämställdhet ska då ses som det politiska målet medan genusperspektivet utgör ett av verktygen att uppnå kvalitativa förändringar”⁶⁶.

61 Eduards 2002, 148.

62 Eduards 2002, 157.

63 Larsson & Jalakas 2008, 44.

64 Larsson & Jalakas 2008, 44.

65 Så som att det exempelvis är till antalet lika många kvinnor och män i en organisation.

66 Larsson & Jalakas 2008, 42.

”Kvinnliga” perspektiv på planering

Under 1970-80-talen antogs, enligt Lundkvist, i idéskrifter, på debatter och på konferenser om planering med ett kvinnoperspektiv att kvinnor kunde tillföra den traditionella planeringen något annorlunda. Ett antagande som hon idag inte längre anser vara lika självklart, utan nu problematiseras planerarrollen och på vilka sätt och varför kvinnors planering skulle bli annorlunda ifrågasätts. Hon nämner en dansk studie från 80-talet som undersökte kvinnor och mäns värderingar och attityder till planeringen. Studien konstaterade att män ofta såg olika planeringsproblem som oberoende av varandra, medan kvinnor ansåg att det är sammanhängande problem som planeringen ska lösa, samt att kvinnor oftare utgick från hur vardagslivet och dess organisering ska lösas.⁶⁷ Lundkvist påpekar dock att ”Forskarens slutsats var att detta inte handlar om att kvinnor och män skulle vara olika, utan att vi bär *olika erfarenheter*”⁶⁸.

När det kommer till deltagande skriver Lundkvist att ”Kvinnors inflytande i planeringsprocessen är mindre än mäns”⁶⁹ och anser att den fysiska planeringen är både politiskt och administrativt en mansdominerad verksamhet.⁷⁰

För att planeringen ska bli jämställd måste etablerade föreställningar ifrågasättas och fler måste få komma till tals i planeringsprocessen. Det krävs enligt henne att ny kunskap inhämtas av både tjänstemän och politiker.⁷¹

Strategier och metoder som Lundkvist föreslår för att deltagandet och kunskapsbasen ska kunna breddas är följande: underifrånplanering, planeringspromenader, studiecirklar, mentala kartor och att ha kvinnliga samrådsgrupper vid detaljplanehantering.⁷²

Kvinnors makt och skilda verklighet

”Det behövs fler kvinnor bland planerare i höga positioner. Det går inte att komma ifrån att det handlar om makt och inflytande.”⁷³ säger Tora Friberg, professor vid Tema Kultur och samhälle vid Linköpings universitet, i en intervju gjord av Kerstin Sandelius i *Kvinnors makt – Vardagens erfarenheter från politik och samhällsplanering. Förslag för framtiden*. Friberg anser att det är politikerna som måste efterfråga att planerarna införskaffar andra kunskaper och nya synsätt och att samhällsplanerarna utgår från sin egen verklighet i allt för stor utsträckning, något hon menar tillhör karriärlivsformens sätt att leva och är del av en manlig verklighetsuppfattning.⁷⁴

I sin avhandling *Kvinnors arbete och liv. Anpassningsstrategier i tid och rum*, skiljer Friberg på lönearbetarlivsformen, där pengar är anledningen till att kvinnorna arbetar, medan fritiden anses ge livet dess innehåll. Dessa kvinnor tar ett större ansvar för barn och hem än männen i familjerna och de arbetar ofta deltid. Arbetet har ett större egenvärde i karriärlivsformen och kvinnorna arbetar nästan alltid heltid. De kvinnor som lever i karriärlivsformen har oftare en mindre traditionell fördelning av hemarbete och de har därför inte samma erfarenheter som kvinnor som lever i lönearbetarlivsformen. För lite insiktsfulla kunskaper, menar Friberg att kan leda till att det ofta blir generaliseringar och de som det planeras för inte möts med respekt.⁷⁵

67 Lundkvist 1998, 75.

68 Lundkvist 1998, 75.

69 Lundkvist 1998, 13.

70 Lundkvist 1998, 13.

71 Lundkvist 1998, 24-25.

72 Lundkvist 1998, 13.

73 Alenmark & Sandelius 1992, 16.

74 Alenmark & Sandelius 1992, 16.

75 Alenmark & Sandelius 1992, 13-16.

AKTÖRER OCH PROCESSER I MEDBORGARDIALOGEN

I arena för hållbar utveckling – aktörer och processer beskrivs bland annat hur olika aktörer i den kommunala fysiska planeringen upplever planeringsvardagen, hur synen på möjligheterna att påverka och agera är bland de olika grupperna och även hur medborgarna ser på sitt inflytande. Fokus för texterna är dock den fysiska planeringens bidrag till en hållbar utveckling och de politiska förväntningarna som finns ställda på denna och hur detta ska återspeglas i praktiken.

Tidiga samråd

Magnus Johansson skriver i texten ”Medborgarna i plansamråd – teori och verklighet” att till följd av Rio-konferensen 1992 och Agenda 21 har regler och rekommendationer för att dialogen med allmänheten utvidgats, bland annat genom att samråd ska ske i tidigare skeden av planeringsprocessen och detta var menat att leda till att möjligheterna för påverkan och insyn skulle öka, men även att beslutsunderlagen skulle bli bättre och då även besluten, genom att kunskapen breddades genom reglering av planeringsprocessen.⁷⁶

Lagstiftarnas strävan att bredda samråden i den fysiska planeringen baserades på erfarenheter av att kommunerna ofta bjöd in till samråd först i ett så sent skede att ramarna för planprojekten redan var låsta och mer genomgripande diskussioner därmed var svåra att föra. Samtidigt pekade erfarenheterna på att allmänhetens engagemang för olika planfrågor var mycket ljumt i de skeden då det var möjligt att påverka slutresultatet i någon större omfattning.⁷⁷

Att allmänheten först reagerar när det rör den mer direkt och inte i tidigare skeden anses bero på att den mer översiktliga planeringen för de flesta känns avlägsen och att den för den enskilde inte upplevs som angelägen. För att få upp intresset och öka deltagandet redan tidigt i planeringsprocessen måste det skapas en förståelse för sambandet mellan översiktsplanering och detaljplanesamråd, vilket kan möjliggöras genom att kraven programfaser i detaljplanens inledning där det förs en diskussion om planens inriktning samt att på stadsdels- och tätortsnivå utvidga arbetet med fördjupningar av översiktsplaneringen.⁷⁸

Det är främst ur kravet på att kommunikation med berörda⁷⁹ ska föregå myndighetsbeslut som den svenska samrådstraditionen har vuxit fram. Den enskilde ska ges möjlighet att lyfta fram sina synpunkter och argumentera för sina intressen, vilket är tänkt att leda till att en korrekt avvägning mellan allmänna och enskilda intressen görs.⁸⁰

Boendeperspektiv

Ann Skantzes text ”Miljön i mitt liv – boendeperspektiv” berör vad ett perspektiv kan bestå av och har undersökt miljö ur de boendes perspektiv, samt hur kommunen ser på planeringen av denna miljö. Fokus ligger på tydliggörande av olika synsätt och de utvecklings- och förändringsmöjligheter dessa kan bidra till.

Då olika betraktelsesätt kartläggs, blir det lättare att diskutera och reflektera över skillnaderna och det är härigenom utveckling möjliggörs. Perspektiv handlar inte enbart om ur vilken vinkel något betraktas utan även hur vi kategoriserar och förstår det vi ser. Detta kan ha att göra med vad som intresserar oss, yrke, kunskap eller det förhållande vi har till exempelvis kvarteret som ska byggas ut

76 Johansson i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 62-63.

77 Johansson i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 63.

78 Johansson i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 63.

79 Berörda är de vars rättigheter påverkas av beslutet.

80 Johansson i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 64.

beroende på om någon är arkitekt eller bor där och det handlar om det meningssammanhang vi ser på kvarteret. Kvarteret är det samma, men upplevs likväl på olika sätt beroende på i vilket sammanhang någon ser på det. Vårt eget perspektiv är oftast det vi tar för givet, medan andra får stå tillbaka. Hon skriver om tre olika aspekter hon finner väsentliga när det kommer till perspektiv: (1) position – ur vilken vinkel något ses eller iakttas, (2) meningssammanhang – dina föreställningar beror på i vilken situation eller var du är samt (3) projekt eller intention – det du strävar efter är det som avgör hur du betraktar något.⁸¹

Skantzés undersökning visade att när det kommer till informationen i planeringsfrågor så är denna svår för allmänheten att ta till sig och att de känner sig osäkra då de inte alltid förstår vad det är det frågas om utan det kan upplevas som att planerarna talar ett annat språk. Istället för att enbart få information om förslag från kommunen så önskas kommunikation och att bli tillfrågad och lyssnad på.⁸²

Ofta handlar planeringsperspektivets syn på staden eller en specifik plats om det mer generaliserade rummet – en yta kan förändras och få nya användningsområden och det allmänna intresset anses ha företräde framför enskilda intressen och privatpersoner kan ur detta perspektiv anses driva dessa enskilda intressen som grundar sig på motiv som inte är rationella och som är egoistiska.⁸³

Planeringsintresset kan uppfattas som objektivt, uppfattas företräda ”fakta” och ses inte som ett perspektiv bland flera möjliga. Det finns en risk att planeringsperspektivet söker legitimera sig själv genom att hävda att det är vetenskapligt.⁸⁴

Alla perspektiv kommer med risken att de kanske enbart vill rättfärdiga sig själva och de som för fram dem hänvisar till att de är objektiva, av ett allmänintresse, fakta, vetenskapliga, rationella etcetera, med syftet att makten ska legitimeras och att de härigenom bör ges företräde framför andra perspektiv. Genom att tillskriva vissa perspektiv dessa epitet kan de användas i maktsyfte utan att preciseras eller problematiseras och verka exkluderande när det kommer till vad som anses lämpligt att grunda planeringen på. Vi bör inte underskatta motsättningarna och skillnaderna mellan olika perspektiv, utan arbeta vidare med dessa, då det är viktigt att lyfta fram bilder och föreställningar av andra visioner, projekt och perspektiv.⁸⁵

Planeringsexperten och alternativ kunskap

Lars Orrskog efterlyser i sin text ”Verklighetsbilder i planeringen – att reflektera över samhällsförändringar”, en kritiskt reflekterande samhällsvetenskap och att ett kunskapsperspektiv som rymmer olika tolkningar av verkligheten (socialkonstruktivism) passar bättre när det kommer till samhällsvetenskap än mer tekniska perspektiv.⁸⁶

Det är politiker som beslutar över samhällsplaneringen, men de biträds av experter, så det är två skilda logiker som samhällsplaneringen drivs av – politikerna ska utgå från vad folket vill medan experterna ska ta utgångspunkt i vetenskapen. Planeringssidan är ofta inte en integrerad del i politiken utan detta sker oftast enbart när det är dags att genomföra något projekt. Behovet av en mer reflexiv modernitet har uppenbar sig där medvetna och fördomsfria människor som bygger sitt samhälle på kunskap erkänns, men där en hög grad av kritisk reflektion finns som en möjlighet att tänka om och vikten av att experterna kan se

81 Skantze i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 50-52.

82 Skantze i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 56.

83 Skantze i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 58.

84 Skantze i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 58.

85 Skantze i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 59.

86 Orrskog i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 142.

att även andra än de exempelvis kan uppmärksamma risker.⁸⁷ Orrskog tar upp olika kunskapssyner:

I den linjära kunskapsteorin föreställer man sig mer eller mindre slutna cirklar av expertgrupper och personer som fattar beslut på basis av sin egen kunskap. Icke-linjära teorier däremot utgår från ett öppet fält av konkurrerande kunskapsbärare.⁸⁸

Orrskog menar att det i hans studie tyder på att det är den linjära snarare än den icke-linjära formen av kunskapsutveckling som den svenska planeringen litar på. Vissa saker som vilka som är sakägare har utvidgats och tyder på mer reflektion, men mycket är traditionellt och det är sällan alternativa förslag redovisas för politiker och medborgare.⁸⁹

MODELLER FÖR DELTAGANDE

Jag presenterar och förklarar nedan två modeller för att se på deltagande, den ena från sent 1960-tal i USA och den andra är en modifierad variant av den förstnämnda för att skapa en bild av hur delaktighet fungerar i Sverige. Denna har skapats i ett medborgardialogprojekt av SKL.

Arnsteins amerikanska delaktighetsstege

Sherry R. Arnstein beskrev på slutet av 1960-talet i *A Ladder of Citizen Participation* olika nivåer av delaktighet och handlar om maktstrukturer i samhället och hur dessa interagerar med varandra. Texten är tänkt att underlätta för att förstå vem det är som har makten när viktiga beslut fattas och jag finner att den fortfarande är aktuell när det kommer till deltagande och dialog mellan tjänstemän och invånare. Inledande så beskrivs medborgardeltagande:

[...]citizen participation is a categorical term for citizen power. It is the redistribution of power that enables the have-not citizens, presently excluded from the political and economic processes, to be deliberately included in the future. [...] In short, it is the means by which they can induce significant social reform which enables them to share in the benefits of the affluent society.⁹⁰

Om inte en omfördelning av makten sker blir deltagande en frustrerande och tom process för de maktlösa och det ger makthavarna möjligheten att hävda att de har tagit hänsyn till allt, men de som tjänar på det är bara ett fåtal och ingen egentlig förändring sker. Arnstein menar att ”participation without redistribution of power is an empty and frustrating process for the powerless.”⁹¹ Det gör att makthavarna kan hävda att de lyssnat på alla, men möjliggör samtidigt för bara några få att dra nytta av det och ingenting förändras egentligen.⁹²

87 Orrskog i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 162-163.

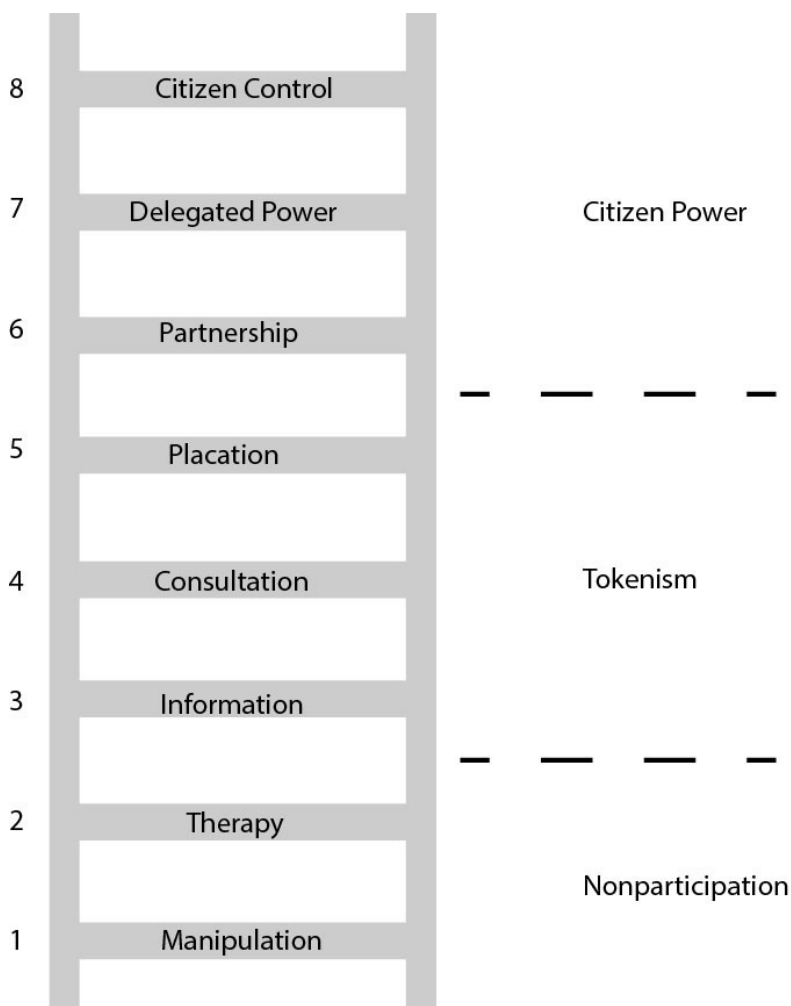
88 Orrskog i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 163.

89 Orrskog i Asplund & Hilding-Rydevik 2001, 163.

90 Arnstein 1969.

91 Arnstein 1969.

92 Arnstein 1969.

Figur 2.

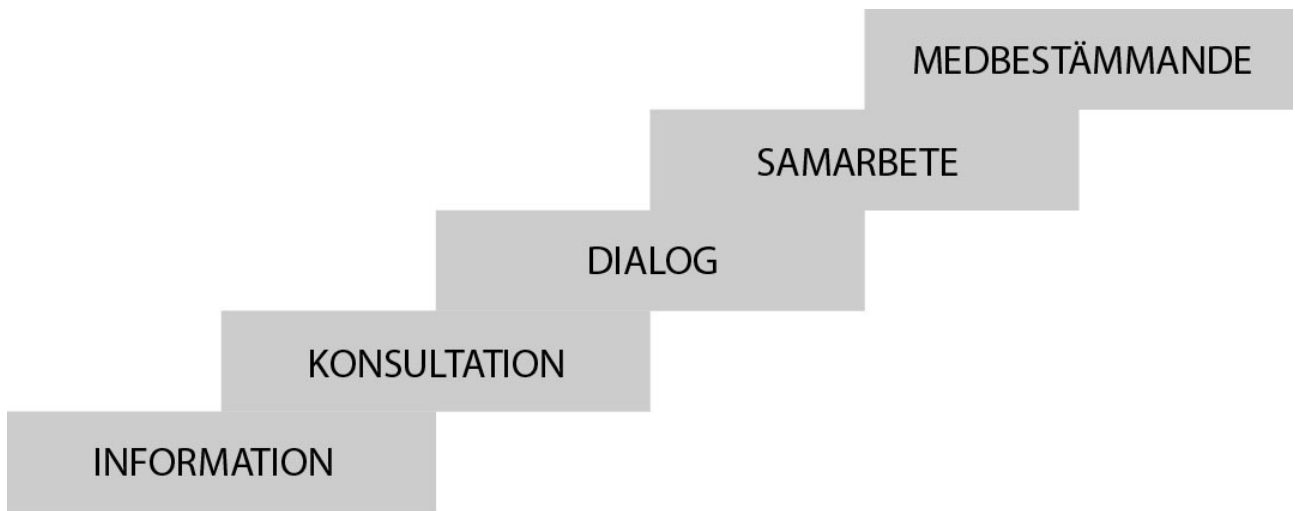
DEN SVENSKA DELAKTIGHETSTRAPPAN

Sveriges kommuner och Landsting beskriver delaktighetstrappans fem steg i skriften *11 tankar om medborgardialog i styrning* där de även betonar vikten av tydlighet när det kommer till vilken form av deltagande det är som erbjuds. Det finns olika metoder och verktyg att välja bland och det är ofta den enskilda frågan som avgör lämplig form av delaktighet. Det bör tas ställning till på vilket sätt medborgarna kan delta inför att beslut ska fattas. Delaktighetstrappan är ett försök att förklara beslutsprocessernas olika nivåer av delaktighet.⁹³

De olika stegen är: (1) Information – handlar om att enbart informera, utan dialog, (2) Konsultation – ställning tas av medborgarna till vilket alternativ de finner mest lämpligt i en fråga, det rör sig om redan färdiga alternativ, (3) Dialog – en möjlighet att möta andra och föra dialog om en aktuell fråga, åsikter och argument ska vädras, men att konsensus nås är ej nödvändigt, (4) Delaktighet – deltagande under en längre tid där medborgarna är med i en utvecklingsprocess och slutligen (5) Medbeslutande – ansvaret har av de valda politikerna delegerats till en styrelse eller nämnd där de som sitter med är valda som personer och inte utifrån partitillhörighet.⁹⁴

⁹³ *11 tankar om medborgardialog i styrning* 2009, 19.

⁹⁴ *11 tankar om medborgardialog i styrning* 2009, 20.

Figur 3.

Analys och resultat

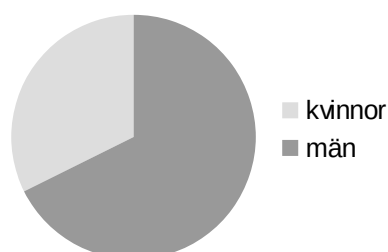
MÖTENA: SAMRÅD OCH DIALOG I PRAKTIKEN

VILKA VAR DÄR?

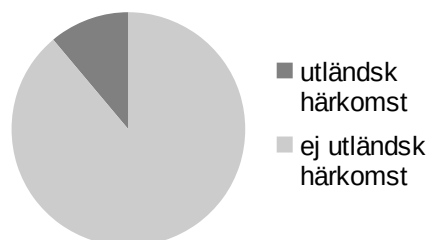
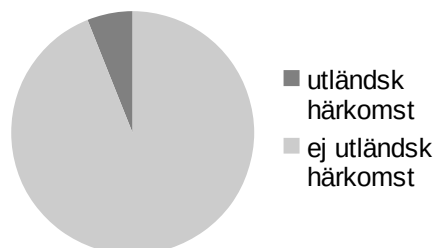
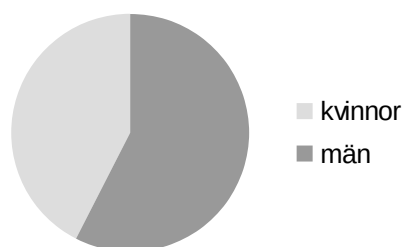
Kön, ålder och bakgrund

Vid de fyra detaljplanemötena var medelåldern 61 år⁹⁵ medan den var 55 år⁹⁶ på kommunikationsmötet. Fler än två tredjedelar av de som deltog på detaljplanemötena i de skånska kommunerna var män, vid kommunikationsmötet var skillnaden något mindre, knappt 60 procent var män. När det kommer till hur stor del av de deltagande som är av utländsk härkomst visar diagrammen nedan tydligt hur underrepresenterad denna grupp är och det blir uppenbart att kommunerna inte når ut till alla. Sen kan det självfallet vara så att det i de områdena som omfattades av de nya detaljplanerna inte bodde några med utländsk härkomst, men när det kommer till kommunikationsmötet har hela kommunen bjudits in.

Detaljplanemötena:

Kommunikationsmötet:

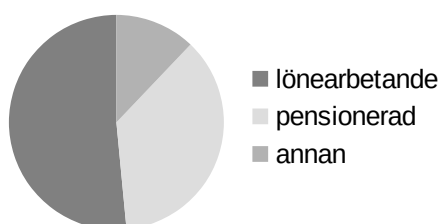
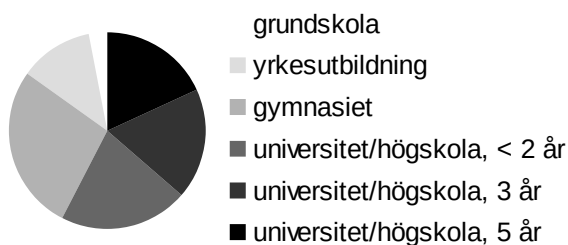

95 Varav den yngsta var 19 år och den äldsta 84 år räknat på 32 ifyllda enkätsvar.

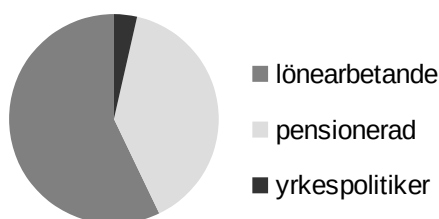
96 Varav den yngsta var 27 år och den äldsta 71 år räknat på 28 ifyllda enkätsvar.

Utbildningsnivå och sysselsättning

Detaljplanemötena:

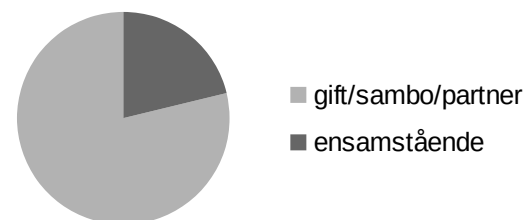
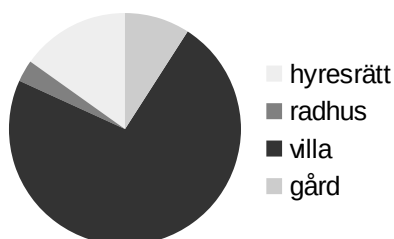
Kommunikationsmötet:

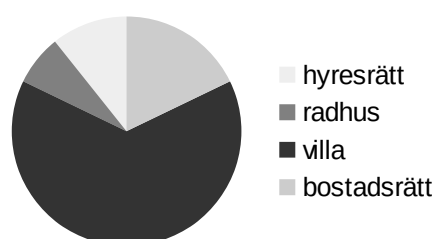
Fler än hälften av de som deltog på detaljplanemötena har universitetsutbildning och två tredjedelar av de som deltog på det strategiska mötet. Denna siffra påverkas dock på det sistnämnda mötet även av att en del av de som fyllde i enkäten var högutbildade personer inbjudna från myndigheter. Vad gäller sysselsättning angav en av de som kryssade i "annan" att han driver eget företag och en att den var föräldraledig. Ingen angav att de var arbetslösa eller sjukskrivna.

Bostadsform samt civilstånd

Detaljplanemötena:

Kommunikationsmötet:

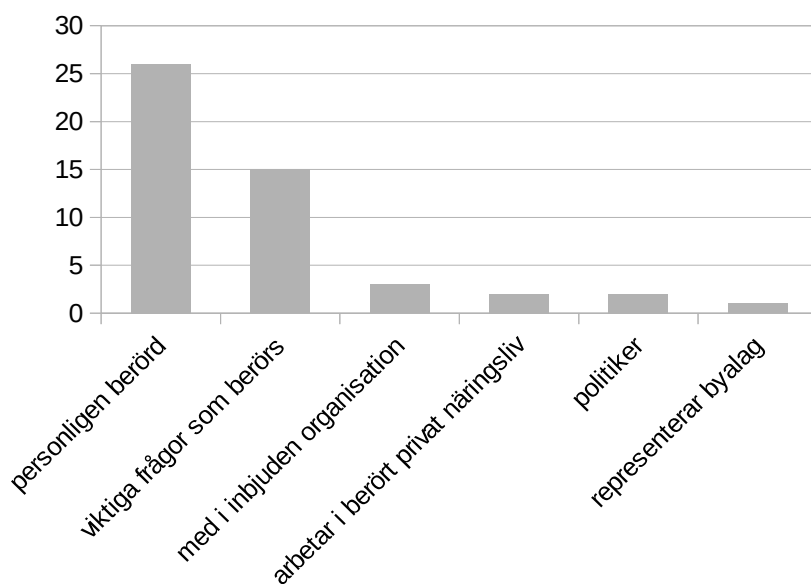

En tydlig majoritet av deltagarna bor i villa både när det gäller kommunikationsmötet och detaljplanemötena, vilket i det senares fall kan förklaras av att det främst var villaområden i anslutning till planområdena. Långt färre ensamstående personer med partner som närvarade vid mötena.

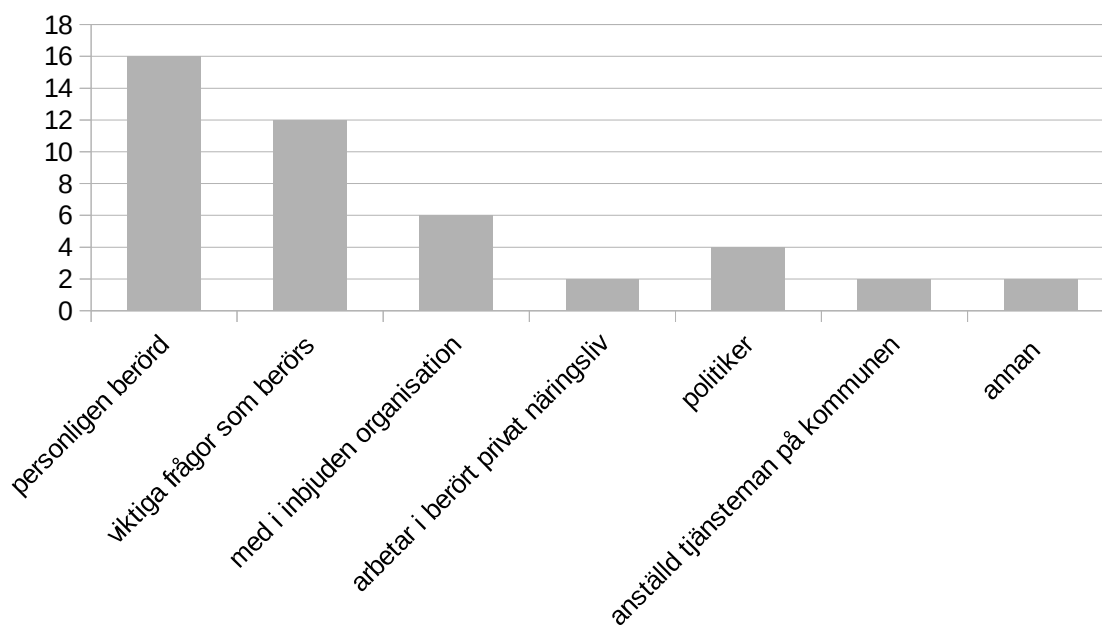
VARFÖR VAR DE DÄR?

Anledning till att deltagarna närvarade på mötena

Detaljplanemötena:

Kommunikationsmötet:

MÖTESUPPLÄGG, VEM SOM PRATADE & HUR DIALOGEN

FUNGERADE

Möte 1 – Detaljplan, medelstor kommun

Detta var ett extrainsatt detaljplanemöte på kommunhuset klockan 18 en vardagskväll. Mötesformen var traditionell med en presentation och information om planerna för området. En av planerarna höll i presentationen med instick från den andra planeraren. Efteråt fanns det möjlighet att ställa frågor och det bjöds på kaffe och te.

Tre stycken från kommunen närvarade i mötet och fyra boende deltog. Detta var det enda av de fem mötena där det var fler kvinnor än män som deltog – det var tre kvinnor och en man där.

Tankar om Möte 1

De deltagande var irriterade över förslaget när de kom och var ganska frispråkiga om hur olämpligt de tyckte att det tänkta nybygget var. De fick göra sig hörda och komma till tals och fick ställa sina frågor och komma med synpunkter. Vid slutet av mötet var de fortfarande skeptiskt inställda, men inte lika irriterade i sina tonlägen, utan sa att de skulle skicka sina åsikter i en skrivelse. Att bli lyssnad på och känna att de blev tagna på allvar i sin oro för hur solen på deras balkonger skulle påverkas gav dem förmodligen en känsla av att deras åsikter kommer att finnas med när kommunen arbetar vidare med förslaget. Planeringens roll för att skapa en känsla av delaktighet och möjlighet att påverka är något som även tas upp i *Malmös väg mot en hållbar framtid – hälsa, välfärd och rättvisa*⁹⁷.

Möte 2 – Detaljplan, liten kommun

Detaljplanemöte klockan 17-19 efter drop-in-modell i en skolmatsal nära planområdet. Kartor över planområdet var uppsatta på en vägg och det bjöds på kaffe och kakor. Tre från kommunen var där, en politiker kom förbi och småpratade lite och sen kom en grupp på fyra grannar som samlades med planeraren och de andra från kommunen vid planområdeskartan. Här var medelåldern 40år⁹⁸, den yngste deltagaren var 19 år.

Tankar om Möte 2

I gruppen på fyra grannar pratade alla och pekade på planen och framförde synpunkter. Det kändes som att det var ett bra forum för att få höra personernas åsikter och även för deltagarna att få svar på sina frågor och möjlighet för både planeraren och de boende att peka och visa vad de menade på den uppsatta kartan. Det blev ett engagerat samtal och de boende fick förklarat för sig att de exempelvis kan påverka sådana saker som gångstråkens dragning och funktionen samt till viss del storleken på grönområdet.

Planeraren som höll i mötet berättade att hon före samrådet haft ett informellt möte med de närmast berörda, då de varit väldigt upprörda, men att hon ansåg att de var behagligare diskussionsklimat nu.

97 Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö 2013, 77.

98 En av de fem deltagarna hade inte fyllt i sin ålder i enkäten, hade den gjort det hade medelåldern höjts något, men fortfarande varit den lägsta.

Möte 3 – Detaljplan, stor kommun, ute i en by

Mötet ägde rum i en skolmatsal i den berörda byn och det var ungefär 40 boende som deltog. Traditionell inledning på mötet med välkomnande, beskrivning av hur mötet skulle genomföras och sedan information om planområdet. Efter informationen ställdes några frågor i stor grupp och därefter delades de deltagande in i fyra grupper med ungefär tio stycken i varje grupp. Några lämnade dialogen efter informationsdelen var avslutad. Med vid varje grupp satt en tjänsteman från kommunen och en politiker gick runt i rummet. När diskussionerna var klara sammanfattade tjänstemannen i varje grupp vad som framkommit.

Tankar om Möte 3

Det fungerade bra att de deltagande först fick information om platsen, planerna och vad som förväntades av dem under gruppdiskussionen. Vid frågestunden i storgrupp var det en av deltagarna som var väldigt upprörd och tog upp en del som inte var på agendan för mötet. En av planerna var tvungen att avbryta henne för att andra också skulle kunna ställa frågor och att mötet sedan skulle kunna gå över till gruppdiskussionerna.

Grupperna var något stora, med nästan 10 personer i vardera. Det hade varit att föredra att dela in i ytterligare två grupper, då det inte riktigt blev möjligt för alla att komma till tals. Men det var förmodligen svårt att veta att så många skulle delta vid mötet. När en av planerna varit i samma by vid ett tidigare tillfälle deltog bara två eller tre personer. Gruppdiskussionerna var vid långbord, vilket gjorde att det var svårt för alla att höra vad de i andra änden av bordet sa och jag tror även att det försvårade för tjänstemannen som antecknade att snappa upp allt och ge alla en ingång i diskussionen och komma med synpunkter. Men jag tror likväl att gruppindelningen var ett bättre sätt och att fler fick yttra sig än om det bara varit handuppräkning i storgrupp. Det fanns även utskrivna kartor på grupporden som engagerade deltagarna. För blygare personer var det förmodligen fördelaktigt att deras synpunkter presenterades av tjänstemannen efter att gruppdiskussionerna var klara.

Möte 4 – Detaljplan, liten kommun

Först möttes kommunen och de boende för en vandring i planområdet som bara var ett litet samhälle med ett fåtal hus. Sex kommuninvånare, två exploatörer och två tjänstemän från kommunen deltog. Därefter var det ett traditionellt detaljplanemöte med information och efterföljande frågestund i en skolmatsal i en närbelägen by. Samma personer som deltog i vandringen var med på mötet.

Tankar om Möte 4

Intressant att inleda med vandringen för att få en mer rumslig upplevelse av vad planen föreslår. Upplägget med vandringen kändes väldigt avslappnat och trevligt och tillät spontana frågor som deltagarna kanske inte hade kommit att tänka på om de inte varit på platsen. Fastän viss irritation kunde skönjas bland de boende så var stämningen god och de verkade nöjda med att få möjligheten att visa på saker i den berörda miljön. Det möjliggjorde även för småprat mellan de från kommunen och de boende.

Vid själva mötet krånglade först utrustningen och presentationen fick hållas vid en annan vägg än vad som först var tänkt. Då satt en grupp boende kvar lite avsides längre bak, trots att planeraren mer än vid ett tillfälle bad dem flytta närmare så att de skulle kunna se bilderna och informationen i hennes presentation bättre. Dessa småpratade även med varandra under presentationen, och ett visst missnöje kunde skönjas ur det de sa.

Det rörde sig om ett litet samhälle så det var inte så konstigt att det inte var så många som närvarade, men tre av de som var där var väldigt engagerade. De värnade om naturen och möjligheterna för skolbarn och ungdomar att även i fortsättningen kunna ha delar av sin idrottsundervisning och fritidssysselsättning på platsen.

Samtidigt i rummet intill var det ett möte med flera av kommunens byalag. När de var klara passade planeraren på att låta en annan av kommunens tjänstemän som närvarat på det andra mötet svara på frågor om dragningen av kommunalt avlopp, vilket intresserade de boende. Det var fördelaktigt med båda mötena på det viset att mer kompetens fanns samlad, samtidigt kan det ha lett till att personer kanske var tvungna att välja att bara närvara på ett av dem.

Möte 5 – Kommunikationsstrategier, medelstor kommun

Detta var ett större mer strategiskt inriktat möte om kommunikationer och det genomfördes i en lokal intill stadsbiblioteket. Hela kommunen var inbjuden och även representanter från bland annat Skånetrafiken och Region Skåne. Ungefär 80 personer deltog med de från kommunen inräknade. Det bjöds på tilltugg när deltagarna kom och det fanns tid för mingel innan agendan för kvällen presenterades. Efter minglet var det information, både från kommunen om upplägget för kvällen och sen även från några av de inbjudna. Därefter fanns det fyra olika bord där olika frågor skulle diskuteras och en ansvarig diskussionsledare som tog emot synpunkter, så kallade rundabordssamtal. Deltagarna fick dela upp sig i fyra grupper och sedan tillbringa en kvart vid varje bord. Halvvägs bjöds det på kaffe och kaka.

Tankar om Möte 5

Mingelstunden kändes väldigt välkomnande och trevlig och flera kommunpolitiker närvarade. Det var ganska stora grupper på 10-15 personer vid borden och hög ljudvolym, då många var väldigt engagerade i diskussionerna. Liksom vid det detaljplanemötet som hade stora diskussionsgrupper så tror jag att det varit fördelaktigt om grupperna varit kanske hälften så stora, så att fler hade kunnat komma till tals, men över lag var diskussionsledarna bra på att fördela ordet och bjuda in folk. Det kom många så lokalen kunde med fördel varit något större, så att grupperna fått prata lite mer avskilt från varandra. Maten och fiket hade förmodligen en god inverkan på hur stämningen utvecklades. Det var ett stort dialogtillfälle och det var inte möjligt för mig att snappa upp vad som hände i alla grupperna, utan jag fick mer överblicka dialogen som helhet.

De som var där var väldigt engagerade och de flesta deltog i gruppdiskussionerna. Engagemanget var dock större i början och avtog något efter fiket, då en del deltagare hellre socialiserade med varandra lite vid sidan av. Jag tror att det var fördelaktigt med de konkreta ämnena, vilka fokuserade diskussionerna och som gjorde att många fick föra fram sina synpunkter. Överlag tror jag att kvällen var väldigt bra både för att deltagarna blev hörda och den fick kommunen att framstå som väldigt öppen, inbjudande och intresserad.

INTERVJUERNA – PLANERARNAS TANKAR &

ERFARENHETER

I denna del ges en bild av vilka respondenterna är, bland annat vad de har för bakgrund och utbildning samt hur lång deras erfarenhet av dialog är. Sen redovisas hur respondenterna mer praktiskt arbetar med dialog i sina respektive kommuner. De delar med sig av hur de arbetar och sina erfarenheter och tankar. Ibland går de in på och beskriver hur de har arbetat med dialog kring olika specifika planer och projekt som de har på gång.

VILKA ÄR PLANERARNA?

Jag genomförde som jag tidigare nämnt intervjuer med 12 personer i 10 olika kommuner. Fem av dem jag intervjuade var utbildade till fysiska planerare, det vill säga att de har en master- eller magisterexamen i fysisk planering, två var arkitekter, två var samhällsgeografer eller samhällsplanerare, två var kulturgeografer och en var civilingenjör med inriktning mot samhällsplanering. Sex av dem är anställda som plan- eller planeringsarkitekter, varav en av dessa är stadsbyggnadschef. En är stadsarkitekt och avdelningschef för stadsbyggnad. Resterande är anställda som samhällsplanerare/kommunarkitekt, planeringschef, planhandläggare, samhällsstrateg samt enhetschef.

Vad gäller könsfördelningen är 8 av dem kvinnor och 4 är män. De är mellan 28 och 62 år, men med ganska god spridning.⁹⁹ Samtliga är födda och uppvuxna i Sverige, i olika delar av landet och i olika stora städer och byar. En nämner en dansk förälder. 7 stycken bor i de kommuner de arbetar i och de har arbetat med medborgardialog eller annan dialog med kommuninvånare i mellan 1,5 till 28 år.¹⁰⁰ Fem stycken av dem har fått öva på dialog under sin utbildning genom exempelvis rollspel och vara med och se hur det går till. Någon hade till viss del fått öva, men främst teoretiskt, medan det var två stycken som inte hade fått öva på dialog alls under sina utbildningar.

TEMA: DELTAGANDET & REPRESENTATIONEN

Hur personer bjuds in till samrådsmöten, medborgardialog & andra dialogtillfällen

Planerarna beskriver olika sätt som de brukar bjuda in på. Från de klassiska sätten med annons i tidningen och brev hemskickat vid samråd för detaljplaner som samtliga skickar ut och annonserar om till att mer aktivt gå ut bland folk på den berörda platsen och informera om vad som pågår och be om deras åsikter och bjuda in till samrådet. De använder sig även av kommunens hemsida och flera använder sociala medier, som Facebook, för att informera om samråd och annan dialog. Det är bara en av kommunerna som inte har en

99 Ålder: 28, 29, 30, 32, 32, 37, 38, 39, 41, 46, 50, 62 år.

100 Erfarenhet av dialog: 1,5, 2,5, 3, 4, 5, 7, 9, 14, 15,15, 16, 28 år.

egen Facebook-sida¹⁰¹. Alla kommuner har hemsidor där de utlyser möten och flera använder även kommunens hemsida för att lägga upp planer och information om vad som är på gång.

Det är enligt *Plan- och Bygglagen* reglerat hur kommuner ska gå till väga vid samrådsförfarande¹⁰² och samtliga nämner det standardiserade förfarandet vid detaljplaner, hur det annonseras ut och hur de närmast berörda informeras och bjuds in till möte. I byar brukar det sättas upp anslag i form av en plansch eller kungörelse på lokala mötesplatser och utvalda ställen. Flera använder *Skånska Dagbladet*, *Sydsvenskan* och/eller lokaltidningen för att annonsera att det är samrådsmöte. En av planerarna påpekar: ”Jo, då sätter vi en kungörelse i tidningen, men det är inte så jävla många som läser en kungörelse.”¹⁰³. M28s tycker också att det är tydligt att det är en viss typ av människor som kommer när de annonserar om samrådsmöte i tidningen och anser att: ”om vi vill nå ut till andra så krävs det större insatser.”¹⁰⁴.

Det råder en medvetenhet om att det inte längre är så många i den yngre generationen som inhämtar information från klassiska medier så som papperstidningar, utan för att nå människor har det krävts att de använder sig av nya kanaler.

Bjuda in till dialog om detaljplaner

Som ett exempel på hur de flesta av kommunerna verkar resonera kring inbjudningar till samrådsmöten om detaljplaner citeras K30s: ”Till formella samrådsmöten som är kopplade till detaljplaner så bjuder vi in med brev på posten, om det inte är en jättestor detaljplan som vi bedömer har stort intresse för en större allmänhet, då bjuder vi in via en annons i tidningen. Det är kanske inte så effektivt, men det gör vi. Det är ändå vissa som läser tidningen. Och sen så annonseras det ju alltid på vår hemsida. Det ska jag ärligt säga att vi inte är så bra på att jobba med, utan det blir att vi lägger upp det här och det här datumet på vår lilla del, plansidorna. Sen ibland får vi en puff på förstasidorna och så, men det är inte riktigt alltid. Det kanske har att göra lite med hur stor detaljplanen är och oftast kommer de som vi har skickat brev till som bor ganska nära inpå som känner sig väldigt berörda av den här planen.”¹⁰⁵

Bjuda in före detaljplanen & skapa en förståelse för vad som är möjligt att påverka

M32s berättar först lite generellt hur kommunen fungerar men att det utifrån planerarrollen finns olika ”perspektiv på medborgarmedverkan eller -dialog eller utifrån hur man ser när de ska komma in i processen och relaterat mer till olika former av exploateringsprojekt eller där man tittar kopplat till Plan- och Bygglagen, de mer lagfasta dialogfaserna som i en mening också är en medborgardialog där man i samrådsfasen, kan ha ett officiellt samrådsmöte eller om man har tidigare inspirationsmöten och ses och diskuterar frågan. Så det är ju också en typ av medborgardialog, men inte lika strukturerad officiellt som det som används som benämningen medborgardialog.”¹⁰⁶

När det gäller detaljplaner säger M28s att de mer håller sig till standard, men att de ibland, innan det är dags för själva detaljplanen har de ”jobbat med någonting som vi kallar för strukturbild och då har det också varit mer riktade samrådsmöten i tidigt skede och då har vi gått ut till föreningslivet och försökt hitta representanter där som vi har bjudit in.”¹⁰⁷

Även K29I beskriver dialog före den formella samrådsprocessen: ”det [är] också med ett brev hem,

101 K29I

102 Exakt hur detta ska gå till vid detalj- respektive översiktsplanering står det om på *PBL Kunskapsbanken*. Länk: <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/>

103 K37I -

104 M28s

105 K30s

106 M32m

107 M28s

men då är det mindre formellt och då bjuder jag ofta in till ett möte, i de fallen det går, väldigt förutsättningslöst med en tom karta framför mig för att lyssna in synpunkterna från dem som kommer påverkas av det här planuppdraget, så att de har möjlighet att prata med mig och delge mig kunskap, sin kunskap om området. Och framförallt sina tankar om området. Och syftet med det, som jag ser det, så gör det att kommunen får ett ansikte. Förhoppningen från min sida är ju att processen ska gå så smidigt som möjligt och att de i alla fall ska känna att det finns möjlighet till en dialog med någon på kommunen och så att det blir tidigt. Oftast i det läget så finns det ju redan ett konkret uppdrag för vad det ska bli. Jag har fått ett planuppdrag då från kommunstyrelsen, som definierar vad den här planen ska resultera i, bostäder eller om det är verksamheter och vilken typ av bostäder och så vidare och typ av verksamhet då. Det beslutet är ju redan klart och det är ju i regel fattat med stöd i översiktsplanen. Så det första mötet handlar också väldigt ofta om, i det här tidiga skedet så att säga, att få en förståelse för vad de har möjlighet att påverka. För det är många som tänker att de kan säga 'Nä, men vi vill inte ha det här' och så blir det så och då får jag förklara att ärendets vara eller inte vara går inte att diskutera, för det beslutet är redan fattat tidigare och hade de haft synpunkter på det så skulle de ha engagerat sig i arbetet med översiktsplanen. Medan nu handlar det mer om att jag vill veta hur vi kan göra det här så bra som möjligt för dem. Utifrån de givna förutsättningarna.”¹⁰⁸

Bjuda in till dialog om översiktsplaner & mer generella frågor

När det kommer till översiktsplanen så nämner bland andra M28s att det då var ett mycket större arbete kring medborgardialogen med mer riktade samråd där de hade olika workshops och olika föreningar bjöds in.¹⁰⁹

Även M62m beskriver hur personer bjuds in till dialog varierar väldigt mycket beroende på vad det är för plan det gäller. Själv jobbar han mest med översiktsplaner nu och säger att ”översiktsplaner berör ju *alla* medborgarna. Det är väldigt viktigt att vi också når ut till alla. Vi jobbar ju på många olika sätt.”¹¹⁰ och berättar att de försöker få ut informationen i media så mycket som möjligt och ofta har utställningar i kommunhuset och i bibliotek beroende på vad det är för plan. De ordnar många gånger möten där de berättar att det finns en utställning.¹¹¹

Kommunen som K37l arbetar för har under ett års tid haft flera dialoger där politiker varit ute och pratat med allmänheten på marknader och loppisar och vid dessa tillfällen bjudit in till möten, med syftet att skapa ett underlag och förbereda översiktsplanen. De hade en referensgrupp där en politiker från varje parti som bara hette politiker på namnskylden, partitillhörighet stod inte med och var ute och pratade bland folk under ett år, för att förstå vilken riktning översiktsplanen ska ta. Inledningsvis hölls: ”väldigt öppna dialoger som det är invånarna som styr vad det är vi ska fokusera på”¹¹². Hon berättar också att under våren kommer de ha mer riktade dialoger samt en interaktiv utställning ur barn och ungas perspektiv under en månad som skolklasser och allmänheten kan ta del av: ”det är öppet för alla och det kommer gå ut vykort till alla invånare i hela kommunen och det kommer kungöras i tidningar och så.”¹¹³. Inför utställningen så har de skapat en helt ny plattform för kommunikation om översiktsplanen. Efter de många dialogerna fortsatte de sitt arbete utifrån de idéer och synpunkter de fick under den inte inriktade delen av dialogprocessen där politikerna bland annat frågade: ”Vad kan bli bättre i [kommunens namn]?", 'Vad är det vi i [kommunens namn] ska vara stolta över?'. De hade ett gäng frågor att hålla sig till om det blev tyst, men poängen var ju att medborgaren skulle prata och politikern lyssna, tjänstemännen skulle springa efter och anteckna.”¹¹⁴ K37l

108 K29l

109 M28s

110 M62m

111 M62m

112 K37l

113 K37l

114 K37l

anser att det fungerade och de skickade även ut inbjudan till alla intresseföreningar och bjöd in till specifika möten där de fick välja vad de ville prata om. ”Så det var massor av olika former av dialoger under ett år.” säger hon och poängterar att det var väldigt annorlunda från en detaljplan och fortsätter: ”Här var ju poängen att nå så många som möjligt, då kan vi inte bara sitta och bjuda hit dem, för då kommer ingen.”¹¹⁵

K38s berättar att de även har haft mer generella och övergripande projekt där de bjudit in alla i en stadsdel: ”Vi kommer stå här och här och här, de här tiderna och dagarna, kom och prata med oss eller lämna synpunkter på webben”¹¹⁶. Det har inte varit direkt kopplat till ett projekt, eller en detaljplan, utan har varit drift- och underhållsfrågor och skötsel av staden, men idéer om vad invånarna vill utveckla. ”Så det är från det väldigt lilla konkreta till en bred dialog då.”¹¹⁷. När det kommer till de olika sätten att bjuda in och uppmärksamma dialogtillfällen säger K38s att de har utvärderat och sett vad som funkade och inte funkade, så som att vissa åldersgrupper ser vissa saker och andra ser andra i olika kanaler. De har även samarbetat med de stadsdelar de haft projekten i för hon menar att de som arbetar i just den aktuella stadsdelen vet hur invånarna lättast nås som: ”vi vet det här äldreboendet eller den här förskolan, där sätter vi en förslagslåda eller där går vi ut med information”¹¹⁸. Hon trycker på att det är stadsdelen som känner sina medborgare bäst och projektet genomfördes tillsammans med stadsdelen och polisen var också med, eftersom invånarna ”kan ju ha synpunkter om allt, och allting har inte vi möjlighet att påverka, det kanske är en polisfråga eller stadsdelen eller det är kulturförvaltningen eller någon annan så vi har hela tiden förmedlat alla synpunkter till rätt person också och gett svar då, ett samlat svar så att säga till dem.”^{119, 120}

Vem som är medborgaren i dialogen

M32m tar upp delaktighetstrappan och de olika stegen och berättar lite om kommunen han tidigare arbetade i och att de nu ser att det finns skillnad på en brukardialog där de vill stämna av med medborgarna och få input och erfarenhet, gentemot ett mer formellt format där medborgaren får prata och får respons från den som är beslutsfattare. När de kallar det medborgardialog så är det en politisk medverkan per definition och då blir det en officiell inbjudan, och dialogen ska komma i en process som leder någonstans. Själva medborgardialogen ska i sig kunna vara ett underlag för beslut som ska vara förestående i den politiska diskussionen. Han förklarar: ”Så man vill dels ge medborgarna en möjlighet att ställa frågor och ventilera som en pys-ventil, landningar eller frågeställningar man har som medborgare med sig. Samtidigt som de ska lära sig någonting vid tillfället teoretiskt om det och mervärdet blir att de får lov att vara med i en del av det som blir beslutsunderlaget. Så att de senare kan följa upp mot politikerna, via lokaltidning eller officiella beslut 'vad händer? Och hur röstar vi nästa gång?'. Så att det blir en sådan press på politikerna, samtidigt som politikerna upplever att de får en närmare kontakt med medborgaren, för det finns ju generellt olika hållningar i de här frågorna har jag märkt av när man pratar med politiker i allmänhet. En del anser att själva medborgardialogen per definition är de själva, de är folkvalda, det är dem som medborgardialogen går igenom.”¹²¹

Särskilt inbjudna & en handbok för dialog

M32m berättar att för några år sedan så hade kommunen *open space-möten* där de samlat ihop en grupp invånare och de visste att det fanns hundra personer som är intresserade av att diskutera den här typen av

115 K371

116 K38s

117 K38s

118 K38s

119 K38s

120 K38s

121 M32m

frågor, så då skickade de ut en brevinbjudan till dessa specifikt: ”Vi ska ha ett visionsarbete i kommunen som ska reda till framtida utvecklingsplaner och strategier, kom och dela med dig av vad din bild är av [kommunens namn] idag och hur du vill att det vara”¹²², därefter hade de möten ungefär fyra gånger under en period av 6 eller 8 månader, och resultatet återkopplades efteråt till medborgarna. En del av de frågor som togs upp ville politikerna fortsätta arbeta med, bland annat kommunikation som är ämnet för kommunens nästa medborgardialog. Han tar även upp att dessa direkta möten med medborgarna uppskattades så mycket av politikerna att de satt upp som mål att fyra medborgardialoger om året ska hållas i kommunen och de ska behandla: ”tematiska frågor som har med kommunens utveckling att göra, aktuella frågor.”¹²³. De har dock hittills inte nått upp till målet då det varit för ont om tid, men det är enligt M32m: ”en ambition de har och personal som jobbar delvis på den här kommunikationsavdelningen har haft ansvar för att ta fram en handlingsplan. Så att berörda tjänstemän som då sen genomför de här tematiska medborgardialogerna ska kunna titta på den här handboken, resonera tillsammans med de på den avdelningen.”¹²⁴ Denna erfarenhetsbas ska underlätta för att komma fram till vilken modell som är lämplig för det specifika tillfället, hur ska inbjudan se ut och vem som ska få den. Så tanken är att de ska ha en diskussion i varje uppstart. De har även tagit fram en handbok – strategier för medborgardialog – där man ska kunna se hur den officiella processen ska gå till.¹²⁵

Bjuda in till dialog med barn & unga

En del kommuner har varit aktiva i att kontakta skolbarn och prata med barn och ungdomar, vilket bland annat K41s berättar om: ”Nu när vi gjorde översiktsplanen så började vi med att åka ut och intervjuva alla rektorer på alla orter runt omkring [kommunens namn]. Och så fick vi en ingång där till någon lärare som sen var villig att träffa oss med sin klass.”¹²⁶ Hon berättar att de varit ute i stort sätt alla de större tätorterna och träffat någon klass eller ett par klasser i olika årskurser som de haft lite workshop med och att de gick tillväga på motsvarande sätt när de gjorde den fördjupade översiktsplanen inne i staden, men då hade de inte samma bredd, då de inte var i alla skolorna. Hon säger att de länge har försökt jobba med barn och ungdomar och i de senaste processerna har de drivit detta mer själva och hon berättar om en projektanställd som de hade: ”hon var väldigt intresserad av medborgardialog [...]. Så hon la upp hela det här samrådsupplägget och kontaktade alla rektorer och alla skolor och utarbetade workshops och material och så vidare och sammanställde det. För det är jättemycket jobb, så det var ett väldigt guldägg att ha henne här.”¹²⁷

K46s har varit ute på skolor i sin kommun och jobbat, både på högstadiet och gymnasiet och i samband med att de läser om kommunen har hon varit en del i deras kurs och de har fått lära sig vad en översiktsplan är, lära sig den politiska processen och samråda, vilket ger dem en förståelse för hur de kan påverka sin omgivning.¹²⁸

K38s tar upp ett exempel på väldigt konkret och riktad dialog om lekplatser där en kollega kontaktade en skola och bad barnen komma med idéer och rita och bygga hur de vill ha det och sen omvandlade hon det till vad som faktiskt kan göras. Hon tar även upp att kommunen har arbetet med att i ett projekt testa nya vägar att nå yngre genom en sorts interaktiv tävling, *Community PlanIt*, på nätet som riktade sig till högstadie- och gymnasieelever. De fick frågor om sin stadsdel och kunde lämna synpunkter och samlade poäng.¹²⁹

122 M32m

123 M32m

124 M32m

125 M32m

126 K41s

127 K41s

128 K46s

129 K38s

Möta invånarna i deras vardag

Sen K46s började arbeta som planerare för ungefär 15 år sedan anser hon att det har blivit mer och mer medborgardialog: ”med åren har man mer satt ord på det, strukturerat upp det - vad är medborgardialog och inte, så att säga”. Det har enligt henne hänt väldigt mycket vad gäller förändrade strukturer och framför allt ändrade tankar kring vad riktig medborgardialog är. Hon berättar att hon arbetat med översiktsplanering sen hon var färdigutbildad, vilket gjorde att hon tidigt blev duktig på samråd och medborgardialog: ”Jag nöjde mig ju inte med att bara sätta upp i tidningar att 'nu är allmänheten välkommen på ett samråd', vad det gäller översiktsplaner till exempel. Jag var i simhallar. Jag tog ut min utställning och satte upp den på ICA och på sådana platser, där andra människor som inte bara kommer till samrådsmöten är. Oftast är det en liten högljudd skara som kommer, oftast kommunpolitiker.”¹³⁰ Med hennes metoder anser hon att en bredare allmänhet och även unga nås.¹³¹

Även M32s berättar om projekt där de aktivt sökt sig till platser som personerna de vill nå vistas på. De försökte gå ut i folks vardag istället för att bjuda in folk och tänkte: ”vi vara där folk är. I matvaruaffären, i [namnet på det lokala köpcentret]. Han tar upp att de även testade att bjuda in folk till ett tillfälle men att bredden inte alls blev lika bra då, utan menar att det är bättre att vara på platser som folk passerar: ”Alla måste gå och handla mat, så då är man där och frågar folk vad de tycker.”¹³² De hade även med sig en modell ut för att engagera folk, då det drar till sig folks uppmärksamhet och sammanställde sen åsikterna i åsiktsmoln och lät det påverka slutresultatet. De förde även statistik och kunde se att i de fallen de gick ut i folks vardag så var det ganska jämnt mellan kvinnor och män. Men det var lite svårare med unga och gamla så då gick de ut till en skolklass och till en pensionärsförsamling för att komplettera och fortsätter: ”Vi hade också ett öppet möte bara kring detaljplanen [...] jag undrar om vi inte skickade ut till, jag vet inte, tusen hushåll eller mer än det. Och det kom inte jättelite folk. Det kom kanske 35-40, men det var då dubbelt så stor portion män som kvinnor, så man kan tänka sig att det har någonting där, att det blir ett resultat som skiljer sig från om man bara går ut där alla är. Och vad det beror på kan ju ha att göra med olika ansvarsfördelningar i hemmet eller något sådant där.”¹³³ Han tar även upp att en av hans kollegor haft ett *dialogtåg*, vilket han tyckte var en rätt kul idé: ”Det verkade vara många som kom dit också av den anledningen. De körde runt ett sådant där karnevalståg i området. [...] Det drog ju dit barn och då får man föräldrarna och så vidare. Och så bjuder man på fika och så får man synpunkter där då. Så att det är sådana grejer. Jag tror att det är ganska bra att göra det lite lättsamt och roligt, utan att göra det banalt”¹³⁴ och han tror det är viktigt att folk känner att ”det här skulle jag gärna gå och titta på eller vara med på”.¹³⁵

K39l berättar om ett projekt de nyligen arbetat med kring området runt stationen och att de var ute och satte lappar under vindrutetorkarna på alla bilar som stod på pendelparkeringen och en morgon var de ute och pratade med pendlare på perrongen, bjöd på kaffe och berättade om det pågående samrådet.¹³⁶

K41s berättar om en av kommunens stadsdelar som är socioekonomiskt utsatt där det har bildats ett stadsutvecklingsbolag, som ska se till att fastighetsägarna sköter sig och det har skett en upprustning av gaturummet. Arbetet inleddes med stort öppet möte ute i stadsdelen i en gymnastiksal. Hon var inte själv med i den processen, men säger att även andra förvaltningar, fastän de inte styrs av PBL, har försökt nå folk när konkreta åtgärder skulle göras, som gata och park och så. ”Vi försöker på olika sätt, men det finns ingen färdig modell, utan det är utifrån projektet och vilka som är inblandade och vilka resurser som finns just

130 K46s

131 K46s

132 M32s

133 M32s

134 M32s

135 M32s

136 K39l

då.”¹³⁷

Byns storlek och deltagandet

Flera tar upp skillnaden i deltagande beroende på den berörda stadens eller byns storlek och K46s säger: ”Min erfarenhet är att ju större kommuner, ju större stad, desto svårare är det att få en allmänhet engagerad och komma på mötena. I en liten by ute på landsbygden är alla så väldigt engagerade. Då kommer jättemånga.”¹³⁸ Vid hennes första samråd inne i staden kom det fler politiker än allmänhet. Hon menar att det är väldigt svårt att få in folk till en stor stad, speciellt till samrådsmöten.¹³⁹

Inbjudan till designdialog

K30s pratar om ett projekt med fokus på jämställdhet som ska genomföras till hösten. Det är en designdialog med en åttondeklass, och de har valt ut en specifik klass. Hon berättar att de i valet gick på rekommendationer de fått om en lärare som de visste är intresserad av jämställdhetsfrågor och normkritiska frågor generellt och försökte hitta en klass med ganska bra bredd: ”inte bara vad gäller kön, utan etnicitet, klasstillhörighet och geografisk spridning i kommunen. Alla är ju lika gamla så det kan man ju inte göra någonting åt. Så det tycker vi att vi faktiskt har hittat, så det är superkul.”¹⁴⁰ Hon tar upp att klassen som bjudits in nästan är handplockad, samt att en annan fördel är att skolan ligger nära projektplatsen, där de själva ska göra något fysisk. Hon vet själv inte alls vad och fortsätter: ”Så vi ska verkligen jobba med, inte dialog utan medbestämmande om man pratar om den här dialogtrappan som alltid kommer upp, så det blir ju någonting annat. Fast det är ändå någon typ av dialogprocess.”¹⁴¹

Könsrepresentationen på mötena

Fem av planerarna tycker att det har varit relativt jämnt fördelat eller till och med väldigt blandat när det kommer till kvinnor och män som deltar vid dialogtillfällen¹⁴², M32m säger att: ”det har inte varit övervikt på kvinnor, det har det inte varit, men det har inte varit sådan extrem övervikt på män heller, utan det har väl varit ungefär blandat tycker jag”¹⁴³ och K41s har erfarenheten att när de bjuder in på kvällstid så är det mest äldre som kommer: ”då kommer de ofta i par, herr och fru”¹⁴⁴. K46s säger att hennes erfarenhet genom åren är att det ofta är några få högljudda män som deltar, oftast gamla kommunpolitiker som vet hur ”en slipsten ska dras”, men att det nu börjar bli mer jämnt fördelat mellan könen. De har vinklat sig mer för att det ska komma just kvinnor och yngre: ”Vi försöker få fatt på någon förening eller så där att komma och representera och så där. Men det är inte lätt, för då måste man ut och nästan handplocka folk. Gå ut och kontakta dem direkt”¹⁴⁵, för annars anser hon att det är svårt att få en bredd, för det är alltid lättare att locka äldre män.¹⁴⁶

Två anser att det brukar vara en liten övervikt av män bland dem som deltar på de traditionella

137 K41s

138 K46s

139 K46s

140 K30s

141 K30s

142 M32m, K37l, K41s, K46s, K50m, M62m

143 M32m

144 K41s

145 K46s

146 K46s

mötena.¹⁴⁷ Medan två säger att det varit ganska många fler män¹⁴⁸ en av dem estimerar: ”Jag skulle nog säga att det är 75 procent män kanske och 25 procent kvinnor. Men då kanske jag hårddrar det. 70/30 kanske.”¹⁴⁹.

K38s anser att det väldigt olika och beskriver att: ”Ibland har vi verkligen haft ambitionen ”nu vill vi träffa ungdomar och vi måste tänka unga tjejer, unga killar”, och säger att de då sett till att få träffa just unga tjejer. När de bjuder in allmänt kommer väldigt många äldre, men kanske både damer och herrar, enligt henne. ”De här traditionella samråden besöks ofta av äldre män. Någon *Veckans park* var det väldigt många barnfamiljer, för då var det något med lekplatser. Det har varit lite blandat, men också att vi faktiskt har försökt jobba med olika kanaler, olika mötesplatser, olika tider, för att kunna nå så många som möjligt och som sagt även då riktat, hitta nätverk, till exempel den här föreningen för invandrarkvinnor där man kan gå via dem och så ordnar de ett möte där vi är och pratar.”¹⁵⁰ Hon tror att det är viktigt att se på var människor befinner sig och se på platser såsom stadsbiblioteket och köpcentrum där en varierad mängd av män och kvinnor, yngre och äldre vistas och att på det sättet få en bredd i dialogen. ”Vi försöker hela tiden ha en tanke. Det är svårt när man säger 'vi ska nå alla' och så vet man att vi inte kommer nå alla om vi kör de gamla traditionella samrådsmötena. Vi måste tänka nytt.”¹⁵¹

Även M32s menar att könsrepresentationen beror på vad det är för dialog: ”Jag tror som den lilla statistik, som inte anses vara vetenskaplig men ungefärlig, visar att när man har ett stormöte då kommer det, och jag har liksom en känsla av att genom att ha haft sådana här möten några gånger, det blir oftast män och oftast äldre män, så här som pensionärer som har tid, så det blir skev könsrepresentation.”¹⁵² Han tror dock att det finns en chans att det går att få det jämnt om de är i exempelvis dagligvaruaffärer, men även att ett viktigt nästa steg är att inte bara titta på vem som dyker upp på mötena, utan att analysera vilkas åsikter det är som egentligen påverkar planförslaget. Det vill säga om det är kvinnors åsikter som har samlats, om det är den gruppen som ska nås, återspeglas det då också i själva planförslaget. Han menar att de inte ska nöja sig med att bara ha samlat in en massa åsikter varav ändå bara hälften tas med i planförslaget, utan anser att: ”man borde vara noggrannare med att analysera åsikterna i förhållande till slutresultatet också. Att det finns en analys av vem egentligen planen kom till godo. Så det är nästa steg tänker jag, att man ska vara noggrannare med det.”¹⁵³ Att kvinnor i lägre utsträckning än män deltar på de mer traditionella mötena tror han kan bero på en traditionell uppdelning av hemarbetet och ”hur mycket tid man har beroende på vad man har för sysslor annars att ta tag i. Om man har väldigt mycket att ta hand om barnen till exempel så är det lågt prioriterat.”

Det är ganska jämn könsrepresentation upplever K46s där hon är nu, men hennes erfarenhet genom åren är att det ofta är några få högljudda män som närvarar vid mötena: ”Det brukar oftast vara gamla kommunpolitiker eller så som vet hur en slipsten ska dras och vet hur det ska vara och, som har det här kunskapsövertaget.”¹⁵⁴ Då tror hon att det är svårt för andra att våga säga något och de kanske känner att de inte helt förstår och istället håller sig lågmälda.¹⁵⁵

Tankar om kvinnliga planerare

K46s tar upp att planering börjar bli ett kvinnligt yrke och hon tror att kvinnor är väldigt bra som planerare: ”Vi för med oss andra frågor än vad som har varit viktigt tidigare. Kvinnor tänker mer på miljö, tänker mer

147 M28s, K29I,

148 K30s, K39I

149 K30s

150 K38s

151 K38s

152 M32s

153 M32s

154 K46s

155 K46s

på utevistelse, barn, trygghet och då får vi in det i planeringen. Jag tror att det genom att det blir lite kvinnodominerat eller mycket mer kvinnor i planeringsyrket så kommer våra samhällen att utvecklas mer positivt.”¹⁵⁶

Åldern på de som deltar på mötena

Två menar att åldern på de som deltar brukar ligga på över 60 år¹⁵⁷ och en av dem menar att de äldre är i majoritet oavsett vilken typ av möten de arrangerar.¹⁵⁸ Från 50 eller 55 enligt två av planerarna.¹⁵⁹ En annan menar också att de är över 50 år men: ”Sen när det väl droppar in någon kvinna kan de vara lite medelålders. Men framför allt sällan under 30. Kanske 50. 40-50-åringar då, med lite halva tonårsbarn så där. Och sen över 65, alltså pensionärer. Då ramlar det väl in lite män oftast.”¹⁶⁰

En preciserar inte ålder men säger att: ”Jag tycker att det är en klar överrepresentation av vad ska vi säga, seniorer. Lite äldre. Det är väldigt svårt att få till exempel småbarnsföräldrar och ungdomar att komma på samrådsmöten.”¹⁶¹ En annan menar att medelåldern ligger någonstans mellan 55 och 60, eftersom det är många som är äldre än så, men att det kanske är någon ung som drar ner medelåldern. Hon tar upp samrådsmötet som var tidigare i veckan och att ”där var det ungt upplevde jag och då var det ändå ganska många gamla, förstår du? Det bor jättemånga unga i [byns namn] men de var ju inte där, det var några enstaka, framför allt pappor såg man, det var inte alls mycket kvinnor. Men det kändes ändå gammalt för att vara en så ung ort.”¹⁶²

K291 menar att det är främst folk i medelåldern som är representerade, runt 40 år och uppåt¹⁶³ och en estimerar: ”Från kanske 35 år och uppåt. Men kanske en övervikt på de som ändå är äldre, kanske 55 plus skulle jag nog säga.”¹⁶⁴

M32s menar att det blir väldigt blandat åldersmässigt när de går ut och han tror inte att det är begränsat: ”det handlar inte om att folk är olika intresserade i olika åldrar av det, utan det är nog snarare så att människor har olika mycket tid i olika perioder.”¹⁶⁵ K371 anser att det faktiskt brukar vara väldigt blandat, men att de flesta åldersmässigt nog är över 30 i varje fall och däröver ganska spritt.¹⁶⁶

Spridning bland folk från olika samhällsklasser eller socioekonomiska förhållanden

Tre anser att det är svårt att säga,¹⁶⁷ men en av dem menar att ”det är ju inte från alla samhällsklasser”¹⁶⁸ och en annan säger att det ute i byarna inte är så stor spridning bland befolkningen utan det är ganska homogena byar med en stabil medelklass så hon anser att det inte kan förväntas vara så stor spridning. Men att inne i

156 K46s

157 K39l, M62m

158 M62m

159 M32m, K41s

160 K46s

161 K50m

162 K30s

163 M28s

164 K29l

165 M32s

166 K37l

167 M28s, K39l, K41s

168 K39l

staden borde spridningen vara bättre men säger: ”det är rätt så svårt och många gånger så känner man ju igen de som är på samrådsmötena. Det är engagerade individer som dyker upp. Så det är svårt att nå ut. Jag tror kanske att de hade lite bättre spridning på det jag pratade om innan, det som var på [namnet på den socioekonomiskt utsatta stadsdelen] då.”¹⁶⁹. Hon tror att den bättre spridningen i det projektet kan bero på att det är en mycket mer blandad stadsdel.¹⁷⁰

Ytterligare en anser att det är svårt att säga då kommunen är ganska så homogen och att det inte är något som han tänker så mycket på, men säger att: ”vi har ju väldigt värtaliga människor här och de har ju förmodligen bra utbildningar och bra löner [...]. Det finns naturligtvis skillnader i en sådan här kommun också, men jag tycker inte det märks av. Den här kommunen är inte något genomsnittligt Sverige. Jag tror inte att det är så stor skillnad här, de som bor här är ofta väldigt aktiva.”¹⁷¹ Han ser även att det är viss skillnad mellan kommunens två större orter – den ena är en gammal bruksort och den andra var tidigare främst ett sommarsamhälle för mer välbeställda och i orten finns ett större engagemang. ”Det är klart att, det är väl så, det borde vara så att de med lite längre utbildning, kanske har ett större engagemang, jag tror det är så lite, utan att det är så där jättetydligt.”¹⁷²

K50m tror att de som kommer till dialogerna ganska väl representerar de förhållanden som finns i kommunen, men poängterar att kommunen inte så jättestor, så det är inte som i en storstad där det är ganska stora skillnader, utan att det är mer homogent i en mindre stad.¹⁷³

K37l anser att det absolut är spridning, men att det är väldigt olika och att det beror mer på dem som är berörda: ”och det kan ju vara både högre grupper och lägre grupper. [...] Vi har haft alla möjliga representanter. Vissa skickar en advokat och vissa kommer själva. Sådana som knappt har förstått det de har läst, men då kommer de och pratar och det tycker jag, där har vi nått ut till alla grupper tror jag.”¹⁷⁴

”Generellt så är det ofta de högre samhällsklasserna eller de lite rikare stadsdelarna som har synpunkter” enligt K38s och tar upp kundservice och de åsikter de får in och det finns väldigt stor skillnad mellan olika delar av staden och menar att det går att lägga ett socioekonomiskt raster på det. Den rikaste stadsdelen kommer med flest synpunkter, men hon menar att de måste fråga sig ”är egentligen där värst eller borde vi göra åtgärder någon annanstans? Men de kanske inte har vanan att tycka till.”¹⁷⁵ Hon tar dock även upp att det i en av de mindre bemedlade stadsdelarna fanns ett stort engagemang och att de som bor där var väldigt nöjda med den dialogen. ”Så att ja, det är inte helt lätt, man får liksom fundera två gånger där hur man gör och hur man tolkar inkomna synpunkter och så också.”¹⁷⁶

Tre stycken upplever att det är dålig spridning bland folk från olika samhällsklasser eller socioekonomiska förhållanden, men att det kan vara svårt att bedöma bara av att se folk.¹⁷⁷ K29l uppfattar det som att det är en ganska homogen skara som kommer på mötena.¹⁷⁸ När det är möte så upplever K30s att de som är benägna att prata kanske är mer högutbildade och vana att ta till orda, men samtidigt tror hon att folk som bor i närheten av planområdet känner sig berörda oavsett klasstillhörighet eller utbildningsnivå om de får hem ett brev, men fortsätter: ”jag tror att man blir ganska skrämmd, så kommer vi, kommunen, vi är akademiker och vi pratar på ett visst sätt. Jag tror inte att man är bekväm i den miljön med att räcka upp handen och ställa sin fråga. De som är högutbildade är mer benägna att prata, men generellt sett finns det inte mycket överklass i [kommunens namn], utan det mesta är medelklass och arbetarklass, så faktiskt är det nog

169 K41s

170 K41s

171 M62m

172 M62m

173 K50m

174 K37l

175 K38s

176 K38s

177 K29l, K30s, K46s

178 K29l

ändå någorlunda spridning, men jag skulle säga att de som är benägna att säga något på mötena och skriva in sen, de är ofta mer högutbildade, men på mötena är det ofta många som bara sitter och lyssnar in och jag kan liksom inte bedöma egentligen vad de är.”¹⁷⁹

M32s tror att det handlar om att: ”det är en stor skillnad mellan olika socioekonomiska grupper också, hur mycket tid du har att engagera dig i sådant här och vad du har för erfarenhet av det och vad du ser att det finns för barriärer”¹⁸⁰ menar M32s och fortsätter: ”För det finns ju, om du planerar i vissa områden, där folk kanske sitter med långa akademiska utbildningar som du och jag, så är ju liksom steget till att skriva någonting eller sätta sig in i det och verkligen få sin åsikt hörd inte lika stort.” Han tror att deltagandet även påverkas av att ens fritid är väldigt begränsad och tänker att ”Om du kanske inte har något jobb och så vidare så har du många saker som har hopat sig som du måste ta tag i före en medborgardialog, medan om du har det ganska socialt ordnat och en benägenhet till att uttrycka dig, så tror jag att det finns större chans att du engagerar dig i en sådan här process också.”¹⁸¹

Spridning bland folk med annan etnisk bakgrund än svensk

När de var ute i folks vardag med ett projekt i ett område där det är god spridning av folk från hela världen ansåg M32s att de fick ett tvärsnitt av befolkningen, för alla var där och kom fram och tittade. När han jämför det med det öppna samrådsmötet de hade i samma projekt så var det en ”ganska hyfsat blandad grupp också [...] men det blir nog mer blandat om man är där folk är.”¹⁸² Även K38s anser att det är fördelaktigt att vara ute på plats och att väl där är deras strategi att vara ganska proaktiva: ”att inte stå och vänta i tältet, utan att gå ut och liksom 'Hej!', fånga in folk. Där försöker vi ha den blicken att vi inte alltid ska gå till samma hela tiden och då får vi en bra blandning.” Hon menar att det är viktigt att hela tiden tänka kring vilka platser de står på. De kan välja ut platser där demografin ser ut på ett visst sätt och menar att: ”där kan vi möta folk med olika bakgrund. Hade vi bara stått i centrum, då hade vi inte haft den spridningen. Jag tycker ändå att vi har försökt att hitta platser.”¹⁸³

Då kommunen M62m arbetar i inte är så blandad anser han att det är svårt att säga något om spridningen men tar upp att de: ”har ju människor från andra länder som också både är med i partier och kommer på möten.”¹⁸⁴ K371 anser att det även i hennes kommun är svårt att säga något generellt då de flesta med någon typ av invandrarbakgrund bor i tätorten: ”De bor inte ute i de mindre byarna, så det är väldigt svårt att dra några slutsatser om det [...]”¹⁸⁵. Det är oftast i de mindre orterna de har samrådsmöten och de har inte haft några större projekt i tätorten. Det var några invandrare med på mötena om vindbruksplanen, men det var väldigt få och hon säger: ”det är för att det *bor* ju inte så många ute på landsbygden.”¹⁸⁶

De övriga menar att det inte är någon spridning när det kommer till olika etnisk bakgrund, utan att det är väldigt homogent¹⁸⁷ och K46s tar också upp att det inte är så många med annan bakgrund som bor på landsbygden, utan att de brukar hamna nere i centrum och säger att: ”Det är nog så svårt att få folk som ändå har mer demokratisk, vad ska man säga? Man är van och vet att man kan komma och tycka och tänka. Kommer du från ett annat land är du kanske inte van vid att bli hörd på. Då kanske man inte litar på kommunen eller andra myndigheter. Eller att man inte är intresserad heller. Jag vet inte. Det är väldigt svårt

179 K30s

180 M32s

181 M32s

182 M32s

183 K38s

184 M62m

185 K371

186 K371

187 M28s, K29l, M32m, K39l, K41s, K46s, K50m

att få in sådana personer att tycka till och medverka faktiskt. Det är nog så svårt att få dit så att säga vanliga svenskar.”¹⁸⁸

K29l och K50m säger att det är sällan de möter någon som är född utomlands, eller har annan bakgrund än svensk på samrådsmötena, och K50m säger att: ”tittar jag tillbaka på hela min kommunala karriär så tycker jag att det faktiskt är påfallande ofta som det är svårt att nå fram till dem med annan etnisk bakgrund än svensk”¹⁸⁹ och K41s anser även hon att det är svårt att nå ut.

K30s konstaterar: ”Där är det ju väldigt vitt och det är ett problem.” Hon berättar att när de är ute för att möta människor på plats i exempelvis köpcentrum där det är olika människor som vistas så är det ändå bara vissa som kommer fram om de inte aktivt bjuder in och hon fortsätter: ”det är ju inte det att det inte bor invandrare i [kommunens namn], för det gör det. Inte lika hög andel som i Malmö till exempel, men det gör det absolut, men de syns verkligen inte. Det är aldrig de som beställer planer heller, det är aldrig de som bygger [...] man undrar 'var är de här människorna?'. ”¹⁹⁰ Hon tror att det handlar om att känna rätten att: ”jag får lov att också gå upp och prata med tjänstemän på kommunen, det är min rätt, den kommer ju inte naturligt, utan det är något man har lärt sig och lärt sig ta makt. Är man en nyanländ flykting eller har man bott i Sverige i fem år, då är det verkligen inte självklart.”¹⁹¹ Hon tror även att det är viktigt att förstå hur systemet fungerar och anledningarna till att delta.¹⁹²

Kommunernas aktiva arbete för en bred representation av deltagare

Flera av planerarna anser att de i sina kommuner arbetar aktivt med att få en bredare representation av deltagare eller att de i alla fall försöker göra det. K38s berättar om nya fullmäktigemål och att flera av dem är kopplade till barn och unga, social hållbarhet, delaktighet och inflytande samt jämställdhet och jämlikhet. Tankesättet finns på kommunpolitisk nivå och nu menar hon att det är upp till tjänstemännen. De har genomfört många aktiviteter, men utan riktig tanke på vem eller vilka de når ut till och att de måste reflektera över det. På senare tid tycker hon att det finns med och anser att det faktum att det har bildats en dialogenhet säger någonting. Enhetens arbete kommer under året handla om att ta fram en dialogstrategi, där de ska undersöka: ”hur vi ska jobba aktivt, kanske till och med mer aktivt än tidigare. Vår enhet har ett visst ansvar att driva frågan, men det är faktiskt ett ansvar i hela organisationen hos alla medarbetare. Vi är här för [invånarna], vi ska lyssna.”¹⁹³ Hon menar att det finns väldigt många bra initiativ, men att dessa ofta varit kopplade till personer. Vissa brinner för det mer och andra som inte gör det eller tycker det är lite jobbigt har ”sluppet” och säger att: ”Tanken är att vi ska ta de här eldsjälarna, eller de här goda exemplen, och bredda detta och titta mer på att det inte är personer som ska styra utan det är verksamheten och målen och så. Så det har vi framför oss.”¹⁹⁴

M32s säger att huvudsyftet i hans senaste projekt var att nå ut till just en så bred grupp av människor som möjligt och deras ambition var att få in så många olika synpunkter som möjligt från olika människor, men han tar även upp att det finns en mängd olika typer av planärenden som hanteras på olika sätt och att i många detaljplaneärenden kommer det ett brev på posten där det står ”nu gör vi så här” och sen får folk passa på att tycka till om de är sakägare. ”Jag tycker att det är viktigt också att det på något vis finns många ändringar i detaljplaner som är mer av administrativ art, så det är intressant att veta när ska man lägga den

188 K46s

189 K50m

190 K30s

191 K30s

192 K30s

193 K38s

194 K38s

här extra dialogen och när man inte ska göra det. Det handlar mycket om att det ska ske någon typ av utbyte också, där vi har ansvar för att ta hänsyn till hela staden. [...] Och ha ett utbyte där man förstår vad det handlar om.”¹⁹⁵

Kommunikationsplan & ny regelbok

M32m anser att det finns utvecklingspotential när det kommer till att bredda representationen och att den stundande dialogen om kommunikationer blir som ett insteg. Han känner att han inte helt haft tid att styra och kontrollera vilka grupper de når ut till, men att de låtit inbjudan vara ganska öppen. De har följt en kommunikationsplan som inkluderat sociala medier, kommunens hemsida och lokaltidningen. Lite senare följde de upp med en större annons i lokaltidningen.¹⁹⁶

K46s berättar att de via *Sveriges Kommuner och Landsting* håller på att formalisera och göra en regelbok för hur de ska göra när det kommer till medborgardialog, vilket kommer leda till andra arbetsformer framöver. Hon anser att: ”ofta har det varit att plan och vår verksamhet har gått lite i framkant i det här eftersom att vi ju är vana att samråda och vi redan har kommit så långt.”¹⁹⁷

Att aktivt möta människor i deras vardag

K39I berättar att de stått på perrongen och pratat med pendlare: ”Då fick man kanske en minut, två minuter, fem minuter. Då kunde vi aktivt försöka fånga, dels är det att de kanske inte har så mycket tid att gå på samrådsmöten på kvällen, dels var det en annan målgrupp så att säga som vi pratade med. Så mer aktivt försöka fråga någon gymnasieungdom. Lite mer sprida vilka man pratar med.” Hon anser att det är väldig skillnad på det och på ett samrådsmöte där de i lugn och ro kan presentera bakgrunden och förslaget och folk kan räcka upp handen och fråga och tänker att: ”det är kanske inte jätteviktigt att alla människor kommer på samrådsmöten om det finns andra forum också. Facebook märkte vi också att då var det vissa frågor som engagerade väldigt mycket.” Hon har bara varit med och planerat ett samråd hittills men menar att: ”nästa gång kommer jag nog aktivt att göra andra saker, ännu mer. Till exempel att använda Facebook mer, inte bara en gång och berätta att 'nu är det samråd', utan kanske lägga upp olika teman och nya frågor varje vecka.”¹⁹⁸ Hon tar även upp att i andra projekt så har de någon gång haft med skolbarn när det gäller fördjupning av översiktsplanen i någon av de mindre byarna.¹⁹⁹

Aktivt dialogarbete med barn & unga

I en annan kommun som M32m tidigare arbetade i var det ett mer aktivt sökande till yngre målgrupper för att fånga tendenser som finns i samhället och han anser att: ”tendenser är oftast någonting som många avfärdar med att de är flyktiga, tillfälliga, så att det finns ingen poäng med att bygga upp någonting för dem, för det är bara en begränsad period man är exempelvis ung. Samtidigt så hävdar jag att det är motsvarande för äldre och på något vis så är det en förnygring i det, gruppen som sådan är återkommande och då kan det vara positivt att visa att här är en handlingsplan för hur man möter det som är efterfrågat just nu.”²⁰⁰ I kommunen han jobbar i nu har han varit involverad i ungdomsrådets verksamhet i fördjupningen av översiktsplanen för ett område där ungdomarna var väldigt delaktiga i arbetet. Förhoppningen var att de skulle få en närmare kontakt med ungdomarna och skolan med kontinuerliga träffar 1-3 gånger per termin för att diskutera frågor

195 M32s

196 M32m

197 K46s

198 K39I

199 K39I

200 M32m

som är på gång och hur de kan delta och påverka. ”Det har inte kommit igång, det är på gång.”²⁰¹

K371 berättar att de nu innan den formella samrådsdelen i översiktsplanen ska ha minecraft-tävling för barn och unga i en klass där de kan vinna priser och de har gått via ungdomsgården. Det är enligt henne svårast att nå barn och ungdomar samt de yngre vuxna med småbarn. Kvällar är svåra för småbarnsföräldrar men de kan nå barnen genom skola eller dagis menar hon: ”Då får vi, genom barnen, föräldrarna lite engagerade också. Även om de i sig inte går på ett separat möte.”²⁰² Nu inför översiktsplanen ska de skicka ut vykort till alla i kommunen och de kommer även skicka till föreningar men hon menar att föreningarna: ”bevakar smala intressen, men dem ska vi bjuda in också såklart, alla de intressena, men det är den breda massan som är svår.”²⁰³

K41s berättar om en ungdomssatsning de gjorde under arbetet med översiktsplanen, där de var ute på en fritidsgård i ett miljonprogramsområde för att nå personer med annan bakgrund. De bjöd in Behrang Miri²⁰⁴ till att vara föreläsare om stadsutveckling och stadsbyggnad och det kom lite ungdomar så de fick även prata om den fördjupade översiktsplanen och hon konstaterar: ”Då var det ju lite mer blandad etnicitet eftersom vi var där ute och riktade oss till ungdomar också. Ja. Ett försök liksom.”²⁰⁵

M62m nämner även han att de arbetar med ungdomar via skolan. De har bland annat varit med och haft åsikter kring en park. De arbetar även en del med företagarföreningar och föreningar, så som idrottsföreningarna, när en ny idrottsplats skulle planeras: ”För att de var ju experterna. Så man kan säga att lite beroende på vad man jobbar med så riktar man in sig mot vissa grupper. Men det är självklart jobbar vi med naturområden, då är det naturrättsorganisationerna. Det kan vara fältbiologerna då eller naturskyddsföreningen eller friluftsförbundet. Ibland så fokuserar man ju mera på någon för att de har så mycket kunskaper och de ska sedan använda det här.”²⁰⁶

I detaljplaneringen anser K50m att de inte arbetat så aktivt med det utan där har fokus varit att få in de närmast berörda ”och då tänker inte vi så mycket på att de tillhör kanske olika grupper i det här”. När det kommer till översiktsplanens sammanhang och kanske lite i andra planeringsprocesser så arbetar de aktivt med att försöka hitta andra grupper. ”Just att försöka använda kanske sociala medier för att vi ska nå fram till ungdomar. Och när vi hade översiktsplanen så försökte vi att stå precis utanför gymnasiet och det gav inte så bra resultat och då flyttade vi in på gymnasieskolan.”²⁰⁷ Även M28s tar upp att de riktat sig till barn och unga och att de har som mål att under varje år ha tre detaljplaner där de bjudits in specifikt till en medborgardialog. De bjuder ofta in någon skolklass som de har en workshop med och säger: ”så där gör man riktade insatser mot barn och unga, men förutom det så jobbar vi inte aktivt med att nå ut till fler. Det gör vi inte.”²⁰⁸

K30s berättar att de har ett uttalat mål att vi ska samråda mer med barn och unga, och i ett projekt hade de med barn och unga och var en av sex kommuner som tillsammans med Boverket tittade på hur man ska få in barn och unga i planeringsprocessen. ”Då jobbade vi också väldigt aktivt med det just i den processen och sedan dess har vi med ett direktiv från våra politiker att vi ska försöka göra detta.” Och det har varit detaljplaner där de åkt ut på en skola för att samråda med elever, men hon säger att: ”Personligen så tycker jag inte att det är bra. De få gånger jag mer eller mindre har tvingats göra det för att politikerna eller min chef säger att 'i den här planen ska vi'. Jag har inte fått någonting ut av det direkt [...]. Första gången hade jag ingen lärare med mig alls och jag är inte pedagog så det var jättesvårt.” Det var elever från sexan till

201 M32m

202 K371

203 K371

204 Rappare och skribent, samt grundare till *Rörelsen Gatans Röst och Ansikte* i Malmö.

205 K41s

206 M62m

207 K50m

208 M28s

nian ur elevrådet som hon skulle prata med om en detaljplan för ett skogsområde som ska byggas ut, vilket hon anser är superdiffust för en 13-16-åring. De efterfrågade grillplatser och liknande, medan hon fick förklara att det inte var det det skulle handla om och att: ”vi pekar bara ut att här ska vara naturområde, så här ska man nå det med cykel, så här ska man nå det med buss.”²⁰⁹ Hon tror att det blev svårbegripligt då de inte tänkt till ordentligt innan, utan att de mer bara skulle prata lite om hur området användes idag och huruvida de rörde sig genom området för att nå olika målpunkter, men säger att: ”Det blev ju lätt att de började önska detaljsaker, grillplats och lekplats och vad det nu var. Då fick jag försöka förklara att 'det är ingenting jag reglerar nu' och då tyckte de 'vad ska vi sitta här och lyssna på dig då för? Det kommer ju ändå bli ett naturområde. Det är ju redan bestämt'.” De har i efterhand försökt att diskutera vilken som är den bästa formen, för hon menar att: ”vi har inte hittat en bra form för det skulle jag säga, eller jag har inte upplevt det de gånger jag har gjort det.”²¹⁰

Inte så aktivt arbete för bredare representation

Tre av planerarna anser att de i sina kommuner inte arbetar så aktivt med att få en bred representation av deltagare.²¹¹ K41s tar upp att de har en lokal tidning som kommer med två nummer per termin och som översätts till olika språk. Hon nämner även deltagandet på ett samrådsmöte när de arbetade med den fördjupade översiktsplanen och de hade en idé om att bygga sina koloniområden: ”Vi har jättemycket koloniområden och de ligger så där strategiskt. Och där kan man säga att då kom det faktiskt folk med annan bakgrund för att de har kolonier. Så det engagerade.”²¹² När de hade en kommunikatör ansåg K29I att de kanske inte arbetade riktat, men att hon hade större möjlighet att nå ut till fler ”när vi gick ut på samråd med en detaljplan så försökte hon och jag skriva ihop ett litet pressmeddelande som vi kunde skicka ut” med förhoppningen att det skulle bli en artikel i en större dagstidning för att öka uppmärksamheten. Så det kan kanske resultera i en artikel, till exempel i [tidningens namn]”²¹³, men hon tror att: ”det är en ganska homogen skara som läser tidningen också. Vilket gör att vi inte vänder oss utanför den vanliga kretsen.”²¹⁴

K30s anser att de absolut inte gör nog, men att de ofta diskuterar det: ”Inte i förhållande till detaljplan, då blir det ofta att vi skickar ut brev till dem som vi bedömer är mest berörda och då är det ju ofta, jag vet inte, [stadsdelens namn] är ju vårt miljonprogramsområde där vi vet att det bor personer med annan etnicitet än svensk. Där har ju vi inte gjort planer på jätte jätte jättelänge. Skulle man göra det skulle man säkert få en annan representation automatiskt. Förtätningsprojekt och sådant som vi gör inne i stan det lockar sällan någon alls på samrådsmötena, utan det är ute i byarna när det är villamattorna, då kan folk bli jätteintresserade och komma på samrådsmöten. Då gör vi ingen ansträngning för då skickar vi faktiskt bara ut till de boende.” Hon tänker sig att de i inbjudan skulle kunna skriva att de gärna ser att det kommer bland annat kvinnor och yngre. Hon tillägger att: ”Framför allt jobbar vi inte på möten med att lyfta och lyssna på alla. Ofta blir det ett samtal i storgrupp och då är det de som vågar räcka upp handen som pratar, oftast män som är vana vid att prata. Det kunde man jobba mycket mer aktivt med att vi liksom 'vad tycker du?'. Hon tror på att dela in i smågrupper där de kan lyssna in och föra talan om någon är obekvämt att föra talan för hela gruppen.”²¹⁵

209 K29I, K30s, M32m, M32s, K37I, K38s, K41s, K50m, M62m

210 K30s

211 K29I, K30s, K41s

212 K41s

213 K29I

214 K29I

215 K30s

Hur en bredare representation kan påverka planeringen

Bättre underlag för planeringsbeslut

Alla är i princip eniga om att de tror att en bredare representation är positivt för planeringen, och att det kan leda till nya perspektiv och andra synpunkter som de kanske aldrig annars tänkt på²¹⁶ som K29I uttrycker det: ”Jag ser det som positivt, jag tror att det hade varit jättebra om vi hade kunnat ha en bredare representation än vad vi har, för att alla människor har olika erfarenheter och olika idéer. Även om det innebär mer jobb för den enskilda handläggaren så tror jag att det för samhället i stort och för ärendet i sig hade varit väldigt positivt.”²¹⁷ Även M62m tror att planeringen påverkas mycket då vi tänker annorlunda och han berättar om ett projekt där de först tänkte jobba med en grupp i taget ”först tar vi näringslivet och sen tar vi pensionärerna och sen tar vi ungdomarna, men vi valde ändå att ha möte tillsammans alla. Och det var bra.” Han tror inte att de ska arbeta för mycket med de olika särintressena utan säger: ”jag tror att vi ska försöka medverka till att olika grupper i samhället förstår varandra. Oavsett om det handlar om ålder eller olika intressen eller så. Så vi försöker nog blanda så mycket vi kan.”²¹⁸

K38s tror också att det handlar om att få ett bättre underlag: ”Man har olika erfarenheter idag, alltså jag brinner lite extra för jämställdhet till exempel, eller det kanske inte är så att man ska tänka att vi har olika behov och i framtiden vill man ju att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, men idag har vi olika erfarenheter. De erfarenheterna måste vi lyssna på för att kunna utforma staden på bästa sätt och fylla den så att alla känner sig välkomna i staden. Så att det inte bara blir på ett sätt.”²¹⁹

M32m tar upp det demokratiska med en bredare representation och hur delaktighet skapas. Han menar att det är viktigt att veta om det handlar om exempelvis officiellt medbestämmande eller information, så att det inte görs övertramp eller att lagstyrda processer förvanskas. Han tar samrådsförfarande vid ett plangenomförande som exempel: ”då kan det vara på en nivå där man utgår ifrån tjänstemannens perspektiv i processen i ett projekt i ett ämne, så då kan det vara en poäng att skapa en delaktighet, en förförståelse för vad som är på gång. Sen behöver inte det betyda att de som tar del av det kommer att tycka så eller känna så eller bli positiva eller de facto förändra processen”, men han tror att det kan vara av betydelse att: ”de får en förförståelse för att de lever i en föränderlig verklighet och att de blir inbjudna och tillfrågade för att vi vill veta vad de tycker, att det påverkar.” Han menar även att ibland kan en rent konkret fråga komma som de som tjänstemän kan ha glädje av i arbetet med projektet. ”Där menar jag att där finns jättemycket att lära och hela tiden bygga på erfarenhetsbasen av hur man tar tillvara den här informationen och återkopplar den vidare.”²²⁰

Ungas perspektiv

Ungdomarna har ett mycket friare tänkande än de som vanligtvis har inflytande på planeringen enligt K50m så hon tror att de skulle få en helt annan syn för: ”Vi hör ju när vi väl lyckas etablera kontakt med ungdomarna att de är ju mer förändringsbenägna och de är mer benägna att efterlysa och tillföra saker istället för att försöka stoppa saker och ting.”²²¹ Som det ser ut nu anser hon att: ”det finns en väldig konsensus bland de människor som engagerar sig i stadsbyggnadsfrågor runt att vi ska bevara centrum [...]. Vi ska spara den lilla småstaden, vi ska ha de små butikerna och vi ska inte ha stora kedjebutiker och inte shoppingcenter och

216 K29I,

217 K29I

218 M62m

219 K38s

220 M32m

221 K50m

kanske inte lokalisera shopping utanför. Det där ställer ju inte alls ungdomarna upp på, de efterlyser ju tvärtom shoppingcentra. Det är arenor att vara ungdom på, att se människor och bli sedda, att delta i ett socialt sammanhang. Det får de ju åka till andra orter och göra. Men det där kommer ju inte fram så tydligt i planeringen eftersom de inte gör sig hörda. Istället flyttar de härifrån.”²²² Även M28s anser att det brukar vara samma frågor som lyfts och ofta brukar fokus ligga på trafikfrågor och tror att bredare representation skulle leda till ett bredare spektrum och antagligen till att fler frågor blir belysta.²²³

M32m tar upp det demokratiska med en bredare representation och hur delaktighet skapas. Han menar även att ibland kan en rent konkret fråga komma som de som tjänstemän kan ha glädje av i arbetet med projektet. ”Där menar jag att där finns jättemycket att lära och hela tiden att hela tiden bygga på erfarenhetsbasen av hur man tar tillvara den här informationen och återkopplar den vidare.”²²⁴

Diskussion kring bra stadsbyggnad

Om planerna enbart utformats på stadsbyggnadskontoret tillsammans med några fastighetsägare och deras konsulter så tror M32s att de nog hade missat väldigt mycket. ”Jag känner själv att genom de olika planeringsuppgifterna jag har haft där man har öppnat upp för ungdomar eller äldre eller vilka som helst av olika grupper så har jag sett olika saker som jag aldrig hade tänkt på egentligen som påverkar ens plan. Man blir liksom lite förvånad av synpunkter som kommit in och hur folk använder platsen egentligen. Man har liksom inte sett något värde i någonting som folk verkligen använder sig av.” Han tror att det är väldigt värdefullt för underlaget och tycker att det alltid är nyttigt med en diskussion och en debatt kring vad som är bra stadsbyggnad. Han menar att om de inte lyssnar till folk så tillgodoser de kanske inte allas rätt och han anser även att: ”det finns ju något intressant i att minska gapet mellan politiker och allmänheten också. Kanske att tjänstemännen mer funkar som en organiserare av dialog.”²²⁵

Kritiska röster

Tre av planerna anser även de att en bredd bör vara positivt, men är samtidigt lite kritiska. K39I menar att det beror på vad planeringen gäller: ”Om det är en liten detaljplan som bara går ut på att öka byggrätten på en flerbostadshusfastighet. Det finns kanske berörda grannar, men det är inte alltid jätteviktigt att få in synpunkter om det är en väldigt avgränsad fråga som mest handlar om enskilda intressen.”²²⁶ Rör det sig däremot om något större och mer långsiktigt anser hon att det är mycket viktigare med bredd, men tror att det kanske även är svårare att engagera: ”det kan vara för lite konkret eller för fluffigt eller för långsiktigt.”²²⁷

K30s tror att det är jätteviktigt och att det påverkar men tar även upp en annan aspekt: ”viktigast tror jag är att representationen bland planerare ser annorlunda ut. Alltså att landskapsarkitekter, arkitekter, byggnadsingenjörer, trafikplanerare, fysiska planerare, att den sammansättningen av människor mer faktiskt återspeglar samhället för det gör den inte idag. Det är jättevitt, det börjar bli mer och mer kvinnor, alla är högutbildade och kommer från trygga hemförhållanden med två föräldrar som har akademisk bakgrund.”²²⁸ Hon menar att det är väldigt homogent och hon tror att det är ett mycket större problem egentligen, även om de i dialog verkligen försöker att lyssna in. Hon tar upp en by där de nyss hade samrådsmöte och pratade om väldigt konkreta saker som antal våningar, som är något de kan tillgodose, men när de kommer till platsen för att ha dialog är vissa strukturer redan låsta på grund av översiktsplanen och säger att: ”vi har gjort en

222 K50m

223 M28s

224 M32m

225 M32s

226 K39I

227 K39I

228 K30s

FÖP, sen har vi kanske gjort ett program som vi då haft dialog om, men det är så tidiga processer så det är ingen som är intresserad och då har man hållit på med det i två år och det är förankrat på kommunen, bland politiker. När vi då kommer ut och de säger 'vi vill stänga av den vägen' och det kommer aldrig att hända, det vet vi. Då måste vi sitta och nicka och lyssna, men det kommer aldrig att hända. Så därför redan i översiktsplanen när vi ritar in den vägen, så måste den som ritar kunna representera hela samhället.”²²⁹ Hon poängterar vikten av att det finns trafikplanerare som cyklar och trafikplanerare som inte har växt upp i en miljö där man bara kör bil i villamattor och tycker att det är det naturliga. ”Vi fysiska planerare har superbrister själva, och det måste man någonstans inse att vi behöver input från alla möjliga håll. Så det tror jag är en mycket viktigare och bland politiken är det ännu viktigare att våra politiker på kommunal nivå representerar våra kommuner. Så är det verkligen inte idag heller. Även om det håller på att bli bättre, [...] men det är fortfarande jättemycket medelklass och jättemycket högutbildat folk och väldigt vitt.”²³⁰ Hon tror att det skulle gå att se effekterna snabbare med bredare representation av politiker och tjänstemän, än bredd bland de som kommer till dialogtillfällena. Genom att i princip alltid åka ut och göra undersökningar i samma socioekonomiskt utsatta område så fort de får in lite EU-pengar tror hon att de tröttnar ut det området eftersom: ”Ingenting händer direkt, ingen ser att något följs upp och sen har det gått fyra år. Du var fjorton när du blev intervjuad nu är du arton och du kommer flytta ifrån [stadsdelens namn] och har tappat kontakten helt. 'De frågade mig någonting', men du fattar inte att det är därför någonting annat byggs för ingen följer upp någonting.”²³¹

Samtidigt tycker hon inte att medborgardialogen ska underskattas, men känner att den ska användas på rätt sätt. ”För ibland blir det lite ett spel för galleriet, för att vi måste. Mycket är redan bestämt och det går inte att ändra ändå. Då måste i så fall dialogen komma in mycket tidigare, men det är svårt för vi har märkt att folk inte vill engagera sig och då måste man kanske istället ha en bredd bland de som ska planera. [...] Man vill ju inte säga att det inte är viktigt med dialog, för det är det. Verkligen. Det är inte alls så jag menar.”²³² Extra viktigt tror hon det är på detaljnivå och när saker ligger nära i tiden för det anser hon att människor verkligen kan engagera sig i, till skillnad från översiktsplanering som inte ens hon själv som är väldigt intresserad och arbetar med deltog i. Men hon tror att dialogen är viktig på andra nivåer med, men att folk då måste förstå vilken deras roll är.²³³

K46s vill tänka att det är bra och säger att: ”Det är ju aldrig dåligt naturligtvis med en bredare representation. Och det är ju därför vi försöker få till det. Men man ska också veta att allmänheten har oerhört svårt att förstå vad man kan påverka med planering.”²³⁴ Hon tar upp att det handlar om mark- och vattenanvändning och att de inte kan ordna en viss snabbmatskedja som invånarna efterfrågar och när de inte förstår blir det svårt att använda deras synpunkter. Syftet blir då oftast att de ska få prata av sig och träffa sina politiker. ”Att det kommer in användbara saker är faktiskt ganska sällsynt.”²³⁵ Hon tar upp att du som planerare har utbildat dig i fem år och: ”man har kommit så mycket längre och vet hur man kan planera och har en helt annan kunskapsbakgrund om hur man kan påverka och hur en hållbar struktur funkar. Som allmänhet är det ju inte lätt att veta och kunna tillföra något ytterligare, känner jag. [...] Det är ju aldrig fel naturligtvis att få en bred representation. Men ändå är det svårt att faktiskt ha nytta av allmänheten i vårt arbete egentligen. För de har för dålig kunskap.”²³⁶

229 K30s

230 K30s

231 K30s

232 K30s

233 K30s

234 K46s

235 K46s

236 K46s

SAMMANFATTNING AV PLANERARNAS TANKAR & ERFARENHETER

KRING DELTAGANDE & REPRESENTATION SAMT HUR BREDD

PÅVERKAR PLANERINGEN

Traditionella detaljplanemöten bjuds det in till via lagstadgade metoder, medan det oftare är mer fantasifulla dialogprocesser när det kommer till översiktsplanering. Sker inbjudan till dialog enbart genom en kungörelse i tidningen nås bara en liten skara. Olika grupper kan nås via olika kanaler. Sociala medier erbjuder en möjlighet att nå fler, speciellt yngre generationer som mer sällan deltar vid traditionella samrådsmöten. Ett annat sätt att nå fler är att informera aktivt på den berörda platsen och att vara ute och träffa allmänheten där de vistas, såsom marknader och köpcentra. Då når planerarna andra grupper än de som kommer på mötena. Det kan vara fördelaktigt att ta sig ut i stadsdelar från vilka deltagandet inte brukar vara så stort och ibland bjuds specifika grupper in. Att ha dialog tidigt i processen när förslaget är mer påverkbart, vilket också skrifterna *Medborgardialog som en del i styrprocessen* samt *Plan och process – Handbok i dialoginriktad planering* framhåller, och att då bjuda in till mer informella möten för de närmast berörda är ett annat sätt att engagera och skapa en förståelse för vad som kan påverkas. I handboken nämns även planerarens ansvar att tydliggöra vad invånarna kan påverka²³⁷ och även de intervjuade planerarna trycker på vikten av att folk vet vad de kan påverka och att vara tydlig när det kommer till detta. Planerarna anser att det är viktigt att dialogen är en process som ska leda någonstans så att de som deltar känner att deras närvaro är betydelsefull.

När det kommer till barn och unga så är kommunerna som arbetar med detta själva aktiva i kontakten. Det är oftast inte så att elever bara bjuds in utan planerarna tar sig ut till skolorna för att informera och ta in synpunkter. Samtidigt påpekar en av planerarna svårigheterna med detta, och att det är viktigt att veta varför de pratar med barnen och att ha en strategi så att det blir något som både barnen och planeraren får ut någonting av.

Vad gäller könsrepresentationen anser 5 av 12 att det varit ganska jämt fördelat, medan de andra anser att majoriteten oftast är män och vissa arbetar aktivt med att locka kvinnor. Genom att använda sig av vissa nätverk kan det underlätta att även nå kvinnor med utländsk bakgrund. Åldern på dem som deltar på traditionella möten kan både i den lilla statistik jag presenterar och enligt planerarnas erfarenhet konstateras vara väldigt hög. De flesta anser det vara svårt att locka unga och småbarnsföräldrar. Alla anses inte vara representerade vid traditionella samrådsmöten, vare sig om det rör sig om könstillhörighet eller ålder, utan representationen anses bli bredare med andra former av dialog där planerarna möter människor i deras vardag.

När det kommer till klass och utbildningsnivå råder lite delade meningar. Flera upplever relativt god spridning när det kommer till klass, men att det ofta är de med högre utbildning som tar till orda. Just de mötena jag har statistik ifrån visar på en hög utbildningsnivå bland majoriteten av deltagarna. Det anses även finnas en skillnad i hur mycket tid du kan lägga på att närvara vid dialog om du är exempelvis arbetslös, eftersom du då kan ha andra saker som du behöver lägga fokus på i ditt liv. Enligt enkäten var inga av mötesdeltagarna arbetslösa.

Spridningen av folk med olika etnisk bakgrund är enligt planerarna låg, vilket även statistiken från mötena visar. Det anses kunna bero på att vissa platser som det planeras för är väldigt homogena, som att det inte bor så många med utländsk bakgrund på landsbygden, eller att de bara bor i vissa stadsdelar. En annan anledning kan vara att personer med utländsk bakgrund saknar kunskap om hur det svenska lokala demokratiska systemet fungerar. En del av planerarna anser att de når fler om de aktivt är ute i olika områden

237 Ranger 2007, 14.

där det är mer spridning när det kommer till etnisk bakgrund och de går fram och pratar med olika människor. En del av planerarna anser att det är svårt att nå ut och för att folk ska komma till dialogtillfällen krävs det att de vet att det finns möjligheter att påverka.

Några av planerarna anser att de i sina kommuner inte arbetar så aktivt med att bredda representationen medan andra har tagit fram strategier för att nå ut till fler. Genom att flytta ut dialogen i vardagen kan fler nås och de kan aktivt vända sig till olika personer och på så vis bredda och rikta sig just specifikt till vissa underrepresenterade grupper. Så genom att söka sig till andra platser, skriva mer riktade inbjudningar, använda sociala medier, kontakta barn och unga genom skolan och ha en avdelning på kommunen som specialiserar sig på dialogarbete och att ta fram strategier tror planerarna att deltagandet kan öka och att representationen kan bli bredare när det kommer till dialog i planeringsprocessen.

När det kommer till hur en bredare representation kan påverka planeringen är alla överens om att det vore positivt och det kunde bidra till att kunna planera för en stad som fler känner sig välkomna i och att dialogen i sig kan bidra till att olika grupper möts. Samtidigt menar en av planerarna att representationen bland just planerarna är viktigare, då det är de som tar fram förslagen från första början och som det ser ut idag är det en väldigt homogen grupp, speciellt när det kommer till klass och etnicitet.

TEMA: INFLYTANDE OCH DEMOKRATI

Vilka som tar plats i dialogen och mötesformens påverkan

Männen gör sig hörda

Äldre eller medelålders män uppger fem av planerarna vara en grupp som tar stor plats på mötena.²³⁸ K46s menar att det ofta är kommunpolitiker eller andra som har ett riktigt samhällsintresse: ”De vet och kan och läser och skriver insändare till tidningarna, den typen. Det är ofta pensionärer, män då. Upplever jag. De tar väldigt mycket plats. Just för att de har kunskapsövertaget, medan andra mer 'Jag förstår inte riktigt', 'Det vet inte jag', 'Bäst att jag håller tyst, annars blir jag kanske tillplattad'.”²³⁹ I medborgardialogprojektet de arbetar med nu undersöker de just hur de ska göra för att det ska bli en bättre balans på ett samrådsmöte och att inte bara den här gruppen ska ta plats hon fortsätter: ”man ska få yttra sig och säga vad man vill, men hur ska man få andra att också tala?”²⁴⁰ Hon tycker att det är svårt att få samråd och medborgardialog att bli bra.²⁴¹

”Folk som är vana vi att prata då, framförallt män och det är inte det att de på något sätt är mer intelligenta eller har något bättre att säga utan det är bara att de är vana att, de är orädda att göra det. Har alltid gjort det. Det är ju så vi är uppfostrade utifrån kön, vilket är tråkigt”, säger K30s.²⁴² Även K38s menar att det finns en sådan koppling att det är män som hörs mest och: ”kanske äldre män, som skriver insändare och hör av sig och kommer på de här traditionella mötena för de har tid.”²⁴³, men hon tillägger att även om det alltid finns de som till varje pris vill få fram sin åsikt är det viktigt att ha i åtanke att det inte alltid är den som skriker högst som behöver det mest, utan menar att de måste komplettera: ”dels med bredare dialog, men också med statistik och analyser på andra sätt – trygghetsmätningar eller konkreta mätningar och analyser kring hur staden används eller var det är skräpigt [...]. Att använda alla de här analysmetoderna för

238 M28s, K30s, K37l, K38s, K41s,

239 K46s

240 K46s

241 K46s

242 K30s

243 K38s

att välja och prioritera rätt, inte bara lyssna på ett öra.”²⁴⁴

K39I anser sig inte ha tillräckligt med erfarenhet och säger: ”det är klart att vissa tar mer plats och det är ju jättelätt att säga att det är män i medelåldern (skrattar) som tar mer plats och det tror jag det kan vara i vissa sammanhang, men det är också helt beroende på vad det är för grupp.”²⁴⁵

Det blir lite samma som med könsfördelningen, anser K29I: ”det är ganska jämnt men kanske lite med en övervikt mot män. Män generellt faktiskt skulle jag säga.” Men hon berättar att de flesta mötena de har inte är traditionella samrådsmöten, utan drop-in, vilket innebär att de finns på en plats i ett visst antal timmar med representanter från kommunen. ”Där vi då istället blir en mindre grupp och det blir lättare att prata och fråga. I de fallen så upplever jag att det är både män och kvinnor som pratar ungefär lika mycket.” Hon vet dock inte säkert om det beror på mötesformatet, men hon som handläggare upplever att det blir behagligare på ett drop-in-möte: ”Lite mindre formellt och en möjlighet att prata just med den personen som kan svara på de frågorna som den medborgaren har att ställa. Men också för att lite överbrygga det motstånd och det avstånd som kan finnas mellan myndigheten, den kommunala formella sfären och den vanliga människan och den människans oro för sin vardag. På något sätt så ser jag om de rollerna är väldigt tydliga så riskerar jag som planerare att missa viktig information som kommer fram på ett annat sätt när man möts öga mot öga.”²⁴⁶

De särskilt drabbade individerna

Även M32m anser att vissa tar mer plats än andra men pekar inte ut några specifika grupper. Han menar att en processledare vid ett dialogtillfälle har ett ansvar att se till att frågorna inte fastnar: ”För alla är där för att ha möjlighet att ge input och få input och då är det viktigt att man på något sätt tar vara på den, vägleder den personen till någon annan port av information, eller att man följer upp specifikt med den personen på fler möten så att man ger möjlighet för dem att prata av sig eller få svar på alla sina frågor, men inte ta alla andras tid. Att man gör en avvägning där, hur kan jag bäst möta den här personen så att den känner att den får med sig det den behöver, utan att de andra ska missa sin möjlighet så att säga.”²⁴⁷

K41s pratar inte heller om vissa grupper utan: ”Har man en detaljplan som någon är speciellt drabbad av och får sin utsikt förstörd så är det ju helt naturligt att den människan är den som pratar mest. Sen så har vi de här som alltid dyker upp på samrådsmöten som är extremt insatta, som kan föra olika argument och dialoger och så. Så de tar ju också mycket plats ibland.”²⁴⁸ Hon berättar att de försöker avvärja detta genom att bryta ner i mindre grupper och sitta i workshops efter att ha haft en inledning med hela gruppen där de får gå till olika sakområden och diskutera exempelvis grönstruktur eller trafik med folk från andra förvaltningar, som trafikplanerare och kommunekologen. Hon tycker att det då är: ”lite lättare för folk att ta ton och komma till tals än att sitta i en sån här stor sal och räcka upp handen. Så det är ganska effektivt om man vill ha in synpunkter och idéer och också kunna bemöta synpunkter på ett bättre sätt. Så då brukar vi vara ett gäng som åker iväg och sen så kör vi i olika grupper efteråt. Efter själva sittningen så säger vi 'Nu har vi kartor och pennor och papper' och så samlas vi i olika grupper. Det brukar vara rätt så uppskattat tycker jag att det känns som.”²⁴⁹

M62s anser att det brukar vara väldigt varierande vem det är som tar plats och han upplever inte så mycket skillnad vad gäller ålder eller kön, men att det finns en grupp som brukar gå på många möten och även att flera av dem som kommer har ett eget intresse eftersom de är direkt berörda då det exempelvis är

244 K38s

245 K39I

246 K29I

247 M32m

248 K41s

249 K41s

utanför deras hus det är tänkt att det ska förtätas. Han menar att det blir ett urval beroende på vad förslaget innehåller och om det inte redan finns ett förslag så brukar det vara lite andra som kommer. Han berättar att de har haft ungefär 200 på sina senaste möten och att minst hälften av dem som kommer är riktigt ilska på någonting.²⁵⁰

Varken K50m eller M32s anser att det alltid finns folk som pratar mer än andra men kan inte urskilja några mönster. M32s tror att det säkert kan finnas vissa mönster, men har själv inte upplevt det.

Hur politikernas och näringslivets deltagande påverkar diskussioner

Politikerna

M32s menar att det är lite beroende på vilken politiker och vilket sammanhang, men att det brukar vara ungefär samma. Han anser att det brukar kunna vara så att folk kan vilja ställa någon politiker till svars för någonting istället.²⁵¹ K50m tycker heller inte att diskussionerna brukar bli annorlunda, men har varit med om att ifall ett förslag möter väldigt mycket kritik så har politiker en tendens att ta avstånd ifrån förslaget väldigt fort trots att de har varit med och sagt ja till det innan. ”Det har man svårt att göra som tjänsteman för då frångår man det politiska beslutet eller uppdraget, men det utrymmet har ju politiken på ett annat sätt.”²⁵²

M32m tycker att politikernas medverkan kan ha en inverkan, men de kan vara med på olika sätt: ”ibland så är de med och lyssnar i rummet och flyter omkring så där och går till olika samtalsgrupper och ibland sker diskussionen genom dem direkt.”²⁵³

”Vi brukar ju ha politiker med på alla större möten”, berättar K371, men kanske inte på samrådsmöten för en väldigt specifik detaljplan. Hon tror ändå att det kan bli lite skillnad: ”Vi hade en bruksplan och så hade vi ett samrådsmöte då, det var typ 50 arga invånare. Då kändes det rätt tryggt att ha med kommunstyrelsens ordförande, för det är skillnad på de politiska frågorna och planfrågorna. Jag tar ingen politisk ställning, jag kan inte svara på de frågorna. Då är det att bara hänvisa till politiken, det är bättre att ha någon som representerar politiken med då.”²⁵⁴

K291 säger att de alltid försöker ha med politiker och: ”Då är det i regel bygg- och miljönämnden, ordföranden eller någon av andre eller viceordföranden. För att tydliggöra att det är ett politiskt uppdrag som jag handlägger, men att jag också har i det uppdraget att lyssna in medborgarna, att jag på något sätt är den som jobbar åt båda hållen så att säga. Men att det är politikerna som fattar beslutet. Jag upplever att det inte är det att en politiker är med i sig som gör att diskussionen blir annorlunda, utan det har mer att göra med den politikernas personlighet i så fall. Hur den personen väljer att möta de som kommer på mötet, allmänheten. En del politiker tar ju tillfället i akt att föra fram sin politiska agenda och uttala sig om andra saker än det vi pratar om. Det har jag varit med om, vilket ibland kan bli lite problematiskt.”²⁵⁵ Detta då det kan ta fokus från planen, men även att medborgaren tror att det den har tagit upp nu kommer att förändras för att den sagt det till en politiker och hon anser att det då blir svårare för henne att förklara att de har en väldigt specifik plan kring vad det är de ska diskutera och vad mötet gäller.²⁵⁶

Även M28s berättar att de alltid har politiker med på sina samrådsmöten och om det kommer frågor som inte är direkt relaterade till detaljplanen så brukar ordföranden gå in och ta de frågorna istället. Han förklarar: ”då kan det ju vara att det blir diskussioner kring sådana saker som egentligen inte kan regleras i

250 M62m

251 M32s

252 K50m

253 M32m

254 K371

255 K291

256 K291

detaljplanen och som man inte kan göra någonting åt i det forumet.”²⁵⁷

Just på mötena så har de inte haft med så mycket politiker säger K41s: ”Ibland är de med och kanske mer lyssnar av, men inte så där att de håller i mikrofonen eller inleder mötet eller något sånt, det har vi inte haft på länge.”²⁵⁸ Det kan bli aktuellt att ha med politiker på mötena tror K38s, men de har inte haft det hittills. Ibland har någon politiker sagt att de vill vara med på ett projekt, men det har varit mycket på tjänstemannanivå. Hon berättar att det finns en panel som gått ut och ställt frågor. Det är då politiker som vill veta saker och frågar ett antal invånare, ungefär som en enkät. Hon menar att det kan vara så att det varit både politiker och tjänstemän med på möten, speciellt när invånare är upprörda, men anser sig veta för lite om det för att säga något säkert.²⁵⁹

M62m säger att det beror på vad det är för möte, om det inte finns något förslag politikerna tagit ställning till än så brukar de inte närvara, men fortsätter: ”när vi väl har ett förslag som går ut, då har det behandlats politiskt och då måste politiken vara med. Då blir det ofta så att det är kommunstyrelsens ordföranden som många gånger kanske håller ett inledande anförande och som kanske sen svarar på frågor. När det har blivit politik av det, då är politikerna med.”²⁶⁰ Han tror att de mötena blir annorlunda just för att de rör ett konkret förslag. Han tar även upp att han anser att politiken inte ska blandas in när de har fokusgrupper eller dialog med barn och ungdomar och diskuterar mer på idénivå, utan då ska de bara prata och lyssna av. ”Sen för ju vi som tjänstemän fram det här till politiken som får ta ställning till då..”²⁶¹

K30s upplever att: ”om det bara är tjänstemän och kanske någon extern som är med då är det mycket högre i tak och det är mycket lättare att prata. Eller om det bara är vi som jobbar och det är inga chefer, då är det en helt annan samtalston, men så fort det är chefer eller så fort där är politiker då blir ju samtalstonen annorlunda. Vilket inte är så konstigt för man är hela tiden i det här landskapet mellan att jobba mot politiken och inte bli för politisk för det är ändå någonstans de som är våra arbetsgivare, de som ska sätta de politiska ramarna och det måste man acceptera om man jobbar på kommun. Det är så rollfördelningen ser ut, annars så får man bli politiker.” Hon tror att det kan vara därför det lätt blir så att det blir lite för tyst när hon tonar ner sig själv helt: ”för det är svårt att veta 'är det här politik eller kan jag tycka till om detta eller är det här mitt expertområde där jag faktiskt kan få lov att säga 'så här är det' för jag är expert'.” Detta gäller särskilt samhällsplanering, anser hon för där är det sällan svart eller vitt, utan det är mycket tyckande och bedömningar: ”Så på det sättet så påverkar det ju om näringsliv, chefer och politiker och så är med.”²⁶² Men hon menar att allmänheten gillar när det är någon politiker där, men det blir ofta att de klagar på annat. ”Nu har jag en politiker här, nu har jag chansen att tycka till om det där bygglovet som är fel där borta'. Jag tror inte att det är något egentligt lockbete, det är det kanske? Jag tänker själv om jag skulle bli inbjuden till samråd och jag såg att kommunalrådet ska vara där, att man tycker att då är man nära makten på något sätt. Det är kanske en person som kan påverka när den lyssnar på mig. Så visst, det kan ju vara någon pedagogisk grej där att man kan locka folk, säkert. Men jag har inte sett några sådana tendenser här.”²⁶³

Näringslivet

När det kommer till näringslivet så tar M32s upp att det blir mindre fokus på honom som handläggare och om det är fastighetsägare med så blir det de som får svara mer på frågor, så han tycker att det kan vara bra att ha dem med ibland då det är de som är initiativtagare.²⁶⁴

257 M28s

258 K41s

259 K38s

260 M62m

261 M62m

262 K30s

263 K30s

264 M32s

När näringslivet har varit med så menar M32m att själva diskussionen blir utifrån vad som efterfrågas, de vill ha den direkta återkopplingen: "När sker förändringen?" och 'Min tid kostar pengar'." Oftast är det så det ser ut i de här mindre kommunerna i de lite mindre projekten enligt honom. I större kommuner i stora projekt så kan näringslivet och aktörerna ha ett annat förhållande till tid och sin medverkan i utvecklingen, än här där man oftast kanske är ensam med sin verksamhet och sin näringsbransch. Är de inte på plats i sitt arbete så är det ingen som gör arbetet och de oroar sig för om deras verksamhet överlever till projektet är genomfört ute i verkligheten. "Där finns en trubbighet också, för att om man vill göra ett mindre ingrepp eller i deras värld stort ingrepp, som att förändra en stadsgatas karaktär och förändra utemiljön så går ju det hyfsat fort även om det kan ta ett år eller någonting, men i deras värld så är det lång tid, så det är lite svårt det där."²⁶⁵

K41s berättar att de kört en ganska tät separat dialog med de största verksamheterna i staden som är mest omgivningspåverkade och diskuterat frågor som de är intresserade av: Så vi har väl inte haft något regelrätt samrådsmöte där det har varit helt blandad representation, alltså där det både har varit näringsliv och allmänhet, utan vi har haft dem lite för sig eftersom det är en ganska stor grej i [kommunens namn] det med tung industri och så. Så körde vi ett helt eget spår med dem."²⁶⁶

Om viktiga representanter för näringslivet deltar ställer de sig gärna utanför den allmänna diskussionen enligt K50m och menar att de använder andra kanaler för att påverka: "De kanske är med och lyssnar och bevakar, men om de vill få sina synpunkter hörda, då går de oftast via ett kommunalråd eller någon politiker med betydande inflytande och så agerar de den vägen. De står inte upp på det här mötet eller i det här sammanhanget och pratar där."²⁶⁷

I K371:s kommun har de en speciell näringslivschef som har kommunikation med näringslivet. De har inga specifika möten med näringslivet i planprocessen, utan kommunledningen har kontinuerligt dialoger med näringslivet.²⁶⁸

K39l berättar om en företagarfrukost de hade där det kom upp helt andra frågor som handlade om: "mina fastigheter och lokaler får konkurrens av några nya fastigheter eller lokaler' och 'finns det verkligen utrymme för så mycket' och 'tar ni mina hyresgästar nu'." Hon tyckte det var jätteviktigt att få företagarnas synpunkter i förhållande till de som är bara grannar och glada invånare.²⁶⁹

K38s berättar att de vid något tillfälle har haft näringslivet som målgrupp, bland annat när det kommer till kollektivtrafik och även transporter: "Då är det mycket riktat, det här ämnet, nu pratar vi om hållbara transporter för gods och hur kan vi samordna det och så."²⁷⁰ Men hon säger att när de har mer generella "hur upplever du din stad?" är det mest de boende som kommer.²⁷¹

K29l har inte haft med näringslivet på ett möte. De samråder med dem, men hon har aldrig varit med om att det har varit någon som har kommit.²⁷²

K30s tar upp att när det gäller näringslivet så är de om möjligt ännu värre med representationen, men det beror även på vilken gren av näringslivet, och hon arbetar mycket mot byggbranschen. "Där är det också supermansdominerat, kanske till och med mer än vad det är på kommunen."²⁷³

265 M32m

266 K41s

267 K50m

268 K37l

269 K39l

270 K38s

271 K38s

272 K29l

273 K30s

Skillnader i vilka som tar plats beroende på hur många som närvarar, samt hur planerarna får fler att tala

”Om det är större möten så har människor med mötesvana lättare att komma till tals”, menar K50m och fortsätter: ”då är det väldigt mycket vanligare att till exempel unga eller kvinnor faktiskt håller tyst. De har svårt att våga säga något i ett större sammanhang.”²⁷⁴

K371 har erfarenheten att: ”Ju fler det är som närvarar, desto svårare är det att få dem att prata. Det viktiga där är på vilket sätt man delar upp det, att man sitter i varje grupp och diskuterar. Då kan man få alla att prata, men sitter man i bänkrader eller så, då är det ett par som pratar bara. Sen var man är har också stor betydelse.”²⁷⁵ Hon menar att det är viktigt att folk känner sig bekväma och att mötet bör hållas på en neutral plats: ”Så ofta är vi i kafeterian här om vi är i [kommunens namn] och sen i någon av matsalarna i skolorna om vi är ute i byarna. För på något vis så är skolan en neutral plats.”²⁷⁶ De vill undvika stora sammanträdesrum och aulasittningar, för hon anser att det är svårt att få en dialog: ”Då får du information. Till informationsmöte är det jättesmidigt, men inte för att få en dialog.”²⁷⁷

Uppdelning av mötena

M62m tror att det kan vara så att det är vissa som inte yttrar sig om det är många närvarande, men tillägger: ”våra möten är ofta långa, så det är väldigt många som pratar. Vi gör ju ofta så att vi kör ett antal steg, först har vi då en allmän sittning där vi gör en genomgång och då kan man fråga i den stora gruppen, sen bryter vi det och det är för att enskilda personer ska kunna ställa frågor utan att göra det inför alla andra.”²⁷⁸ De brukar vid traditionella möten göra så att de gör en presentation på en halvtimme och sen har de en till en och en halv timmes frågestund i den stora gruppen och därefter bryter de och så stannar de kvar och pratar lite i ungefär en halvtimme tre kvart till. Ibland har de istället *Öppet hus* under tre timmar för att: ”alla ska komma till tals lite mer, för det blir ju så att om det är 200 människor på ett möte så hinner ju inte så många ställa frågor även om man håller på i en och en halv timma. 25 kanske gör det, men inte fler.” De har ibland delat upp det så att några som sysslar med trafik har ett trafikbord och några som sysslar med miljö har ett miljöbord de som kommer kan gå runt och prata och så visar de och diskuterar. Kanske har de en generell genomgång på en halvtimme med lite allmän frågestund mitt i för att sen gå tillbaka till att gå runt och prata.²⁷⁹

K46s anser att de som tar plats tar plats oavsett vad det är för mötesform, medan K29l anser att det varit för få personer (aldrig fler än tio) på de samrådsmöten hon har hållit i för att yttra sig.²⁸⁰

Indelning i grupper

Det blir en skillnad även enligt M32m som berättar om möten han haft med näringslivet vid fördjupningen av en översiktsplan där de var en grupp om 10-14 personer och sen så hade de någon motsvarande grupp för politiker och han märkte att: ”om det är så pass få personer i mötet så väntar man in de som är högst i rangordning innan man säger sitt, ofta. Det blir mer officiellt styrt så, man väntar in”²⁸¹. Men han menar att

274 K50m

275 K371

276 K371

277 K371

278 M62m

279 M62m

280 K29l, K46s

281 M32m

tillfället kan styras väldigt annorlunda och exemplifierar med ett dialogtillfälle de ska ha med allmänheten inom kort där deltagarna, beroende på antal, ska delas upp i mindre grupper och diskussionen ska avgränsas till en timme: ”och så får de ett antal ingångar då, frågeställningar och sen så finns det en kommunal representant, en ordförande, vid varje bord. Så ska de få ge sin input, man sätter gula lappar på ett blädderblock och sen så pratar de lite kring dem, under 15 minuters tid och sen så roterar man vidare till nästa bord och fortsätter diskussionen där. Då blir det lite grann en naturlig avdramatisering av den här grupphierarkin, att alla har lika värde på något sätt och får möjlighet att lämna vidare sin input.”²⁸²

M32s tror att det beror lite på vad man vill ha ut av det: ”När det är lite mindre deltagare kan man sitta med folk och rita på en karta och man kan föra samtalet på ett annat sätt. Jag kan fråga ”vad tycker du?” och så här och sätta igång en diskussion och försöka engagera alla i en diskussion. Står man framme vid en PowerPoint eller med en OverHead-maskin lysande i ögonen på en så blir det ju inte samma sak och det är ju mer som att sitta i kyrkan om vi nu ska säga att jag står där och predikar och så är det någon som säger någonting eller så. Oftast så kommer folk efteråt istället med sina åsikter, känns det som och frågar någonting och pratar lite. Så det är en skillnad, om det är många eller få, det blir en annan dynamik. I ett litet gäng kan man få ut mer konkret och mer hanterlig information, som man kan göra någonting med.”²⁸³ Han berättar att ibland beroende på vad det är för upplägg så delar de in i mindre grupper och går in på delaktighetstrappan: ”Ibland så kanske det är bara information, det finns politiska beslut som styr upp mycket av det som hanteras och så. Så att det är mer att informera ungefär att 'så här kommer det bli'. Och så har man möjlighet att kanske överklaga ett beslut och så där, men det finns inte någon riktig möjlighet att påverka det i någon större utsträckning. Då får man ju vara ganska tydlig med det, eller du kan ju påverka det, men det är inte den typen av möte, utan det är ett informationsmöte. Sen finns det de fall där vi har möjlighet att ha dialog och vi vill ha det och då kan man kanske vilja ha små grupper. Då är vi flera stycken.”²⁸⁴

M28s anser att det är betydligt lättare att få igång en diskussion om det är mindre grupper än om det är större grupper och det blir som en öppen frågestund: ”då är det ju svårare att få alla att komma till tals, då är det lättare ju mindre grupper man har.”²⁸⁵

K30s vet inte riktigt hur det skulle påverka men säger att hon kan tänka sig att: ”om det är lite mindre, om det bara är fem personer, så kanske det är lättare för folk att våga. Så rent i teorin borde det ju vara så, men jag vet inte om jag kan stödja det.” När hon har varit iväg på stora seminarier har hon däremot ofta tänkt på det: ”Att när man sitter i smågrupper då pratar alla kvinnorna, men så fort det är stor grupp och hundra personer då är det alltid bara männen i princip. Det är bara någon enstaka kvinna som ställer frågor. Jag försöker numera att inte problematisera kvinnor så mycket, för det är så lätt att göra det, och problematisera männen, men här blir det ju.. den är svår, för det är ju så, man säger 'men tjejerna kan väl bara tuffa till sig och bli män' och det tycker inte jag. Jag tycker inte att det är ett sätt att uppnå jämställdhet.” Men samtidigt anser hon att ett seminarium eller en workshop går ut på att prata: ”visst män måste ju vara tysta, så att kvinnorna kan ta ordet, men kvinnor måste ju också börja räcka upp handen och ställa frågor. Det bygger ju lite på det och då måste vi, det handlar om uppfostran, vi ska lära våra barn att ta den platsen och då måste de se att vi gör det också.”²⁸⁶

K41s säger att: ”Det finns ju alltid de här lite äldre herrarna som tar plats. Det gör det, men det kan också vara damer som uttrycker sig ganska intensivt.”²⁸⁷ Hon tror att det är fördelaktigt att inte ha jättestora grupper, utan tror att fler kommer till tals om de har exempelvis workshops: ”Det har ju vi konstaterat, att det

282 M32m

283 M32s

284 M32s

285 M28s

286 K30s

287 K41s

blir en klick som pratar om man håller ett stormöte. Det kan vara kvinnor eller män som är mer inlästa eller mer drabbade. För många gånger så sitter ju människor där som även är positivt inställda till projektet, men de räcker ju kanske inte upp handen och säger det. Då ska man vara ganska stark om man ska göra det i en större grupp. Men pratar man i en mindre grupp och har mer direktdialog så fångar man upp de synpunkterna också och kan känna att man ändå är lite på rätt väg, det är någon som tycker att det är bra också.”²⁸⁸

Nya metoder för dialog

K38s tror också att det generellt gäller att tänka på dialogformen: ”vi vet att om vi då har ett sånt här samrådsmöte där vi står och pratar framme och så är det en stor aula eller så där folk sitter och så ska de räkna upp handen. Då är det de som är vana talare och som är vana vid att ta plats som gör det. De flesta sitter tysta. Vi måste jobba mycket med både uppsökande och metoderna, att man kanske ska kunna mingla och man kan prata lite vid sidan om, det är jätteviktigt.”²⁸⁹ Hon berättar att de försöker använda olika metoder beroende på sammanhang: ”och inte bara köra det här klassiska standardformatet, för det vet vi funkar inte. Det funkar för en viss liten grupp, men vill vi nå fler så måste vi jobba med olika metoder.”²⁹⁰ Hon tar upp som exempel att ha ett tält i området och aktivt gå fram och prata med människor.²⁹¹

Vilka intressen som lyfts vid mötena

Flera tar upp att de som är särskilt berörda av ett förslag pratar om sina individuella intressen på mötena. K39I tar säger att: ”om det är någon som bor precis bredvid någonting nytt som ska byggas som får sin utsikt förstörd och så, då tar det ju all fokus i den personens utrymme, men annars om det är mer generella frågor så blir det kanske inte riktigt samma energi.”²⁹²

Både M28s, K30s och K41s tycker att det ofta är trafikfrågor som kommer upp när de samråder med allmänheten. K41s upplever även att bygga för någons utsikt, vilket förändrar närmiljön, är en väldigt viktig fråga för individen.²⁹³ K30s säger att ”Bilar och insyn är kanske det läskigaste de vet. [...] Ingen vill ha trafiken men alla vill köra bil.”²⁹⁴

Individuella intressen förkläs som samhällliga angelägenheter

Flera menar att det främst är individuella intressen som lyfts fram på samrådsmöten,²⁹⁵ några anser att folk kanske har individuella intressen av att en plan inte blir av men att de ”förklarar” det som mer allmänna eller samhällliga intressen för att de tror att de får mer bärkraft då.²⁹⁶ K29I uttrycker det som: ”Ibland framställs det som att 'gör ni det här så kommer [kommunens namn] som stad eller som by eller samhälle att skadas', men där jag kan skönja att det ligger en individbaserad oro i botten så att säga. Att de vrider för att det ska väga lite tyngre.”²⁹⁷ M32m menar även han att det är individuella intressen som tar mest plats, men att folk oftast tolkar in dem till att bli någonting som har med samhällsintresset att göra.²⁹⁸

288 K41s

289 K38s

290 K38s

291 K38s

292 K39I

293 K41s

294 K30s

295 M28s, K29I, M32m, M32s, K46s, M62m

296 K29I, M32m, K50m

297 K29I

298 M32m

M62m menar att vissa döljer sina individuella intressen genom att hävda att det vore bättre för samhället om planen inte blev av medan andra är mer tydliga med att det är de som exempelvis inte vill att det ska byggas nya hus i närheten av deras eget, men säger att det även finns: ”ett antal engagerade medborgare som går på sådana här möten och kanske lyfter lite större frågor. Vi kan ju ha personer som står och säger 'Men tänk nu på att det är viktigt att det händer någonting i [ortsnamn] så att vi får in lite fler invånare, så blir det bättre serviceunderlag och lite förnyelse av bebyggelsen'.”²⁹⁹

K50m är enig i att folk gärna tar upp samhällliga intressen för att de tror att de väger tyngre och tycker att det är intressant: ”om man tänker detaljplaner så ska vi ju göra avvägningar emellan enskilda och allmänna intressen och egentligen har man ju störst möjlighet att nå framgång med någonting om man pekar på att ens enskilda intressen påverkas negativt på något sätt. Och det ger ju också en större tyngd vid framtida överklaganden. Men jag tror att människor generellt har väldigt svårt för att ge uttryck för sina enskilda intressen i de här sammanhangen och därför så tar man nog väldigt lätt till allmänna intressen och blir företrädare för dem.” Medan hon menar att det är politikerna som bör skydda de allmänna intressena och bevaka dem. Hon tror att de enskilda intressena kommer mer i skrivelser och inte vid mötestillfällen.³⁰⁰ K371 håller med om att det sällan är enskilda intressen som kommer upp vid möten utan då är det de mer allmänna: ”alla vill hävda sin bys intressen” och hon berättar att byalagen är väldigt starka och att de enskilda intressena kommer in skriftligt sen.³⁰¹

Behovet av utmanande diskussioner & fokus på samhällliga intressen

De dialoger K38s har varit involverad i har fokuserat på det individuella, då fokus har legat på invånarna och deras närmiljö, som exempelvis: ”Jag vill ha en bänk där, för där vill jag kunna sitta och njuta' eller 'Jag tycker att det är så skräpigt här, kan vi inte få lite fler papperskorgar?’”³⁰². Hon berättar även om ett projekt där en femteklass involverades i hur ett område skulle utvecklas och de fick utbildning i hur stadsplanering kan fungera och gjorde studiebesök på en annan plats. Det resulterade i att de inte bara gjorde en lekplats för sin ålder, utan hade även tänkt på vart äldre skulle kunna sitta. Konceptet var just att inte bara fråga barnen utan att även lära dem hur de bör tänka kring stadsplanering och vad de måste ta hänsyn till.³⁰³

M32s tycker att det skulle vara intressant att få fler att bli intresserade av hur något påverkar samhället och tänka kring vad det är för typ av stad de vill leva i och säger: ”För det är ju så att när man bor i en stad så gör man det tillsammans med andra, det är inte som att bo i en stuga för sig själv någonstans. [...] Det hade varit jättekul om fler hade varit engagerade på olika sätt också i det här, att föra dialogen kring hur vi ska bygga en stad framåt, men jag tror att det börjar väl ofta i ganska konkreta saker 'kommer den här byggnaden stå så den skuggar min tomt?’”³⁰⁴

K30s efterfrågar också en mer samhälllig syn på planering och anser att: ”numera så finns det någon slags uttalad, tyvärr eller vad man ska säga, det är lite så att man har accepterat att staten inte bygger bostäder längre, utan det är marknaden som bygger, och man är lite slav under marknaden, för vill inte marknaden bygga då utvecklas inte kommunen. Så är det ju och alla kommuner konkurrerar med varandra om att det ska växa och så.”³⁰⁵ Hon nämner ett dialogmöte de hade tidigare i veckan och tar upp en äldre person som tjatade om att få en livsmedelsbutik till byn, men att de flesta andra förstår att det inte blir någon butik om ingen handlar där: ”man har förstått att det är ett sådant system vi lever i, [...] vi lever inte i någon

299 M62m

300 K50m

301 K371

302 K38s

303 K38s

304 M32s

305 K30s

planeekonomi. Och det kan man ju tycka vad man vill om [...] Jag skulle i och för sig inte vilja gå tillbaka till en planeekonomi, men vad gäller *bostadsbyggande* tycker jag att marknaden har fått styra allt för mycket.” Hon är medveten om att hon inte är politiker och menar att: ”det finns en konsensus kring att man förstår det, att vill vi att något ska hända på den här platsen och om marken ägs av en privat markägare då bygger det på att den här personen vill. Äger kommunen, visst då kan vi ställa krav på den som ska bygga, men någon måste ändå vilja bygga.” Hon säger att kommunen måste attrahera byggföretagen och tar upp att inte ens i Malmö händer det mycket utan det är i Stockholm och Göteborg köpkraften finns så där vill alla vara med: ”bostaden har blivit en handelsvara istället för något som man faktiskt har rätt till. Det är en allmän konsensus upplever jag på de här samrådsmötena också. Man ser ju på samhällsbyggande så numera, så sådana frågor upptar inte mycket tid alls.”³⁰⁶

Behandling av inkomna synpunkterna

Sammanställning av åsikterna

Vid traditionell medborgardialog följer samtliga kommuner PBL och tar med synpunkterna som kommer in skriftligt i anslutning till samrådsredogörelser, ”Vi sammanställer ju alltid alla yttranden i samrådsredogörelse eller i granskningsutlåtande och kommenterar allt som har kommit in skriftligen”, säger M28s. När de har haft mer öppen dialog berättar M32s att de gjorde åsiktsmoln - de antecknade vad folk sa och sedan klumpade de ihop åsikterna.

Vikten av att skriva ner sina synpunkter

Vissa sammanställer även de synpunkter som inkommer under mötena, K46s och M28s berättar att de skriver ner under mötet, för minnesanteckningar, och sedan bemöter dessa i samrådsredogörelsen. K30s säger att de också för minnesanteckningar från mötena, men att de inte har något system för det, utan mest fångar upp det de tycker har varit en allmän opinion kring. ”Så det är därför vi ofta trycker på att de ska skriva om de vill att deras enskilda synpunkter ska noteras, för när de skriver in då lägger vi alltid in deras brev och svarar på det.”³⁰⁷

När det kommer till det muntliga så berättar M62m att de alltid säger: ”Vill ni yttra er över planen, skicka in skriftligt’, det är ett måste, det funkar inte annars, därför att då ska vi på mötet skriva ner och sen ska vi tolka det.”³⁰⁸ Han anser att det är bättre att folk får uttrycka det skriftligt. De gör anteckningar, men de formaliseras inte utan det är mer för att de ska få en allmän uppfattning av vad som diskuterades på mötet.³⁰⁹

När strukturerna redan är satta

Vad gäller inkomna synpunkter menar K30s att de kanske inte leder till så mycket oftast, då vissa strukturer ligger hårt från början, men om väldigt många tycker en sak som exempelvis att höjden på en byggnad är för hög så händer det att de tillmötesgår det. Hon menar dock att: ”Det är väldigt sällan vi tar bort en väg eller, det är om någon verkligen får stor olägenhet av vårt planförslag, när man känner att 'men nä, den här enskildes intresse, nu är det för mycket, vi går för tätt inpå', men det ska gå ganska långt för att man gör det. [...] Men mindre justeringar som är lättare att tillgodose försöker vi ju göra, men vi försöker ju se till de allmännas intressen - 'vad är bäst i stort för det här området?’”. Hon berättar att det ibland kommer in bra

306 K30s

307 K30s

308 M62m

309 M62m

yttranden som de faktiskt kan göra någonting åt, men ofta har folk synpunkter om saker som inte går att ändra. Då blir det ofta så att de bemöter det skriftligen och förklarar varför de inte kan ändra på det.³¹⁰

Lyhördhet och lösningar

När de har haft stora projekt som översiktsplanen och fördjupningar av den i kommunen K41s arbetar i så säger hon att hela planavdelningen satt sig ner i grupper och: ”faktiskt klippt i sönder alla synpunkter och delat in dem i tema, så man kan samla allting som handlar om kulturmiljö eller allting som handlar om grönstruktur och så vidare och kanske vissa plats-specifika synpunkter. Vi bryr oss inte riktigt om vem de kommer ifrån utan det viktiga är temat och vad det är man vill.”³¹¹ Sen svarade de på dem i en samrådsredogörelse och diskuterade vad det är de ska förändra, så hon menar att synpunkterna de får in ger återverkningar.³¹²

K29l berättar att det som de oftast ändrar på efter samråd är synpunkter som: ”men ska ni verkligen ha gång- och cykelkopplingen här? De flesta människor i det här området rör sig här borta istället. Har ni möjlighet att göra om?”. Efter att hon sammanställt till samrådsredogörelsen brukar hon diskutera med någon kollega och ibland även andra förvaltningar för att få inspel och diskussion kring hur hon ska kunna lösa det.³¹³

K50m säger att de alltid strävar efter att tillgodose synpunkterna om det är möjligt inom ramen för det uppdrag de har, men det är inte möjligt ifall någon vill att det inte ska byggas något alls på en plats. Hon förklarar: ”Vi har ju ett uppdrag i botten, vi kan inte gå tillbaka och säga 'Bygg inget här' då. Om det är många, väldigt många, som skulle säga det så skulle man förmodligen ändå redovisa det. Så jobbar vi nog i detaljplaneringen, vi försöker hitta lösningar. Så många som möjligt då. Vi förändrar planförslagen och tittar på om man kan justera bygggrätter och minska utrymmen och så där, göra förändringar.” När det kommer till översiktsplanen anser hon att det är lite svårare då det ofta är mer generaliserande synpunkter som kommer in där, så de har arbetet med att hitta synpunkter som de har kopplat till de strategiska områden som de har med i planen. Istället för att lyfta varje enskild individ har de försökt sammanställa de inkomna synpunkterna från den mer allmänna diskussionen och trycker på att: ”även där försöker vi givetvis jobba med lyhördhet. Det här vill man och så försöker vi gå i den riktningen. I synnerhet om det är flera stycken som ändå för fram synpunkter.”³¹⁴

Tydlig återkoppling

När det kommer till de lite större dialogprojekten som många varit involverade i på något sätt säger K38s att: ”vi väldigt snabbt ville komma med återkoppling när vi samlat alla synpunkter, sammanfattat dem och gjort ett handlingsprogram som vi sedan då har informerat om.” De boende i området fick sedan en light-version av programmet hemskickat tillsammans med information om att även en större rapport finns. Även när olika saker ska göras och vad som inte kommer bli av och hon menar att: ”den var ju väldigt konkret och tydlig 'du har lämnat en synpunkt, här har du svaret'.” Hon tror dock att det i andra sammanhang kan vara svårare, framförallt när det är längre planeringsprocesser. Är det ett tidigt skede i planeringsprocessen och viljan är att få in många synpunkter och fyra år senare är bygget klart. Hon frågar sig: ”Hur kan man se att det jag tyckt kommer med exakt?” Det är inte helt lätt. Jag tror som tjänsteman att man använder det för att bygga på sin

310 K30s
311 K41s
312 K41s
313 K29l
314 K50m

kunskap kring 'Vad behöver jag ta hänsyn till?'.³¹⁵ Hon anser att det är viktigt att vara tydlig med tidsperspektivet och vad det är för typ av dialog, är det exempelvis *medbestämmande*? Hon beskriver delaktighetstrappan och att "första delen är information – att här ska vi bara informera att det här är på gång, och sen är det konsultation – vi har ju upptäckt att vi kanske inte haft dialog alltid så mycket utan det har varit konsultation, vi har frågat, fått in synpunkter, sorterat och sen tagit det vidare. Men också, dialog handlar ju om att vi utbyter tankar på plats och det har vi ju kunnat göra när vi har mött dem konkret, för då har vi direkt kunnat 'Jaha, tänker du så? Jag tänker så här..', 'Jaha' säger då medborgaren 'då förstår jag eller då kanske vi kan..', då blir det ett annat samtal, än bara synpunkter. Men sen nästa steg är då samarbete och medbestämmande och det är ju lite svårare."³¹⁶ Hon berättar att barn har fått bestämma tema på en lekplats och att det var en typ av medbestämmande eller i alla fall samarbete kring det, men poängterar vikten av att vara tydlig: "Det här är mer att vi ska få in synpunkter, men vi har allt det här att ta hänsyn till också' eller 'nu har vi den här budgeten, ni ska få bestämma vad vi ska använda de här pengarna till'. Så man vet det från början. Det tror jag är viktigt."³¹⁷

M32m säger att alla synpunkter ska återkopplas och att: "Hur de återkopplas kan ju vara centralt som nu vid det här lite större tillfället att man publicerar det för alla eller så kan det vara via vår hemsida då, att man de får sina svar antingen per e-mail eller per brev hem, eller per telefon parallellt med att de också publiceras för hela kommunen via hemsidan. Jag tycker att man följer upp dem så. Sen hur de processas längre än det beror ju på arten av frågan. Ibland så är det ju också så att en medborgardialog kan användas för att vara underlag till ett beslutsunderlag och det är väl så man vill strukturera det här." Han tar även upp att dialog kan vara av karaktären att det är mer som en brukardialog, utan att nödvändigtvis vara kopplad till politisk verksamhet, utan snarare till en utveckling av en idé eller en process. Det som inkommer under den dialogen kan fungera mer som ett underlag som är en färskvara, som det går att göra avsteg från, men någonstans har frågan hanterats och det framgår att den hjälpt till att utveckla materialet som tas fram.³¹⁸

Nya dialogformer

När det kommer till synpunkter om översiktsplanen säger K371 att: "där har vi så mycket dialoger i annan form nu innan. Som den väldigt övergripande dialogen vi hade under ett års tid, som var ett par hundra dialoger. Det tillsammans med kommunens vision och värdegrundsarbete, satte politiken ihop till fem övergripande direktiv för översiktsplanen – vilken riktning översiktsplanen ska ha. Så det blev fem konkreta direktiv av alla de dialogerna. Sen dialogen i sig, mycket av det materialet kan man använda i andra sammanhang också."³¹⁹ Hon berättar att de nu ska påbörja arbetet med mer riktade dialoger, men att det är en politisk fråga om det blir så eller inte. Samtidigt tror hon att: "bara att vi går ut och pratar innan vi har ett färdigt förslag gör att vi kan få in fler synpunkter. Och får folk mer diskussionsbenägna [...] Skulle vi ha tagit fram ett färdigt samrådsförslag och 'nu får ni tycka om det här', det blir inte samma dialog, det blir envägskommunikation nästan [...]. Nu är de med. Sen måste de ju veta såklart att det här blir ju bara ett förslag. Det är ju politikerna som sen får hantera det, men de kommer med i processen innan."³²⁰ Jag tar upp att en del av de andra planerarna som jag intervjuat har uttryckt att de anser att det är väldigt svårt att få folk intresserade av just översiktsplanering och då svara hon att de inte kallar det översiktsplanen, utan att detta i början är underlaget bara och säger: "ordet *översiktsplan* då lessnar folk, då stänger de öronen. Så att nu är

315 K38s

316 K38s

317 K38s

318 M32m

319 K371

320 K371

det ju 'vill du vara med och tycka om [kommunens namn] 2025?'.³²¹ Sen måste de kalla det översiktsplanen, förklarar hon, men nu är det dialogen om innehållet. Hon tror att de många dialoger de haft kommer ge ett mervärde: ”att folk faktiskt förstår att översiktsplanen är något mer än en skrivbordsprodukt från samhällsbyggnad. För det är inte något som ska stå i hyllan här på samhällsbyggnad, utan hela kommunen ska vara med och ta fram det, politiker och tjänstemän från alla avdelningar, invånare och näringsliv och intresseföreningar. Alla ska ju vara delaktiga, för annars känner inte alla sig delaktiga i resultatet, i själva dokumentet sen heller.”³²²

Tankar kring platser och tider för möten och dialogtillfällen

Möten på kvällstid

De flesta brukar ha sina traditionella samrådsmöten på kvällstid med start klockan 18 eller 19 med motiveringen att folk har hunnit hem från jobbet och det är oftast måndag till torsdag.³²³ M28s anser att det är svårt att få till offentliga möten under dagtid och därför blir det på kvällarna. Om det är en större detaljplan som berör många så brukar K29l se till så att de har två möten på olika kvällar så att fler har möjlighet att komma. K41s tror att kvällstiderna är svåra för dem som har barn och säger: ”mellan 30 och 40, de är inte där, de har inte tid. [...] Det ska nattas och köras till aktiviteter, så det är ju jättesvårt.” Hon tänker att det digitala skulle kunna fungera bättre. ”Vi har ju haft så att man kan gå in på vår hemsida och skriva kommentarer, som kommer till vår kommunikationsavdelning, men det har vi inte fått speciellt mycket.”³²⁴

Möten på varierade tider

K38s säger att: ”Vi försöker rikta oss och tänka, det tycker jag. Där har vi gjort en resa i att anpassa oss. Vi jobbar mycket, då är det liksom kvällar och helger som vi är ute på plats. Vi kan inte ha åtta till fyra-dialog alltid.”³²⁵ M32s ser även han vikten av att försöka sprida ut det så att folk med olika typer av arbetstider kan vara med på det och han säger: ”Jag kan inte tala för alla projekt men vi försökte tänka på det där och jag försöker när man har sådana dialoger att man hittar någon tid på dagen när vi är här och någon tid på kvällen när andra kan och så att man försöker hitta tider som folk har möjlighet.”³²⁶ När de var ute och pratade med pendlare vid stationen berättar K39l att: ”då var vi ju där från klockan sju på morgonen till halv nio tror jag. När pendlarna åker på morgonen.”³²⁷

K50m skrattar och säger: ”Jag är proffs på att missa det här - 'har Sverige en viktig landskamp idag?' Jag har jobbat med detta i 15 år och jag kommer fortfarande inte ihåg att kolla tv-tablån för den kvällen och det tycker man att det gör ju ett proffs egentligen. Det kan du lära dig om du ska jobba med planering: Kolla alltid vad som är på TV så att det inte är någon landskamp Sverige-England i fotboll eller något. Då stryper de dig. (skrattar).” Oftast lägger de sina möten måndag till torsdag då hon manar att det är väldigt svårt att få folk att komma på helger. När de ska ha dialog om sådant som rör väldigt många människor, som exempelvis översiktsplanering, kan de ha Öppet hus från klockan 15 eller 16 fram till klockan 19 eller 20, så det blir drop-in, och de har försökt hålla lite olika tider vid olika sammanhang.³²⁸

321 K37l

322 K37l

323 M28s, K29l, K30s, M32m, K37l, K39l, K41s, K50m, M62m

324 K41s

325 K38s

326 M32s

327 K39l

328 K50m

Lättillgängliga platser

Många försöker hitta en plats som ligger nära området de planerar för och anser att det är viktigt att vara på plats så att invånarna slipper förflytta sig.³²⁹ K50m uttrycker det: ”Så att man verkligen bara kan gå nästan i tofflorna. Nej, men att man inte behöver ta bilen och göra förflyttningar, allt för att underlätta för folk. Men sen måste det finnas en samlingslokal som är tillräckligt stor för att vi ska kunna bjuda in och som är tillgänglig för oss. Men det finns ju mycket att använda sig av, skolor och möteslokaler.”³³⁰ M62m säger att de är på kommunhuset när de kan, eller i skolorna och har vid ett tillfälle hyrt en aula när det var väldigt många som ville närvara.³³¹

K29l:s mål är alltid att försöka vara så nära planområdet som möjligt, för att: ”de som bor där och har kommit hem på kvällen ska känna så här att 'Ja, men jag kan gå ner en stund, det tar inte så lång tid'. Helst vill jag att det ska vara inom gångavstånd, just också för att i en liten kommun som det här är så är det extremt svårt att få folk att engagera sig. Det är mycket lättare om jag och två tjänstemän till och en politiker flyttar oss än att en samrådskrets som kan bestå av ganska många människor ska förflytta sig.”³³²

När de är i de mindre orterna och byarna så berättar K30s att de oftast är i skolor eller kanske någon klubblokal, men när de är inne i tätorten blir det oftast på rådhuset. Hon tycker att de skulle kunna bli bättre på att åka ut till de olika delarna av tätorten: ”Vi försöker tänka, vi vill ju att folk ska komma såklart, så därför försöker vi vara någorlunda tillgängliga.”³³³ Oftast brukar det bli församlingshem när de är ute, men även skolor ibland enligt K41s, det viktiga menar hon är att det är offentliga platser som de flesta kan tänka sig att gå till.³³⁴

När det kommer till att ha dialog med just småbarnsföräldrar tror K38s att det behöver skapas andra kanaler där de exempelvis tänker ut var småbarnsföräldrarna är med sina barn på helgerna och hon tänker att det skulle kunna vara en idé att vara på lekplatserna och prata med föräldrarna där.³³⁵

Tankar om kommunhuset som plats för dialog

Även K39l berättar att vid detaljplaner försöker de vara i exempelvis en skola i närheten av området, men att det annars ofta blir i kommunhuset och menar att: ”det är ju inte någon jättespännande lokal att vara i, den är inte optimerad heller för att ha dialog i. Då sitter vi i det rummet där kommunstyrelsen har sina sammanträden, alltså det är ett sammanträdesrum och inte ett mötesrum för dialog. Det är inte så lätt att möblera om till små grupper eller få någon mer avslappnad stämning.”³³⁶

K46s säger att: ”vi vill gärna på gott och ont bjuda in till kommunhuset för vi vill ändå öppna upp att vi ska vara här och mötas och det ska finnas för allmänheten och så. Samtidigt så kan det vara en liten tröskel att gå in i kommunhuset så där diskuterar vi lite grann hur vi ska göra, men vi har hållit här nere i foajén.” Hon berättar även att hon i alla år har försökt och försöker komma ut på landsbygden och träffa folk på plats: ”Då kontaktar vi till exempel ett byalag eller någon intresseförening som är stor i den här tätorten just då. 'Nu kommer vi från kommunen, kan inte ni samla ihop allmänheten ute i er kommundel och bjuda på lite kaffe så kommer vi och ska berätta lite saker'. Ibland tar vi med oss lite kakor och ibland så står de för det, för de har ju mer koll på vilka som kommer och hur många och så. Så hjälps vi åt att få till ett bra möte och det brukar vara väldigt populärt. Så vi vill gärna ut och träffa folk på plats och hemma för att fler ska kunna gå iväg och

329 M28s, K29l, K30s, K39l, K41s, K50m, M62m

330 K50m

331 M62m

332 K29l

333 K30s

334 K41s

335 K38s

336 K39l

ska slippa gå in här kanske, men nu är det [tätortens namn] vi har jobbat med och därför så har vi varit här [syftar på: i kommunhuset], för vi behöver vår teknik och så naturligtvis också kunna visa upp material och vi kan springa upp och hämta kartor om det är någonting och så. Koppla upp oss på ett annat sätt.”³³⁷

När det kommer till både tider och platser berättar K371: ”de inledande dialogerna var på en loppis, det var på [kommunens namn]-marknad, vi har bjudit in på kvällar och det ja det har varit en salig blandning. Nu ska vi ha en interaktiv utställning och den kommer ju vara alla veckodagar och lördagar, allt utom söndagar. Och det kommer både vara mitt på dagen och det kommer vara någon som har bokat tid på kvällen.” Utställningen ska vara i kommunhuset och kommer vara bemannad av både någon från projektgruppen och någon från kommunledningskontoret. När de sen ska hålla dialogerna ute i byarna förklarar hon att de inte kommer få med allt material och att mötena kommer vara på kvällstid i framförallt skolor.³³⁸

Vikten av goda kommunikationer till den valda platsen

När det kommer till platser så berättar M32m att de varit en del på kommunhuset men även i större lokaler som daghem, dagvårdcentral, äldreboende och skolor, samt en nyligen renoverad lokal som används för fritidsverksamhet för ungdomar. Även läget anser han vara betydelsefullt och säger: ”Vi har resonerat lite olika nu när det gäller kommunikationsdialogen här, man skulle kunnat ha det vid flera tillfällen, man skulle ha kunna haft det i de olika centralorterna i kommunen – kommunen är delad i två centralorter egentligen, [orternas namn] – men vi väljer att ha det i [namnet på ena orten] och vid ett tillfälle för att vi ska kunna få med oss externa parter så mycket som möjligt då från regionen och Skånetrafiken. I [ortens namn] finns både tåg och buss.” Han har även tänkt på att lokalen ska rymma drygt 75 personer och att den ligger på hyfsat gångavstånd från stationen så att det är bra ur pendlingsynpunkt.³³⁹

Dialog med barn och unga

Dialog med barn och unga brukar hållas på dagtid under skoltiden, men det är lite olika vilken plats de är på. M28s säger: ”barn och unga-dialogmötena så är det ju på dagtid, ute på plats på skolorna”.³⁴⁰ Även K371 berättar att de har sina dialoger med barn och unga på dagtid, men som det är nu bokar klassföreståndaren tid ”och då kommer hela klassen hit, eller ett par. Så har vi en genomgång och förklarar allting. De kan ställa frågor och sen bygga upp torget hemma på skolan eller någonting”³⁴¹, säger hon. K41s berättar också att de är ute på skolorna på skoltid: ”så de har inte kunnat försvinna för det har varit lektion”³⁴², säger hon och skrattar. De hade även dialog för unga på en fritidsgård och lockade med en kändis. Det kom dock inte så många, men säger att de som var där var engagerade och att en av de som kom fick praktikplats på kommunen sen: ”Vi knöt kontakter.”³⁴³

M32m berättar att ungdomsmedverkan och ungdomsråd har sin verksamhet även efter skoltid vilket han menar: ”har lett till att de har haft det svårt att få det att fungera, för de har svårt att komma då. De hade fördragit att ha det dagtid. Parallellt med skolverksamheten, att den får ta paus en timme eller två och de får gå på detta. Det har varit lite svårt för dem av den anledningen.”³⁴⁴

337 K46s

338 K371

339 M32m

340 M28s

341 K371

342 K41s

343 K41s

344 M32m

Vilka som gynnas och missgynnas av olika mötesformer

Tidningsannonsering och aulasittningar

K38s tycker att om det är en variation så gynnas alla på något sätt, medan aulaliknande möten med handuppräkning mest gynnar de som är talföra, medan andra missgynnas speciellt om någon tar väldigt mycket plats och inte vill sluta prata. ”Vi måste ha en back-up för det.”³⁴⁵ Hon tror att det kan vara lättare i mindre grupper med andra metoder, medan hon tror att många missgynnas om bara en kommunikationskanal används som vissa kanske inte har någon vana av och ger exemplet på att annonsera i tidningen som något som inte når ut så brett.³⁴⁶

K371 tar upp att inbjudan via kungörelse i tidningen gör att de ungas perspektiv inte kommer med och menar att de yngres åsikter är viktigare än de som är 60, eftersom det är de som ska bo i kommunen i framtiden. Hon anser att: ”Du styr ju helt enkelt genom vilken plats, vilken tid och vilken form du håller mötena på, du styr vilka som blir inblandade och vad du får ut. Det optimala måste ju vara att få hela spektrumet, men det är det som är det svåra.”³⁴⁷ Detta är något de tänker på och som de tar hjälp av sina kommunikatörer för att uppnå då: ”Vi på samhällsbyggnad är väl inte de mest pedagogiska människorna när det gäller att undervisa en dagisgrupp.”³⁴⁸

Kvällsmöten och småbarnsföräldrar

K50m tycker att mötesformer på kvällarna verkar missgynna småbarnsföräldrar: ”Det är väldigt mycket som ska ske i en familj på den där tiden som vi vanligtvis lägger mötestiderna på. Det är kanske inte helt lätt heller att ordna så att man kan komma iväg eller kan prioritera ett sådant här möte en hel kväll då. Så jag tror nog att det missgynnar vissa grupper. Jag kan inte säga att vi så där jättemedvetet har satsat på att ändra på det för vi är också rädda för det andra, om vi frångår mönstret för mycket då kommer det kritik från annat håll”³⁴⁹. Hon tar upp att hon skulle kunna tänka sig lunchmöten för att se vilka som kommer då, men att det kanske skulle bli svårt för folk att hinna.

Att våga prata: Drop-in & Öppet hus

Vad gäller drop-in möten så tror K50m att fler människor gör sig hörda och säger något vid de tillfällena, eftersom det inte är en så stor sak och de känner att deras egen lilla fråga kan tas upp direkt med en planarkitekt. Det är enligt henne bara ett fåtal som ställer sig upp i en stor församling och tar upp tiden med lite mindre frågor, medan ”det är många fler som är beredda att ta den diskussionen om man har drop-in”³⁵⁰. Tidigare innan hon kom till kommunen som hon arbetar i nu gjorde hon ofta så att hon höll det formella mötet, med information, diskussion, frågestund och möjlighet att lämna synpunkter och förde anteckningar. Men sen efter det brukade alla bjudas på fika och sitta ner en stund. Hon har erfarenheten att sitta ner efteråt och prata med folk leder till många diskussioner som fångar frågor och kunskap och idéer som inte har tagits upp under mötet och hon menar att: ”det blir en form av övergång till det informella där, som gör att vi kan få veta massor.”³⁵¹

Drop-in är något som K29l ser som en win-win-situation: ”både för mig som handläggare och för de

345 K38s

346 K38s

347 K371

348 K371

349 K50m

350 K50m

351 K50m

som kommer till mötet, att det blir mer som en liten utställning eller en händelse där du kan gå dit och titta på materialet och vi finns tillgängliga och kan prata med dig *om du vill*. Men det är ditt initiativ att prata med oss, det är bättre än att vi ställer upp stolar i en aula och står på en scen med pekpinnen och håller en presentation.” Hon tror också att drop-in-formatet kan leda till att människor som inte tycker om att prata inför andra människor eller i större grupper vågar prata då. ”Men också framför allt så känner jag att kommunen i sin egen funktion är en väldigt opersonlig organisation och om jag i alla fall i det läget, i det mötet med allmänheten, kan ge en lite mer personlig bild av kommunen så tänker jag att det är positivt också för kommunen som helhet.”³⁵² Hon tror att detta kan leda till att avståndet till att kontakta kommunen blir kortare oavsett vilken fråga det gäller. Hon brukar försöka tänka på vad som är bäst för planen i sig och berättar: ”är det ett planärende där jag har träffat de allra närmsta grannarna informellt först, så brukar jag också känna efter lite hur stämningen är på det mötet. För att känna av hur vi kan gå vidare.”³⁵³ Hon använder detta möte för att bäst bestämma vilken form av formellt möte som passar bäst för planen och förklarar: ”om jag på det informella mötet träffar några som är väldigt upprörda och sen fortfarande när de går där ifrån är väldigt upprörda då brukar jag tänka en gång extra kring 'vilka kan vara de stora frågorna?' och 'hur kommer det här formella samrådstillfället att bli?'. Det är lite också som ett skydd mot mig som handläggare att inte sätta mig i en situation som riskerar att kännas hotfull eller obekvämt så att säga. Den aspekten har jag också med mig, men också för hur jag ska få människor att komma och hur jag ska få dem som kommer att faktiskt prata med oss. För oftast så, i samtalet mellan människor så händer det någonting, efter ett tag när man börjar prata så kommer den personen på fler och fler saker och många gånger är det ju kanske inte saker som har direkt med detaljplanen att göra, men det är ju ingen nackdel, då kan jag ju ta det med mig, i de fallen jag inte kan svara, kan jag i min tur också ibland hänvisa dem till någon och det kan också vara mycket värt.”³⁵⁴

Öppet hus är något som M62m tar upp att de ibland försöker ha eftersom han menar att det gör det lättare för alla att komma till tals och ställa frågor, då alla enligt honom inte vågar eller vill ställa frågor inför alla och: ”särskilt om man då kanske har en avvikande uppfattning i förhållande till kanske någon som har varit lite högljudd och fått lite applåder och så där. Det är ju lite så ibland att många vill ju bilda opinion och då gör de lite utfall och så får de lite applåder kanske, och det är klart att tycker du då tvärt om då ställer du dig oftast inte upp sekunden efter och säger 'Jag håller *inte* med', för så funkar det. Då skriver de kanske eller kommer efter mötet och säger så här att 'det där tycker jag inte alls.’”³⁵⁵

Närheten & mötets karaktär

M32m tar upp vikten av att ha större möten på platser som är lättillgängliga både för gående, cyklande och de som åker buss.³⁵⁶ Sen tänker de kring bland annat hur många som ska komma och de tar olika beslut om karaktären på mötet och vad de vill ska komma fram. En fördjupad översiktsplan blev väldigt uppmärksammat av medborgarna och fler än förväntat kom så det fanns inte möjlighet att ta emot alla den kvällen. Då blev besvikelsen stor berättar han och de var tvungna att utlysa en ny tid och plats. Då var det informationsmöten det handlade om där kommentarerna skulle komma in skriftligt, vilket inte gjorde det lika viktigt att fånga dem vid själva samrådsmötet. Därför så har man mera biosittnings-principen där de står framme och föreläser och folk får räcka upp handen. I en sådan grupp som kanske består av ett hundratal upprörda personer så tror han att de som är mer otrygga i sig själva väljer att inte säga någonting, vilket enligt honom ger möjligheten för fel utveckling i diskussionen. Hur dessa tillfällen blir beror då mycket på

352 K29I

353 K29I

354 K29I

355 M62m

356 M32m

projektledaren och han efterfrågar att det borde finnas en verksamhet som styr upp det, så som deras kommunikationsenhet, så att större möten blir professionellt genomförda. Sen upplever han att det vid andra samrådsmöten av en annan karaktär, som ligger närmare brukarmedverkan i utvecklings-/ processförfarande, att de kan arbeta mer med övningarna tillsammans med medborgarna och att kommunen exempelvis låter ett arkitektföretag hålla i det: ”då har de sina lådor med olika kort och nålar och kartmaterial och flirtkulor och så får man sätta ut och sätta poäng och gradera och föra diskussionen vidare. Kanske att man har varit ute rört sig i området och gått tillbaka till lokalen och följt upp diskussionen. Det finns många mer sådana här hands on-verktyg som ligger i den fasen av processen.”³⁵⁷

Få som gynnas av de traditionella mötena

K46s menar att det nog är alla utom de mest högljudda på mötena som missgynnas, så de undersöker hur andra kommuner arbetar med detta.³⁵⁸ Även M32s tror att det vid stormötena kan finnas en aspekt av att de som är vana vid att prata vid sådana sammanhang tar mycket utrymme. ”Så det måste finnas tid för att gå fram och prata en och en. Likadant med grupper kan det också vara så ibland, att det är någon som trugar sig och tar mycket utrymme.”³⁵⁹ När det kommer till de traditionella mötesformerna, såsom samråd, så menar M28s att: ”de som gynnas är väl de som är lite insatta i planprocessen och vet vad det är som gäller och det är klart att det är lättare för dem att föra fram sin talan jämfört med om man inte vet vad det handlar om.”³⁶⁰ K39l upplever det som att det är en ganska liten del av befolkningen som går på samrådsmöten på kvällen om de inte är personligen berörda.³⁶¹

K41s berättar att de försöker synas i lite andra sammanhang: ”vi har en kväll på museet, en på hösten och en på våren, där vi pratar stadsbyggnad så där generellt – vad är på gång i staden och så. Det kan väl vara rätt bra, men det är lite samma klick människor som kommer. Det är de mest engagerade.”³⁶²

SAMMANFATTNING AV VILKA PLANERARNA UPPLEVER HAR

INFLYTANDE VID DIALOGTILLFÄLLENA & VAD SOM PÅVERKAR

INFLYTANDET

De som tar stor plats i dialogen vid möten anses av de flera vara medelålders eller äldre män, men även de som är särskilt berörda av förslagen samt de som är väldigt samhällsengagerade. Samtidigt framhålls att det är viktigt att inte ta för givet att de som är mest högljudda är de som är i störst behov av något. En framhåller att det är processledarens ansvar att se till så att alla får komma till tals och att inte någon tar över på mötet. Att somliga tar över anses kunna motverkas av andra mötesformer som drop-in samt genom att bryta ner i grupper och ha workshops.

När det kommer till politikerns närvaro vid dialog så anses det ibland kunna ta fokus från vad mötet ska handla om, men samtidigt kan det vara bra på så sätt att de får tala för förslaget då det är på deras initiativ det ska genomföras. En upplever att det är lättare att prata öppet om politiker och chefer inte är med. Vad gäller näringslivet så vill de oftare ha en mer direkt återkoppling till sin verksamhet, och en del av

357 M32m

358 K46s

359 M32s

360 M28s

361 K39l

362 K41s

kommunerna har separata dialoger med dem som målgrupp då fokus brukar vara ett annat. Ibland går de även direkt till politiker istället för att delta i den allmänna dialogen.

Ju fler som närvarar desto svårare upplevs det vara att få dem att prata. Människor med mötesvana har en klar fördel vid större möten när det kommer till att tala, medan yngre och kvinnor oftare är tysta. Stora sammanträdesrum och aulasittningar bör undvikas för dialog, de är mer lämpade för att informera. Ett sätt är att dela upp mötena i olika delar, först storgrupp och sen bryta ner i exempelvis workshops. Öppet hus är en annan form som får fler att våga gå fram och prata och fråga. Sen så anses deltagarantalet påverka hur mötesupplägget kan bli och dynamiken blir annorlunda. Är det färre är det lättare att få dem att tala, då får fler chansen att prata, inte bara de med starka negativa stämmor. Det anses även viktigt att inte stressa iväg eftersom folk gärna kommer fram efter möten och frågar och pratar. Det är viktigt med utrymme för det, så det bör planeras in i tidsplanen för mötet.

Det är ofta individuella intressen som lyfts på mötena av dem som särskilt berörs av förslaget, men flera upplever att de individuella intressena ofta förkläs som samhällliga, för att folk tror att de väger tyngre då. En del av planerarna efterfrågar och ser ett värde i en diskussion av större samhällliga frågor och att deltagarna tänker på vilken typ av stad de vill leva i och de vill diskutera vems ansvar det är att bostäder byggs.

Synpunkterna som kommer in vid dialogen och i skrivelser sammanställs. Ibland är det svårt att ändra i planerna när strukturerna redan är satta. Då är det oftast bara möjligt att göra mindre ändringar, men de eftersträvar att vara lyhörda och tillgodose i de fall det går. En av planerarna tar upp vikten av snabb återkoppling, så att folk förstår att det lönar sig att vara med och tycka till, samt att klargöra vilken form av delaktighet det rör sig om, vilket delaktighetstrappan i *11 tankar om medborgardialog i styrning* tydliggör och trycker på att det är den enskilda frågan som ska avgöra dialogformen³⁶³.

De flesta möten äger rum på vardagskvällar, men det anses enligt de flesta vara en väldigt ofördelaktig tid för småbarnsföräldrar. Flera anstränger sig för att mötena ska vara belägna så nära planområdet som möjligt för att underlätta för folk och det bör vara offentliga lokaler som alla kan tänka sig gå till. Att lägga dialogerna vid olika tider anses kunna ge fler möjlighet att delta. Det anses viktigt att vara i ett rum eller en sal som är anpassad för dialog, så att det går att möblera om till diskussionsgrupper istället för att det bara blir information och frågor. När de har dialog med barn och unga tycker de flesta att det är fördelaktigt att det görs på skoltid och att de tar sig ut till skolorna.

Att ha kommunikatörer som stöd anses vara gynnsamt för dialogen i planeringsprocessen samt att ha olika mötesformer och metoder där stora grupper bryts ner så att fler pratar. Det är viktigt att inse att en kungörelse i en tidning inte är tillräcklig för att nå en bred målgrupp.

TEMA: DU I DIALOGSITUATIONEN – REFLEKTIONER

Hur planerarna ser på sin roll i dialogen

Uppmuntra kreativitet

Översiktsplanering är K46s:s område och hon menar att det är viktigt att styra in frågorna på vad planen handlar om och vad som kan påverkas. ”Det är väldigt mycket jobb till det och försöka förklara [...] att styra dialogen rätt och fokusera på rätt frågor. Försöka få lite kreativitet. Jag brukar ta fram kartor så de får rita och

363 *11 tankar om medborgardialog i styrning*, 2009, sid 19.

skriva själva.”³⁶⁴ Hon tycker att det är viktigt att visa att kommunen bryr sig, att hon tar sin kväll i anspråk för att lyssna på invånarna: ”Det får inte jag betalt för utan det är ju som jag gör. I och för sig, nu är jag förvaltningschef och vi jobbar ju så.[...]Det försöker jag verkligen visa, att jag bryr mig. Att även högsta tjänstemännen dyker upp, att man inte bara skickar någon annan. Att de är viktiga.”³⁶⁵

Det är enligt M62m: ”Väldigt olika vad man har för typ av dialog. Har man ett traditionellt möte där vi står och berättar, då är det väldigt viktigt hur vi lägger upp det; att det blir en allsidig belysning och så där och så kommer det frågor och svar då. Det är viktigt också att vara uppmärksam så att alla kommer till tals. Det brukar jag ofta ha som uppgift att hålla koll på alla som räcker upp handen”. Om de sitter runt bord och arbetar är en uppgift enligt honom att gå runt och höra efter så alla har förstått vad de förväntas göra och hur det går för dem och om de behöver mer information. ”Jobbar man på det här sättet med att spåna idéer så ska man inte lägga sig i, låt idéerna blomma och sen kommer det en tid när det mesta kommer att slaktas ändå. Låt det växa och poppa upp, hindra inte, sätt inte en massa restriktioner när man startar.”³⁶⁶

Att vara neutral och informativ

K41s säger att hon försöker hålla sig ganska så neutral och informativ: ”Det är ju politiska beslut som vi arbetar utifrån. [...] Så klart kan man förklara det också till en viss gräns, men sen kan det ju vara att det är en skiljelinje i hur man ser på stadens utveckling politiskt sett. Men har vi uppdraget så får vi prata för det som det faktiskt innebär och vi gör ju miljökonsekvensbeskrivningar och så vidare för att visa på vad ger förslaget för konsekvenser och där får man hålla sig väldigt neutral. Sen kan man ju bli väldigt engagerad och tycka 'Ja men det här är ett skitbra förslag'.”³⁶⁷

Vid de traditionella mötena känner K50m att hon har en skyldighet att vara informativ: ”att faktiskt berätta vad det går ut på, vad som faktiskt kommer att hända. Sen försöker jag också tänka på det här att hitta så mycket kunskap som möjligt. Det har väl erfarenheten och tiden på något sätt gjort att de här synpunkterna, vad man tycker om någonting 'bygg inte här', 'bygg inte så nära', de kommer ändå fram”³⁶⁸. Hon menar att fokus bör ligga på att samla folks erfarenheter och kunskap om platsen men: ”det är inte så lätt och där måste man vara den där samtalsparten istället för att vara informatören. Så det är lite olika skeden under mötet så. Jag brukar försöka få till den där sista biten också, att hinna att vara samtalspart. Då är det bra om man är flera stycken också, så att man kan prata med flera. Sen kan jag tänka att man är lite moderator också. Så att man fördelar ordet lite, så att fler pratar. Man har ett ansvar att fördela ordet så att inte någon tar över hela mötet.”³⁶⁹

I sin roll som tjänsteman anser K371 att hon ska bidra med sakkunskapen kring det dialogen handlar om och menar att: ”det är politikernas roll att representera den politiska åsikten” och tar upp vikten av att särskilja planinnehåll och politisk vilja. Det är hon och politikerna som ska hålla dialogen tillsammans och de ska främst lyssna, men styra till rätt person. Hon menar att: ”En detaljplan där är det väldigt konkret – det här området, det här ska vi göra - hur ska vi göra på bästa sätt? [...] Då är det ju väldigt mycket jag som håller i det. I det mer övergripande, då är det mer 'det här är den politiska viljan i [kommunens namn]. Så här vill vi utveckla [kommunens namn].' Då är det mer politisk dialog, så det beror helt på vad man har dialog om.”³⁷⁰

364 K46s

365 K46s

366 M62m

367 K41s

368 K50m

369 K50m

370 K371

Olika roller

K391 ser det som att hon har en mer pedagogisk funktion och om de är flera tjänstemän på plats så försöker de täcka upp för varandra och berättar att: ”när vi har delat upp oss i grupper så har det suttit någon vid varje bord och så där och då i en gruppdiskussion så har man kanske en lite annan roll än när man står och presenterar förslaget. I en gruppdiskussion handlar det mer om att höra alla som sitter vid det bordet, medan vid en presentation för hela så är det mer, då är jag nog mer pedagog tror jag.”³⁷¹

Det beror enligt K30s på vilken typ av dialog det har varit: ”I detaljplan så är det mycket att informera, men också att lyssna in eventuella synpunkter och svara på eventuella frågor, men när det har varit mer så att vi har gjort designdialog eller haft workshop där man jobbar kring ett område, då handlar det om att nästan vara lite sekreterare eller mötesledare, att hjälpa till så att alla kommer till tals och att hålla diskussionen levande. Så det beror på vilken typ av dialogform det är, skulle jag säga.”³⁷² Hon berättar om ett möte som jag närvarade vid där de delade upp i fyra grupper om ungefär 10 personer och menar att: ”man behöver nästan lång tid i en sådan här grupp för att känna att man hinner lyfta alla. Det hann vi inte då till exempel utan det blir att man får fånga in det folk sa.” Hon tar även upp nackdelen med de avlånga borden de satt vid och att de nog borde varit max fem-sex stycken i varje grupp, så att det kunnat ges möjlighet att fråga vad de mer tysta tycker till exempel och hon säger att: ”Vi skulle kunna träna oss jättemycket i det, det finns säkert metoder som man kan använda, för att man kan ju sätta sig som ledare och säga att 'nu vill jag att vi arbetar på det här sättet, ingen bara tar ordet utan vi kommer hela tiden att gå runt och jag kommer att ställa ett antal frågor'. Man kan ju styra det om man vill. Men där är vi verkligen inte och det vet jag inte om det är så man vill göra det heller. Vissa forum kanske kräver det, att alla får möjlighet att prata om de vill det, men vissa blir obekväma då. Man ska inte tvinga någon att prata.” Hon kommer tillbaka till sin roll i dialogen: ”Jag ser mig både som, oftast som att jag informerar, svarar på frågor och tar in information, men i vissa dialogformer där vi jobbar mer aktivt innan och förbereder oss, då försöker vi mer vara moderator, att vi styr upp och ser till att alla pratar. Så det är lite olika, men jag önskar att vi kunde jobba mer så.”³⁷³

Rollen är enligt M28s tvådelad: ”det blir ju mycket att prata om just själva samrådsmötet i detaljplanen och dels är det viktigt att informera om planförslaget och få fram hur kommunen har resonerat och tankarna kring det, men sen är själva samrådsmötet till för att man ska kunna få in synpunkter ifrån berörda och se, så att det är ju väldigt viktigt att lyssna in också.”³⁷⁴

”Jag har nog lite olika roller i mitt jobb”, säger M32s och fortsätter: ”det handlar om att försöka skapa en dialog kring vad man vill bygga för samhälle och jag har jobbat med strategisk planering innan som är att lyfta blicken ännu mer. Och förhoppningsvis, jag har ju en roll, som någon som sätter igång en diskussion och åsikter går upp och ner mellan politiker och allmänhet och går det riktigt bara så kanske jag till och med lyckas få folk att prata med varandra om ett planärende. Och öka intresset och förbättra resultatet i stort.” Men han berättar att han även har planärenden som handlar om att det exempelvis funnits en folkhögskola på en plats i tio år, men att deras temporära bygglov har gått ut: ”Alla vet att den folkhögskolan är där. Då ska jag bara göra det så snabbt som möjligt, för att inte förbruka några administrativa resurser mer än vad som behövs. Då är det egentligen bara en enkel ren handläggning. Men annars ser jag det som min uppgift att föra det allmännas intresse framåt och då måste jag också få in vad det allmänna är och kanske vara lite ödmjuk mot att det där kan jag kanske inte alltid analysera fram.”³⁷⁵

När K38s är ute i vanliga dialoger anser hon att hon ska lyssna och höra och verkligen vara nyfiken

371 K391

372 K30s

373 K30s

374 M28s

375 M32s

samtidigt som hon ska kunna svara och har ett ansvar att förklara förutsättningarna.³⁷⁶

Att lyssna

De flesta av planerarna poängterar vikten av att lyssna och för K29I är det lyssnande som är det primära, men med ett drag åt att vara informativ.³⁷⁷ M32m säger att: ”Ofta så tycker jag att man har väldigt mycket att vinna på att lyssna mycket, att fokusera på att ge information på något sätt. Det går faktiskt inte helt i olika riktningar även om det kan uppfattas så, att man både pratar och lyssnar. Jag tror att det är bra, för att många frågar saker och tror de vet vad det är de frågar, men kommer oftast på vad det är de frågar om efterhand. De kanske, naturligt sett, inte är helt insatta i eller passar in precis i det sammanhanget, då får man lyssna av”³⁷⁸. Sådant som hur han vägleder vidare och hur rätt svar kan ges är viktiga delar i rollen och även att kunna avgöra hur han kan använda sig av den informationen invånarna ger och när det ska fattas beslut beroende på var i processen de befinner sig. Sen berättar han att han själv är väldigt intresserad av att försöka göra övningar som ökar delaktigheten och är roliga att genomföra och säger: ”Jag upplever själv att det ofta är goda verktyg att visa filmklipp på något sätt, bryta kanske det som är avsett att vara störst fokus på och visa något annat så att man avdramatiserar frågan, men också genom ger möjligheten att pratat om det som inte är så där mest konkreta verkliga frågan, utan får se en lite större bild i sammanhanget. Ja, jag tror att det är det bästa. Men jag tänkte just att det kan ju också vara att man pratar om enskilda frågeställningar som är väldigt konkreta så uppskattas det att man är väldigt konkret och tydlig och inte så svävande och bred.”³⁷⁹ Han tror även att det i en detaljplanediskussion kan vara värdefullt att ha den strategiska ingången, då det finns ett politiskt uppdrag att genomföra på den specifika platsen och hur det kommer påverka rörelsemönster och aktiviteter i de närliggande områdena.³⁸⁰

Att utveckla internt

”I och med att jag är enhetschef tänker jag att jag jobbar mycket internt”, säger K38s och trycker på att det inte är hon själv som ska hålla i all dialog, utan hennes uppgift är att se till så att de jobbar strategiskt med det: ”att vi har bra grundkunskaper i organisationen, att vi har en handlingsplan hur vi ska jobba och att vi följer upp och att det kommer vidare, att det får påverkan i planering och så vidare i organisationen.”

Tankar kring hur ordet fördelas & vilka som pratar mycket & lite

K39I har inte tänkt så mycket på hur ordet fördelas, K30s tänker på det när det ges tid till det, men anser att det ofta blir stressigt så att hon inte riktigt hinner med.

Det viktiga är, enligt K37I, att alla får prata, men att dialogerna kan ha olika form: ”är det jag som står framme och så allmänheten om visst färdigt planförslag, då kan man lätt fördela frågan och så hinner alla säga sitt och det blir tid över. Men är man jättemånga så är det inte en lämplig form alls, utan då är det kanske gruppvis och då kan jag tycka att det ska sitta med en politiker i varje grupp som håller i ordet.”³⁸¹ Hon förklarar att det då är politikerns uppgift att se till att alla kommer till tals och hon som tjänsteman finns tillgänglig för att svara på frågor.³⁸²

376 K38s

377 K29I

378 M32m

379 M32m

380 M32m

381 K37I

382 K37I

Både K50m och M62m, tänker på hur ordet fördelas och tycker att detta är väldigt viktigt. Det gör även M32m och tar upp att han i mötesformatet identifierar olika karaktärer rätt snabbt: ”det finns tendenser till härskartekniker hos många omedvetet tror jag, och dessa kan man se och hjälpa till att bromsa eller pausa dem. Man kan inte se allting,[...] men jag försöker tänka på det och fördela ordet vidare och ge folk möjligheten att bidra med någonting.”³⁸³ K41s anser att det är hennes uppgift att: ”Se till att alla som har räckt upp handen får tala och sen får man ju ibland sätta streck i debatten om det är någon som håller på för länge med något ämne.”³⁸⁴

K38s berättar att de exempelvis när de hade rådslag förberedde rätt mycket kring det och var två dialogledare och det var ganska små grupper. De hade planerat ganska mycket kring både vad de skulle säga och hur de skulle göra: ”Ska vi gå runda nu eller ska de få surra med varandra?’ Att tänka på det och inte bara vända sig om och titta på en. Att titta på någon som har varit tyst länge och bjuda in, kanske till och med göra så att det känns som att man ställer frågan till den personen, det är en balansgång för den personen kan känna sig utsatt också.”³⁸⁵

Att försöka få alla som är där att få en chans att yttra sig är alltid målet, enligt M28s, men han menar att: ”sen är det ju svårt i vissa lägen och det är också svårt att avbryta folk som är vana att få fram sin talan. Men det är klart att jag är medveten om det och försöker få alla att vara delaktiga. Ibland är det ju folk som inte är intresserade av att föra sin talan som mer är där bara för att lyssna in och sen lämnar in skriftliga synpunkter istället.”³⁸⁶ Även K29l brukar försöka fånga upp allas åsikter och berättar: ”jag tror att jag har haft två möten som har varit mer traditionella med presentation och sittande frågestund efteråt [...] oftast så är det faktiskt män som ställer frågan. Och jag försöker bara se till att alla som har aviserat att de vill säga någonting får prata så att säga. På ett drop-in-möte så är det ju lite svårare, då försöker jag mer röra mig i lokalen och vara tillgänglig, men ibland så kommer ett litet gäng tillsammans och då blir det mer att vi står och för ett samtal i det lilla så att säga. Och i och med att det då är ganska litet och vi står nära varandra och pratar om någonting som är väldigt specifikt så känner jag att då känner sig de flesta bekväma med att föra fram sina synpunkter på ett annat sätt.”³⁸⁷ Om hon märker att det är någon som har någon fundering eller tycker något annat försöker hon ställa ganska direkta frågor och särskilt om de säger någonting och hon inte riktigt förstår vad de menar, ber hon dem utveckla då hon är mån om att ha förstått rätt.³⁸⁸

M32s försöker vara uppmärksam på om någon har något att säga och har själv tänkt en del på att han kanske står i vägen för en vettig dialog ibland som handläggare: ”för att det krävs så lite för att jag ska kunna av misstag slå hål på en diskussion eller lägga ner den. Man får vara väldigt försiktig med vad man säger. Jag sitter ju med ett övertag när det gäller stadsbyggnadsfrågor, så om någon säger någonting om att 'så här borde det vara' och jag säger att 'jag tror det blir jättekonstigt', så lägger de flesta ner sin åsikt då om de inte har en väldigt stark övertygelse om någonting och det kanske har en relevans. Han försöker alltid funderar lite på vad han själv har för egen roll i dialogen. ”Sen så finns det ju en aspekt också av det att man kanske står i vägen också för att folk kanske enas kring och försöker föra fram någonting tillsammans som en grupp och tänker 'Jag har gett min synpunkt nu till [namn] och han fixar det'. Men det är ju inte säkert att den synpunkten i ett paket med en massa synpunkter gör någon skillnad. Om man kanske hade enas kring att det här är viktigt för oss som bor i det här hyreshuset eller den här bostadsrättsföreningen, så hade man lättare kunnat få igenom saker kanske. Så att ibland så är det kanske både och att man står lite i vägen för den öppna diskussionen som specialist.”³⁸⁹

383 M32m

384 K41s

385 K38s

386 M28s

387 K29l

388 K29l

389 M32s

K46s berättar att de brukar dela upp i grupper och blanda grupperna om det är mycket folk och fortsätter: ”sen kan man också göra så att (skrattar) de högljudda får sitta för sig.” Hon anser att grupperna inte bör vara större än sex personer, att tre till fem är bra, för: ”då kommer alla till tals, det blir mer intimt.” Annars menar hon att någon bara sitter tyst för att någon annan har övertaget i den gruppen. ”Så dela upp, fokusera på speciella, specifika frågor, så att man håller sig till ämnet. Och då är det ju så att då får alla komma till tals på ett annat sätt, sen får någon redovisa. Det går bra på det sättet tycker jag, i alla fall när vi jobbar med grupper. För att bara sitta i en stor klunga då vågar ingen annan säga någonting.”³⁹⁰

Planerarnas upplevelse av om de påverkar dialogen genom sitt sätt att prata och förklara

K39l anser att hon inte har så mycket erfarenhet av dialog, men berättar att de funderat lite kring hur en annons bör skrivas och menar att: ”samråd är ju ett ganska svårt ord egentligen, man måste inte skriva samråd även om det är ett samråd man bjuder in till. Vi kan välja att säga dialogforum eller 'kom och tyck' eller det går att sätta vilken rubrik som helst.”³⁹¹ Sen förklarar hon att det ibland krävs ett formellt språk, men i största allmänhet tycker hon att det är viktigt att försöka anpassa språket efter målgruppen.³⁹²

Fackspråk skapar distans medan olikhet är fördelaktigt

Flera av planerarna framhåller vikten av olikhet eller mångfald när det kommer till sig själva, så att invånarna bättre ska kunna förstå, identifiera sig med dem och lättare våga gå fram och ta kontakt.

K38s påpekar själv att det var ett tag sedan hon var ute och hade egna dialoger, men för en mer teoretisk reflektion: ”är vi väldigt byråkratiska och slänger oss med svåra ord så där, då skapar vi en distans [...] och det är också kläder och allt sådant där, vi får tänka på att vi sänder ut signaler och därför är det viktigt att vi kanske är olika som är ute också.” Hon tror inte att de är helt, men i alla fall ganska representativa för kommunens invånare på gatukontoret och menar att det finns ”en mångfald från oss när vi är ute och då kan ju de personerna vända sig lite till den de känner att 'dig skulle det vara trevligt att prata med', tänker jag.” Hon tar upp att ålder, kön och bakgrund – så som exempelvis utlandsfödd eller inte är sådant som hon tror är viktigt och exemplifierar med: ”Vi har en kollega som är arabisktalande, så han har ju varit med. Han har egentligen inte med den frågan att göra men han är med för att han kan prata arabiska.”³⁹³

K41s berättar att de ofta brukar vara två personer och förklarar: ”då kan man ha lite olika sätt att uttrycka sig när man är på plats, att man formulerar svaren lite olika och det kan också ge öppningar, så man kommer vidare i dialogen. Jag hjälper min kollega att förklara på ett annat sätt eller tvärt om. Så det är bra att de som håller i samrådsmötet är två stycken, att de är lite olika.”³⁹⁴

Sitt sätt att uttrycka sig är något som K30s har tänkt mycket på sistone eftersom hon ofta upplevt dragningar, både för politiker och för kommuninvånare och efteråt så får hon frågor på det hon precis sagt och då tänker hon: ”det är ju något fel, de förstår ju inte, antingen lyssnar de inte eller så förstår de inte.’ Jag pratar nog faktiskt väldigt byråkratiskt, eller jag har ju ett fackspråk, och så kanske man ofta är på en tajt tidsplan och då sätter man sig inte och beskriver vartenda begrepp och så, jag är jättedålig på det. Jag tänker mycket på det numera. Jag kan inte svara på om jag ser skillnad i om jag ändrar mitt språkbruk, men jag tror

390 K46s

391 K39l

392 K39l

393 K38s

394 K41s

kanske att jag skulle kunna göra det. Vi funderar mycket nu på om vi skulle gå en retorikkurs allihopa, för att bli bättre på det där med att prata till rätt person, att nu är det detta forumet. Nu måste jag prata på det här sättet, för det blir lätt att man bara kör samma oavsett.”³⁹⁵

”Det påverkar jättemycket”, menar K371 ”och det påverkar väldigt mycket vem det är som håller i dialogen också. Om det är jag eller någon annan, vi säger en 60-årig gubbe. Man når ut till olika personer på olika sätt, så att det gäller att hitta sitt sätt. För att alla är vi olika och alla håller dialoger olika, man pratar på olika sätt helt enkelt. Men det har väldig betydelse på vilket sätt man pratar och vem man är.”³⁹⁶

Rätt nivå och att anpassa sitt språk

De flesta planerarna tar upp hur viktigt ordval och språket är och att anpassa det till personerna de för en dialog med och K50m säger att: ”Där måste man möta människor på den nivå de är – den där företagsledaren som kommer in är mån om kanske formaliteterna och hur det ser ut för hans företag och hur tillväxtfrågorna ser ut framåt. Agda 87 är orolig för om hon ska behöva flytta därifrån. Det är helt olika möten med människor, man måste möta dem. Tala med präster på latin och bönder på bönders vis.”³⁹⁷ K46s anser även hon att: ”Man får försöka att lägga det på den nivån som den personen också är på och känner sig bekväm med och försöka anpassa sitt samtal beroende på vem man pratar med. Det kan vara någon snickare som liksom är väldigt lokal inne i sin lilla by som inte är ute och vet så mycket, de är ju i sin lilla värld. Då får man se utifrån den personens vardag och behov och så.”³⁹⁸ Hon tycker att det är jätteviktigt att försöka anpassa sig.³⁹⁹

M62m menar att: ”Det är viktigt att lägga det på rätt nivå, den får inte vara, naturligtvis, för hög, men den får inte vara för låg heller. Det går inte att komma ifrån att vi som står och pratar vi är ju experter”, samtidigt påpekar han att: ”det är väldigt viktigt att ha en ödmjuk inställning. Jag kan utifrån mitt perspektiv tycka ibland att 'vad är det för fråga?! Det fattar de väl?!', men man får ju förstå att man har en helt annan utgångspunkt när man inte jobbar med saker dagligen. Man måste vara väldigt ödmjuk där. Det är inte min sak att stå och glänsa där, med varken det ena eller det andra (skrattar).”⁴⁰⁰ Han anser att han är där för att lyssna av och kanske också informera och han anser att det viktigaste många gånger är att en dialog med politiken ”det ska man också vara medveten om som tjänsteman. När det väl ligger ett skarpt förslag då är det egentligen politiken medborgarna ska ha dialogen med. Sen kan vi vara verktyg och föra anteckningar och ta fram material och så, men det är ju politiken man ska diskutera med. Det är politikerna som ska ta utrymme egentligen på mötena, den typen av möten.”⁴⁰¹

Att vara mer informell

”Det blir oftast mer formellt än man tänker sig”, menar M32m och tar upp att vissa mest visar strukturdiagram på exempelvis var i processen projektet är, vilket nog är på både gott och ont enligt honom men ”Då tappar man många som inte lyssnar eller inte är intresserade. Så att fundera på det tror jag är bra. Man ska inte förbise det helt men att man försöker förenkla det så mycket som möjligt tror jag är bra, att göra det lättfattligt.”⁴⁰²

M28s säger att han försöker vara så informell som möjligt och inte använda för mycket fackspråk,

395 K30s

396 K371

397 K50m

398 K46s

399 K46s

400 M62m

401 M62m

402 M32m

men: ”Det är ju klart att i vissa lägen är det sådana saker som man i sin yrkesroll upplever som självklarheter som är inte alls är självklara för alla andra, så det är ju någonting som man försöker tänka på, att anpassa sig efter mottagaren, anpassa sitt språk.”⁴⁰³ Även K29I försöker vara mer informell, och berättar: ”Jag känner också själv att det är lättare att vara informell när jag har ett möte som är mer informellt i sin utformning med som det här drop-in samrådet. Då är det lättare att vara informell.” Hon tror att planärendet vinner på det och även kommunen som helhet: ”för att vi kan för en sekund vara lite mindre fyrkantiga. Men också som jag ser det vinner jag framförallt på det för att jag får information på ett annat sätt än vad jag hade fått annars. [...] Folk vågar prata och jag har en annan möjlighet att få en personlig kontakt, där jag kan ställa följdfrågor och det blir verkligen ett samtal, mer än en fråga som ska ha ett svar.”⁴⁰⁴

M32s säger att han generellt tänker på följande sätt kring stadsbyggnad: ”Alla har en åsikt om hur de vill bo och vad som är en bra boendemiljö. Det är inte så jäkla konstigt det här med stadsplanering egentligen. Det är inte konstigare än vad man gör det. Vi har massor med ord och begrepp, som vi använder, som egentligen är ord för ganska självklara saker.” Han försöker tänka att han ska skriva tydligt men enkelt och framföra det han presenterar på ett så enkelt sätt som möjligt. ”Genom att använda sig av olika begrepp som inte alla är bevandrade i så blir det ju svårt. Sen så är det på sådana här tillfällen när man öppnar upp så kommer det folk med olika kunskapsbakgrunder. Det kommer rätt så ofta studenter och de pratar ju på samma sätt som man själv gör, så då anpassar man ju språket direkt. Folk vet mycket om det här, men man kanske inte är bekant med begreppen så man försöker använda sådana begrepp som självklart förklarar vad man tänker på. Det försöker jag i alla fall, både när jag skriver och pratar.”⁴⁰⁵

Sambanden mellan hur personer bemöts och hur diskussioner utvecklas

Planerarna har lite olika tankar kring hur de tror att deras eget bemötande påverkar. M28s tror att det är svårt att påverka personer med sitt bemötande: ”Ofta så har personer en inställning redan från början och det är svårt, oavsett hur man bemöter. Det känns inte som att det spelar så stor roll egentligen.”⁴⁰⁶

K39I och K29I har aldrig tänkt på om de kan se samband. Det är svårt att säga enligt M62m, men att han anpassar sig efter de människor han möter. K41s tror att det kan finnas samband, men att hon inte har analyserat det och inte heller K30s har tänkt på det så aktivt, men tror att hon får den ton tillbaka som hon själv använder och att hon genom att vara öppen och tillmötesgående får mycket trevligare deltagare och samtidigt: ”om man upplever att någon är otrevlig mot en, då blir det lätt att man bemöter personen tillbaka på samma sätt.”⁴⁰⁷

K37I ser tydliga samband: ”Har jag en trevlig ton så får jag oftast en trevlig ton tillbaka. Och sättet man tar en otrevlig ton på kan man antingen dämpa eller göra det tio gånger värre.” Hon poängterar vikten av att inte ta det personligt, för det är så att alla tycker inte om alla förslag. ”Som vindkraft är ju ett väldigt känsligt ämne. 50 stycken som är rätt irriterade. Då är det inte världens trevligaste saker man hör. [...] [V]issa blir ju verkligen upprörda och det måste de ju få bli, men jag tycker inte att de ska gå över gränsen och göra personangrepp och det har de inte ännu gjort. Men ja, vi får väl se. Någon gång händer väl det också.”⁴⁰⁸

K38s berättar om ett samråd där inte hon själv var projektledare, där det stod en äldre man framme och pratade med basstämman: ”Jag är chef här och jag tänker så och det här och det här har vi kommit fram

403 M28s

404 K29I

405 M32s

406 M28s

407 K30s

408 K37I

till” och hon tror att det då för många är väldigt svårt att räkna upp handen och säga om de tycker annorlunda och menar att: ”både hur vi lägger upp det och vad vi utstrålar påverkar.”⁴⁰⁹

Rätt följdfrågor

M32s tror att det ibland kan bli så att någon inte tänker på hur den exakt påverkar en diskussion och säger så som: ”har du tänkt på detta då?’ eller ’det verkar konstigt det där’, att man antyder på något sätt att jag har tänkt på något annat och då påverkar man det ganska direkt oftast. För man sitter med ett övertag, lite grann.”⁴¹⁰ Han berättar att han försöker vara lyhörd och lyssna på vad folk egentligen säger och försöker med följdfrågor: ”Är det det här du menar?’, ’Hur tänker du det här?’”⁴¹¹ och fortsätter: ”Min roll är inte heller bara att ta in det så utan jag måste ju sporra en diskussion med ’Har du tänkt på detta och detta och detta?’. Jag har ju en uppgift som proffs på det här att kunna veta mer än någon annan vet och andra saker. Alla har någon åsikt om sin boendemiljö och staden och så där, men alla kanske inte är inlästa på hela stadens behov [...]” Han ser det som sin roll att försöka förklara det och menar att: ”Det är en jäkla balansgång för att få ett samtal att fungera. Man kan ju inte förvänta sig att folk kan alla saker heller, men alla har en åsikt och har oftast tänkt ganska mycket. Folk funderar: ’Är det här jag ska bo eller ska jag hitta en annan lägenhet?’. Det gör ju alla. [...] och det är det vi jobbar med egentligen. Det är grunden i det, att vi ska skapa platser där folk tycker att det är bra att bo och trivs och kan leva ett enkelt liv [...]”⁴¹²

Att bemöta upprörda invånare

Några av planerarna pratar om att lite mer hätsk stämning kan uppstå vid dialogtillfällen och hur de förhåller sig till och arbetar med det. ”Det man får jobba med mycket är att just visa att man bryr sig om just dem och deras små frågor”⁴¹³ menar K46s och hon pratar om vikten av att kommunen inte bara kör över och inte lyssnar, samtidigt som hon upplever att det krävs ganska så mycket av en och säger att: ”man får ta ganska mycket skit och det får man ju vara beredd och ta. Det är bara till att vända andra kinden till så att säga.” Hon brukar då beklaga om hon inte kan hjälpa till och förklara att hon är där för att lyssna och att hon tycker att det är viktigt. ”Då sänker de garden och så brukar det funka bra. Sen har ju en del personer lättare för det och en del tycker att det är svårare och en del kastar lite skit och sen är de nöjda och går iväg med ett leende. Det är ofta de behöver avreagera sig.” Hon tycker att det är noga att verkligen inte gå in i försvar eller i affekt, utan att istället ”ta skiten”, stå till svars för kommunen, ”och kommunen är ju politiker och tjänstemän. Det är ju inte alltid allmänheten vet skillnaden. [...] Det är ganska svårt det där också, att försöka förklara att kommunen inte är en röst.”⁴¹⁴

Sätta gränser

K50m går in på att dialoger hålls för att ta in kunskap och synpunkter och därför måste de på något vis vara accepterande för de här synpunkterna. Börjar de argumentera då dödar de dialogen och ”det blir lätt konfrontation och vi är ju inte ute efter konfrontation, utan vi är ju faktiskt ute efter att få in saker och ting. Och att uppmuntra det och att faktiskt vara glad över att de kommer med det, oavsett vad det sen innehåller.” Men hon berättar att det finns saker som även hon reagerar på och inte ställer upp på som rasistiska yttranden eller: ”det som jag tycker liksom inte är grundat på människors lika värde. Det kan vara de där jobbiga

409 K38s

410 M32s

411 M32s

412 M32s

413 K46s

414 K46s

diskussionerna där man inte vill ha boende för handikappade, för flyktingar, för missbrukare eller så nära eller i sitt bostadsområde. Då kan det vara svårt att ta emot allt, jobbiga synpunkter, utan att reagera för då måste även jag göra det.”⁴¹⁵

Att prata om samma sak och den okunnige medborgaren

M32m berättar att hur de bemöter folk är något som de pratar om och tar upp att fackspråk är ganska så återkommande, speciellt om det är grönstruktur som det handlar om, är det ett ganska så brett begrepp. Han menar att det då är bra att precisera vad det är de pratar om: ”få ner det lite i skala”. Han tar även upp att det inte är ovanligt att: ”när jag lyssnar in så ser man att man kan prata förbi varandra, många gånger pratar man om exakt samma sak, men blir ändå ovänner för man ser liksom olika skeden i processen samtidigt [...] Då kan man ha glädje av att försöka komma på det.” Han menar även att: ”det är inte så där entydigt och jag anser att man bygger på sin erfarenhetsbas efterhand och så får man anpassa sig lite efter lokalklimatet här. Det är så jag har mitt förhållningssätt lite.”

Han tar även upp att han hittills inte märkt att uppfattningen finns på tjänstemannanivå, men har hört på annat håll i andra sammanhang att det kan finnas en uppfattning att medborgare inte vet vad de pratar om och är en okunnig massa. Han upplever att folk i kommunen han arbetar i generellt har stor kunskap: ”de kanske jobbar med detta, är specialister på detta och så ska de komma hit och delta i en generell diskussion om någonting som beslutas i politiken och som vi är med och vägleder på vägen egentligen. Ibland som inspiratörer till en debatt i ett projekt vi leder eller en utvecklingsfråga. Där har vi ett stort ansvar att på något sätt dra nytta av att här är någon kunnig person som har tänkt till något vettigt” Det blir inte exakt som den personen vill, men det fångas upp och han tycker det är av vikt att motverka den trubbighet som kan uppstå. När flera olika experter och förvaltningar arbetar med ett projekt är det lätt att missförstånd uppstår och han har kartlagt och undersökt vägar för att kunna gå vidare och nå samförstånd samt hur diskussionsklimatet förbättras så att de närmar sig samma språk.

Planerarrollens tre bubblor

När det gäller planeringsrollen så tycker M32m att det, förenklat, finns tre moment eller tre bubblor han brukar prata om: ”Man har plan- och genomförande- och verklighetsbubblan. I planbubblan så får man i första steget analysera status på projektet – hur många det berör och vem det berör. [...] sen vidare så studerar man dialogen och får man fundera igenom det och vad man vill använda, vilka är tillgängliga.”⁴¹⁶ Han förklarar att beroende på vilka frågor och idéer som dyker upp i processen så går de vidare utifrån det. ”Sen så måste man väga det. Hur relaterar vi det till det befintliga planområdet? Sen så kräver det en revidering och en utveckling.”⁴¹⁷ Därefter får de någon typ av vision som de kan kommunicera vidare, vilket leder dem till genomförandebubblan, som innebär att den lagstyrda kommunikationen tidigareläggs för att en förförståelse för projektet ska skapas. Han förklarar att invånarna då i samrådsskedet kanske tycker helt annorlunda än tidigare ”Så det är väldigt tacksamt att ta det från början och tänka igenom projektet. Och då går det snabbare vidare till granskningshandlingar och så blir det en produkt eller styrdokument som man tar fram.”⁴¹⁸ Han har lite olika matriser som visar var i processen en plan eller ett förslag befinner sig och tycker att de kan underlätta för folk att förstå.

415 K50m

416 M32m

417 M32m

418 M32m

Kommunförebild i arbete med barn och unga

M32s tycker att Göteborg har jättebra arbeten kring barnkonventionen och barnkonsekvensanalyser och berättar att de använt sig av det och de kommer göra mer framöver i samband med ungdomsråd och avsikten är att få dem att delta. Han säger att: ”Det är lite svårt, man vill gärna att det ska vara i det fria formatet, men då kommer de oftast inte. Det är inte tillräckligt intressant att komma hit till kommunhuset och lägga sin fritid. Det kan jag själv förstå också.” Därför anser han att ungdomsråd är ett sätt att nå dem på deras egna villkor.” De har även dialog med barn och unga i det mer kontrollerade formatet där de tar kontakt med rektorer som involverar lärarlag, som i sin tur pratar med en specifik lärare. Så bestämmer vi oss för ett ämne till en temavecka eller en lektion, då de kommer på besök eller eleverna får genomföra temaprojekt som blir input i processen för dem. ”Så det blir det styrda formatet, mer genom läraren och lärarens tid i klassrummet. Samtidigt som det blir elevens och ungdomens medverkan i utvecklingsarbetet. Och idén om ungdomsrådet kombinerat med den typen av skolmedverkan den är att, det som upptar elever det är ofta någonting som de kanske delar med sig av i hemmiljön. Så kanske vid frukostbordet eller middagsbordet med föräldrar som är intresserade av barnens vardag och pratar om vad de gör i skolan och om de deltar så får de också en inblick i att det här är på gång i kommunen och det här är mitt barn med om och funderar kring. Så det ger också en form av positivt diskussionsklimat som skapar ett intresse för samhällsutveckling. Så det är en tanke just hur man fångar fler i processen.”⁴¹⁹

Självvärdering efter ett dialogtillfälle

Efter mötena är det vanligtvis så att planerarna eller de andra som varit med och hållit i dialogen ger varandra feedback och noterar vad de kan göra bättre till nästa möte. Det är oftast inte som uttalade feedbacktillfällen utan sker mer spontant i direkt anslutning till dialogen. De flesta nämner att de tycker att detta är väldigt viktigt och lärorikt.⁴²⁰ K30s berättar: ”Vi har sagt att vi ska försöka ge varandra feedback, men det är ju svårare att lyfta vad någon kan utveckla mer. När ens kollegor väl gör det, är det väldigt utvecklande.”⁴²¹

Hur hon själv agerat och vad hon sagt var något som K50m tror att hon tänkte på mer när hon var ny: ”Idag känner jag att jag har, jag har så många års erfarenhet”, men eftersom hon är chef ger hon ibland de andra planerarna återkoppling vid behov.⁴²² K41s säger att: ”oftast så pratar man ju lite efteråt med den kollegan som var med, eller om man hade någon annan med från andra förvaltningar. Lite stämmer av, men ibland kan känslan vara så här bara att 'puuh, nu är det över liksom' (skrattar).”⁴²³

K39l har tänkt på dels sig själv och vad hon presenterat men även på själva helheten: ”hur vi byggde upp samrådsmötet. Att det gör lite skillnad om man har någon som hälsar välkommen och är moderator och sen släpper in de som presenterar. Jämfört med om det bara är 'Hej, här är jag, jag har gjort den här, nu ska jag berätta'. Det finns lite så här detaljer runtomkring som kan göra det till ett bättre möte.” Några saker som hon tycker är viktiga att tänka på är: ”att vara i en bättre lokal beroende på vad det är för möte [...] Ljudteknik är en sån fråga som vi pratade lite om, som vi tog upp. Det är viktigt att ha bra utrustning. Nä, men också att bygga upp en atmosfär med musik eller belysning eller det finns ju olika sätt”, tror hon för att göra det trevligare och mindre formellt och mer avslappnat.”⁴²⁴

K29l tror att hon tänker på det lite grann, men berättar att hon hittills inte varit med om ett samråd

419 M32m

420 M28s, K29l, M32s, K37l, K38s, K39l, K41s, K50m, M62m

421 K30s

422 K50m

423 K41s

424 39l

som hon har känt att har gått helt åt skogen ”utan hittills har jag ändå känt att även om det finns frustration och många är lite bekymrade över vad som då ska komma, vad den här detaljplanen ska resultera i, så upplever jag ofta att stämningen ändå är på en nivå som känns bra när jag går därifrån, skulle jag säga. [...] Sen kan jag känna också att de samråden jag har hållit, oavsett om det är ett traditionellt samråd eller drop-in-tillfälle, så känner jag att de som går bäst och blir lugnast är de där jag har kunnat träffa de närmsta grannarna innan samrådet på ett informellt första möte. Då har de hunnit vänja sig vid tanken. Efter det mötet brukar jag också alltid kommunicera ett par skisser med förslag på hur detaljplanen kan se ut med den gruppen, där de då får säga till, eller säga vad de känner. Och där jag försöker styra frågan och frågorna och deras synpunkter och ge dem lite alternativ, hur till exempel det skulle kunna komma nya fastigheter precis bredvid deras eller om vi skulle kunna göra ett släpp och ha ett grönområde.” De här informella mötena är något som hon håller med dem som förslaget mest tydligt kommer påverka och när de sett skisserna hon gjort brukar hon säga: ”en av de här kan det bli och det är era synpunkter som styr vilken det blir. Vi har hittat de här två förslagen som matchar med alla andra saker som jag måste ta hänsyn till”. Att de hinner vänja sig tror hon bidrar till att chocken inte blir lika stor för dem när den formella inbjudan kommer och: ”Att de i alla fall känner att de har haft möjlighet att påverka vissa saker.”⁴²⁵

Självreflektion så som ”Jaha, vad hände där?”, är något som K38s alltid ägnar sig lite åt och berättar att de även jobbar mycket utifrån just: ”vi ska planera, vi ska genomföra och sen ska vi följa upp. Och att vi inte bara ska följa upp att 'så här många synpunkter kom in', utan processen – hur gick det? Vad funkade bra, vad funkade dåligt? Så det har vi systematik i tycker jag.”⁴²⁶ Likt K38s tänker även M32s ”Hur blev det där?” och även huruvida han själv påverkade diskussionen.⁴²⁷

K46s granskar sig själv efter dialoger och tar upp att: ”har du en samling som redan från början är negativt inställd till dig, till mig då, så behövs det inte mycket, utan man får verkligen tänka sig för och vara väldigt försiktig. [...] Minsta lilla ord kan bli så fel och har man då en församling som vill tolka dig mot det sämsta tänkbara då är det ju verkligen att man väger vartenda ord rätt.” Hon menar att detta är något som de flesta blir bättre och bättre på, men det viktigaste är att vara: ”vansinnigt ödmjuk och inte komma och tro att man är någonting. Man får be så hemskt mycket om ursäkt om något har hänt tidigare som någon annan har gjort och försöka förklara det [...]”⁴²⁸

Både K37l, M62m och M28s säger att de självklart reflekterar över hur de själva varit vid dialoger och M28s menar: ”Man lär ju sig efter varje samrådsmöte som man har haft. Nu har jag inte haft så många samrådsmöten, men man känner att efter varje gång, det blir lättare och lättare.”⁴²⁹ Även K30s berättar att de på hennes avdelning ägnar sig mycket åt att reflektera: ”'hur når vi rätt person?' och det handlar också mycket om bildspel och mycket i vårt material som vi ska kommunicera. Vilken nivå lägger vi det på och vilken detaljeringsgrad [...]. Hela tiden det här, 'vad är det vi ska kommunicera utåt?', så att de förstår vad det är vi säger. För det är jättesvårt med planering, för folk har svårt att ta till sig det när det inte är exakt så här ska det bli, då blir de så 'What?!'. Men ofta kan vi inte säga exakt så här, vi pekar ju ut ytor. Så vi diskuterar det mycket.”⁴³⁰

M32m berättar: ”jag tänker hela tiden själv utifrån mer brukarnivån, när man har stormöten med olika grupperingar [...]” och han menar att: ”Man har betydelse i hur man bemöter den som ställer frågan. Nu inför nästa vecka i kommunikation så har vi ju lite olika Facebook-grupper som har blossat upp och som har blivit den nya formen av medborgargardet. Man startar en Facebook-grupp och så blir det ett antal anhängare så tycker man att frågan är tillräckligt bemannad. Kommunen har svarat på detta genom att skapa

425 K29l

426 K38s

427 M32s

428 K46s

429 M28s

430 K30s

möjligheten för e-förslag och då så är det inom tre månader som man ska vara 90 stycken som har lämnat samma förslag och då kan man få upp det som en fråga till nästa politiska nämndsmöte, där det behandlas. Så kan man skapa en, via sociala medier, medverkan i kommunen här då. Men där ser vi i Facebook-gruppen vilka frågor som är mest aktuella nu.”⁴³¹

SAMMANFATTNING AV HUR PLANERARNA SER PÅ SIN ROLL I

DIALOGEN MED KOMMUNINVÅNARNA

Vikten av att vara neutral och informativ framhålls och de flesta poängterar vikten av att lyssna, att vara nyfiken och verkligen bry sig om deltagarna och vara ödmjuk inför det de frågar om och de synpunkter de framför. Det gäller att låta folk få spåna och komma med idéer och uppmuntra och inte hindra dem. Sen är att vara moderator också en viktig del av arbetet, att kunna fördela ordet så att alla som vill får tala och även att avbryta vid behov. Det är viktigt att styra in frågorna på det som är påverkbart och på det som planen handlar om, så att alla förstår förutsättningarna under vilka dialogen hålls. De anser sig ha lite olika roller beroende på vilken sorts dialog det är, vilket även beskrivs i *Arena för hållbar utveckling*⁴³².

När det kommer till att fördela ordet är det viktigt att alla får prata och då kan det underlätta att dela in i grupper om det är många deltagare. En trycker på vikten av att observera härskartekniker och bromsa dem. Även bjuda in genom att titta lite extra länge på någon kan vara ett sätt att få fler att delta i en diskussion och be personer utveckla sina resonemang så att planerarna verkligen förstår vad de menar. Om det är så att inte alla får möjligheten eller vågar säga eller fråga det de vill under mötet, är det bra att stanna kvar efteråt så att de kan komma fram. En del är att vara observant på att inte själv stå i vägen för dialogen genom att med sitt kunnande ta död på en idé i ett för tidigt skede. Det är även bra att dela in i grupper men de ska inte vara för stora, i likhet med vad *Plan och process – Handbok i dialoginriktad planering* förespråkar⁴³³ och det är även viktigt att deltagarna håller sig till specifika frågor.

Planerarna anser det är väldigt avgörande att använda olika språk beroende på vilket forum de befinner sig i och anpassa sig efter vem de pratar med. Fackspråk behövs ibland, men oftast gynnar det dialogen att lägga sig på samma nivå som den de talar med. Det gäller att vara ödmjuk inför att alla inte finner det de som planerare vet självklart. Det handlar om att finna en god balans mellan att vara formell och informell. Det är även en fördel om planerarna som håller i ett möte tillsammans är olika så att de kan komplettera varandra och förklara på olika sätt så att fler förstår, för de flesta har en åsikt om hur de vill bo och då bör planerarna inte krångla till det med svåra begrepp utan istället tillgängliggöra och inkludera personer i dialogen genom att prata på ett begripligt sätt.

Hur de bemöter personer anser flera av planerarna inverkar på hur diskussionerna utvecklas och att ställa följdfrågor kan ta diskussionerna vidare, men de bör vara uppmuntrande. En annan del är att förklara att kommunen inte bara har en röst. Det är även viktigt enligt en av planerarna att vara beredd på att ta in olika synpunkter när det öppnas upp för dialog, men samtidigt finns det gränser för vad som bör tolereras.

Något som de flesta gör i efterhand är att reflektera över hur deras egen medverkan var, vad som fungerade bra och mindre bra och hur de kan utveckla detta.

431 M32m

432 Ranger 2007, sid 14.

433 Ranger 2007, sid 44

TEMA: FORMEN FÖR DIALOG & MÖJLIGHETEN ATT PÅVERKA

Samtliga planerare upplever att de kan påverka mötena. K391 tror att detta kan ske bland annat genom att välja att lyfta de mer konfliktfyllda frågorna eller att släta över dem genom att vara mer luddig. Hon tror även att det går att påverka mötena genom att locka dit vissa personer.⁴³⁴ K46s berättar hon tror att hon framförallt kan påverka genom att: ”dela in i grupper och skriva specifika frågor [...]. Att det ska vara väldigt styrda frågor som man verkligen vill ha reda på. För låter man det vara fritt från ett dokument, det blir bara fel, då är man nere på potthål i gatan sådant som inte planen behandlar.” Hon tror att det är viktigt att tänka ut frågorna innan och att de får sitta i grupper och diskutera just de frågorna ”inte bara hur fritt som helst för då blir det väldigt fel och då kommer allt möjligt som inte är relevant. [...]. Då har ju vi i kommunen varit och lyssnat på den synpunkten att belysningen är dålig och då förväntar de sig, för att vi har varit där och lyssnat på det, att vi ska gå hem och åtgärda belysningen fast vi är där för att diskutera ett dokument.”⁴³⁵

K41s tror också att mötet kan påverkas genom upplägget: ”Just det här med att inte sitta i stor grupp utan att bryta ner det gör ju ofta att det blir lite lugnare stämning. Vi hade ett samrådsmöte här för några år sedan där vi var hundra personer här nere i vår cafeteria. [...] Men då gjorde vi också så med olika stationer och de fick gå runt här i huset och träffa några arkitekter som hade varit med och skissat och där var politikerna med också och satt i en grupp och jag pratade grönstruktur tillsammans med kommunekologen. Annars hade vi nog inte hanterat det mötet. Det hade nog blivit sura miner på folk. [...] Vi var ju jättemånga här som tog olika grupper och diskuterade. Så det får man nog fundera på. Sen kan vi också ha detaljplaner som är lite mindre som är här inne i staden då kommer det två personer. Då kan man säga 'kom så sätter vi oss här tillsammans vid datorn'. Så det blir ju något helt annat. Men det är det där med att möta människor lite närmre, inte stå och mäsas om någonting utan man sitter ner och diskuterar och ser varandra som individer så blir det mycket bättre dialog.”⁴³⁶

Riktningen och innehållet finns det goda möjligheter att påverka enligt M32s, men han vet inte hur mycket det går att påverka egentligen: ”på något vis så har man ju tolkningsföretråde. Jag är mer insatt på något vis. Jag sitter i alla fall på en position där jag har större möjlighet att säga att 'så här borde det vara'. Men det beror på. Jag har ju varit på sådana möten som helt har sparat ur, där det blivit väldigt jobbigt istället. Då har man ju ingen möjlighet att sätta agendan, folk kommer dit med starka åsikter och så blir man översköld av folk som tycker saker [...], men jag tror att man alltid måste vara medveten om att det finns den här aspekten av manipulation i det. Man måste på något vis rannsaka sig själv också: 'För jag in några normer eller någon värdering som jag har i det här arbetet?'. Att man försöker släppa det och försöker se att folk lever på olika sätt och kan använda staden på olika sätt tror jag. Men det är svårt [...] det är inte lätt att komma fram till någonting som är helt objektivt där det inte blir lite färgat.”⁴³⁷

K30s tycker att det är en auktoritär roll de har när en står där framme och förklarar och i det att hon måste gå in och avbryta och styra upp ifall någon går till överdrift. Hon tar även upp att det är hon som sätter agendan och att: ”Människor är benägna att lyssna när någon står framme och säger 'nu ska vi göra så här', då brukar folk också oftast göra så.”⁴³⁸ K38s är enig med henne om att just att det är de som sätter agendan påverkar mycket, men om de blir inbjudna till möte av exempelvis byalag så är deras möjligheter att påverka mindre, både agendan och rent fysiskt: ”sätter de någon sådan här panel längst fram och så är det stolar så. Då kanske inte vi kan, vi hade kanske kunnat påverka ändå, rummet, men då får man också se om man kan

434 K391

435 K46s

436 K41s

437 M32s

438 K30s

göra det, men också tänka på hur man själv då tar rummet och betar sig i det. Men de flesta dialoger de är ju initierade av oss, som är riktade och så, så då sätter ju vi ramen.”⁴³⁹

M32m anser att visualiseringar är jobbiga då: ”de påverkar mer än man förstår [...] ibland så märker man att de lever kvar och påverkar diskussionen som man inte har väntat sig. Men jag tycker att det är väldigt viktigt att hellre jobba mycket med bilder och mindre med text.” Han känner att han påverkar mest under en presentation på ett möte. Sen i den fortsatta diskussionen, menar han att det visserligen är möjligt att påverka genom att använda sig av härskartekniker och leda samtalet vidare eller fördela ordet vidare eller neutralisera vissa frågeställningar, ”men det som kan påverka en hel diskussion tycker jag själv är bilder. [...] Där sker en del missförstånd när man läser in dem, det gör det, men de missförstånden upplever jag som oftast tacksamma för de skapar ett samtalsklimat. Men det är sällan de läses som man förväntar sig.”⁴⁴⁰

M28s menar att det handlar om dels hur förslaget presenteras och därefter även att: ”sen har man ju alltid möjligheten att styra in, man har ju väldigt stor påverkan också att styra diskussionerna. Om det är någonting specifikt som man vill ska lyftas så har man alltid den möjligheten att styra in diskussionerna åt det hållet.”⁴⁴¹ Han anser att det är en väldigt svår avvägning där också, för samtidigt som samrådsmötena är till för att kunna diskutera brett och öppet är hans erfarenhet att om det är helt fri diskussion då är det väldigt lätt att de kommer in på frågor som är utanför vad som kan regleras i detaljplanen. ”Då har man väldigt stort inflytande att kunna styra över diskussionen på ett sådant sätt som är relevant för detaljplanen.”⁴⁴² Men vid samrådsmöten upplever han ofta att det finns ett behov hos de närvarande att ta upp andra saker som de är missnöjd med sen tidigare, ”möter man då en representant från kommunen så passar man på att föra fram de åsikterna även om det inte är just de frågorna som man vill diskutera i det här forumet.”⁴⁴³

För M62m handlar det också mycket om upplägget och han exemplifierar: ”kör man ett Öppet hus så blir det en lite annan karaktär än om man kör det traditionella – stor lokal, högtalaranläggning, bildvisning. Det blir väldigt olika. Sen vill väldigt många ha den här stora lokalen, särskilt om det är någonting som man är väldigt negativ till, för då kan man stå och hålla tal och få applåder och lite så. Bilda opinion. Det kan man inte göra på ett Öppet hus.”⁴⁴⁴

”Jag skulle säga att jag har väldigt stor makt att påverka mötena.” menar K29l och fortsätter: ”Det är någonting som jag faktiskt tänker en del på för att det handlar väldigt mycket för mig om att vara öppen med alla aspekter av det här planärendet, att inte gömma undan någon eller tala mindre om någon, utan att vara så öppen som möjligt och förklara [...]” Hon tror att planärendet vinner på att hon är så öppen och transparent som möjligt och det är något som hon ser som en självklarhet: ”Det är på något sätt, det bör sitta så djupt i planerarrollen att man gör det. Så jag skulle säga att jag har väldigt stor makt att styra. Det har jag ju i sig för att det är ett väldigt specifikt ärende som vi ska diskutera och att ta den möjligheten, att hålla det inom de ramarna det gör jag ju, definitivt. Men att då också se till att hela ramen syns, alla aspekter. Hur det kom fram till det som vi har idag och för att undvika att det blir en känsla av att kommunen vet mer än vad de säger. Men jag skulle säga att som planerare har du stor möjlighet att påverka utformningen.”⁴⁴⁵

K50m är säger: ”Jag tycker ju att det är vi som äger mötet. Vi har ju allt inflytande egentligen. Det är ju vi som avgör hur det ska läggas upp och vilka former vi ska ha och det är vi som avgör när det börjar och när det slutar och hur mycket utrymme folk ska ha och vem som ska få ordet och sådär så att jag känner att vi har jättemycket inflytande. Det jag inte har tillräckligt inflytande över är vilka som ska komma (skrattar).”⁴⁴⁶

439 K38s

440 M32m

441 M28s

442 M28s

443 M28s

444 M62m

445 K29l

446 K50m

Fördelar med dialog enligt planerarna

Lokalkännedom, ett bättre resultat och sociala fördelar

Både M28s, K29I och K30s tar upp att allmänhetens erfarenheter är viktiga, då det kan finnas mycket lokal kunskap som de själva inte är medvetna om, speciellt då de inte bor i kommunerna de arbetar i.

”Något som det säkert inte står så mycket om är att man får ju många historier”, berättar K50m och fortsätter: ”och inte bara det som man har nytta av i planeringen. All möjlig platshistoria, jag som stadsarkitekt har nytta av att ha en förståelse för staden och vad som har hänt och vilka som har bott på en plats och sådär så att ja, det är väl ett utbyte. Jag brukar säga det och att när jag jobbade i [platsnamn] så kunde man ibland säga att vi var ju den roligaste underhållningen som de hade på hela veckan. En social umgängesform att gå på samrådsmöte (skrattar). Träffa folk. Dricka kaffe. Ha trevligt tillsammans och berätta historier.”⁴⁴⁷

M32s tror att en av fördelarna med dialog är att det fysiska slutresultatet kan bli bättre: ”man missar inte saker. Man klampar inte över saker som folk tycker är viktiga. Det kan också göra att om man öppnar upp för dialog och man tar hänsyn till sådant som är viktigt kanske det inte är så många som känner att de vill överklaga någonting heller. Sen finns det också en aspekt av hur man bemöter folk. Hur man öppnar upp och lyssnar och så där och kanske bara informerar när det är just det som är läget så känns det som att man blir mer bemött på ett bra sätt också. Det är ju mycket värt till nästa gång vi gör någonting och sen tror jag att det finns ringar på vattnet här kring dialog, att det kan finnas potential, att det kan byggas en social sammanhållning i sitt bostadsområde. Kanske man engagerar sig i vad som händer i ens område, man pratar med sina grannar och så vidare.” Han tror att där finns mycket som kan stärka individens möjligheter att delta i samhället, och trycker på att det faktiskt i slutändan har en påverkan på folkhälsa ”om man känner att man är delaktig och inte bara står utanför debatten när det händer saker i staden och 'jag kan inte påverka'. Sen så är det det här med det demokratiska, att man får en bättre dialog och politiker får upp kunskapen om vad folk tycker. Det sker ett kunskapsutbyte mellan en bred allmänhet och det blir mer av en direktdemokratisk länk. Det finns det också ett stort värde i. Jag tror att det finns olika fastighetsägare som vet hur man tillgodoser någonting, så att man får med sig folk och lyssnar och så också, då kan man säkert också få mycket good-will till de som bygger någonting.”⁴⁴⁸

Nulägeskoll, bredd och en känsla av delaktighet

Att få en nulägeskoll på hur diskussionerna går just nu, är en fördel som M32m ser och förklarar: ”Låter man det vara helt slutet verkstad så baserar man det på några enskildas vittnesmål, om man ska kalla det för det, och då kan det ibland vara en personlig betraktelse från dem vilken inte alls stämmer med dem som ska använda platsen.” Han poängterar att det är viktigt att veta vad allmänheten förväntar sig. Han anser även att det är önskvärt att kommunen borde strukturera dialogarbetet ännu mer så det ges en tydligare budget eller förhållning till projekten så att de inte blir för spretiga, utan att det finns en linje att följa i hur projekten ska genomföras. Han menar att det då blir: ”tydligare för mottagaren, medborgaren, vad vi är och vad jag deltar i och att det återkommer. Och skälet till att det inte är så idag är att det finns en uppfattning att dialogen tar tid och fördröjer projekt och man vill inte ha den oönskade utgången, utan man vill ha ett förpackerat material som visas, tycks till om och gås vidare med, politiskt i kommunen. Så känner man att politikerna är medborgaren i slutändan och där ska avgränsningen ske. Inte i medborgardialogens utgång.”⁴⁴⁹

Dialog med kommuninvånarna bidrar till en bredd i planeringen enligt K38s, men hon tror även att

447 K50m

448 M32s

449 M32m

engagemanget för staden tilltar och att en sådan sak som valdeltagandet, som är väldigt lågt i vissa grupper, kan öka om folk känner att de kan vara med och påverka och att kommunen faktiskt lyssnar på dem. Hon tror att det kan sprida sig till någonting annat också: ”Inte bara att vi får en högre kvalitet och vet lite mer hur vi ska planera och bygga staden, utan att det kan hända något i samhället i stort om vi har den här öppenheten i det. Det tänker jag, det är något större än bara vår verksamhet.”⁴⁵⁰

För M62m är dialogen oerhört viktig: ”Det är ju en del av demokratin.”⁴⁵¹ Även K371 anser att den absolut har fördelar och berättar: ”Det är därför vi har gjort så väldigt omfattande nu inför den här översiktsplanen. Ska vi få fler till att känna sig delaktiga och fler att känna att det här är ett dokument som vi står bakom och faktiskt använder och följer, så måste fler få vara med och påverka också, innan det är ett färdigt förslag. Inte bara kommentera och komma med synpunkter.”⁴⁵²

K291 trycker på att Sverige har representativ demokrati och menar att: ”planuppdraget, om man drar det till sin spets, kommer från folket och kommuninvånarna och då ser jag det som en självklarhet att visa dem, vad det resulterar i. I och med att de väljer politikerna som har gett mig uppdraget, så tycket jag att det är positivt att det finns en transparens däremellan. Sen är det kanske väldigt långsökt, men jag ser det så själv, och jag brukar ofta säga det också när man diskuterar en detaljplans vara eller inte vara, att 'Den frågan kan du inte ta med mig. Den frågan måste du ta med dina politiker' för att återigen visa på att det är din rösträtt som på något sätt har resulterat i det jobbet jag gör.”⁴⁵³

K41s tror att dialog verkligen kan förändra ett projekt och ge henne mer förståelse för platsen och hur hon tänker och även att: ”det kan ge en vinst för medvetandet om staden och en stolthet också. Det har vi diskuterat mycket när vi har jobbat med den fördjupade översiktsplanen. Vi kanske förmedlar eller försöker förmedla en bild av framtidstro och förändringsbenägenhet i [kommunens namn], att här händer det saker och det här är en vacker stad. Folk kan vara lite gnälliga. Tycka att detta inte är så bra. Tar man då på sig planerarglasögonen så kan man se att här är jättemånga kvalitéter och just att prata om det också [...]. [N]är vi var i skolorna här i staden och träffade elever, var de väldigt utvecklingsinriktade: 'kan vi inte bygga höghus och kan vi inte ditten och datten'. Där kan man ju se en skillnad mot äldre människor som kanske är mer försiktiga och inte vill förändra så mycket, men barnen var verkligen 'allt ljus på [kommunens namn]'. Väldigt positiv injektion, man var glad när man gick därifrån.”⁴⁵⁴

Att träffa sina politiker och avreagera sig

K46s ser dialogtillfällena mycket som en möjlighet för invånarna att tala direkt med sina politiker och: ”ställa frågor och få ett riktigt svar och inte att bara läsa det som står i tidningarna och tro sig veta, för det står alltid felvinklat. [...] Många går dit och skäller av sig en stund sen är de nöjda och glada. Istället för att gå och vara jättearga i evigheter hemma så har de fått avreagera sig. Bara det gör dem mer positivt inställda. Så förtroendet för politiken ökar då de faktiskt kommer och lägger sina kvällar på att lyssna på dem. Så det är inte bara innehållet i det de säger som vi ska använda i våra dokument. Det är mycket värde att visa att politiken bryr sig, att kommunen bryr sig.” Hon tror även att det kan bidra till skapandet av identitet: ”sådant mjukt som inte syns på kartor och bilder eller man kan läsa sig till hur fungerar just i den här tätorten. Vad är det som är viktigt för dem. Det är sådant man inte kan läsa sig till utan att man träffar folk. Så absolut ger det ju väldigt mycket mer. Man lär sig väldigt mycket om människorna just där, för det är väldigt olika, fastän det är samma kommun. Det är väldigt olika frågor som är viktiga i alla de här kommundelarna. Hur man är och hur jargongen är och vilken attityd mot kommunen man har. Det är väldigt lokalt så. Så visst ger det en

450 K38s

451 M62m

452 K371

453 K291

454 K41s

mycket så, det gör det alltid, absolut.”⁴⁵⁵

Vikten av dialog i ett tidigt skede och risken för skendemokrati

M28s ser även han dialog som något som bidrar till flera fördelar, men trycker på vikten av att dialogen kommer in redan i ett tidigt skede i processen så att det är öppet att ta in synpunkter och säger: ”Även om det är under samrådsskedet i en detaljplan så är det redan där väldigt mycket som är fast och som inte kan ändras. Om det ska vara verkligt och att man inte bara är där och informerar om att det här ska kommunen göra, utan man vill att det ska vara en dialog och man ska kunna påverka, då är det viktigt att man kan ha det i ett ännu tidigare skede innan man har ett samrådsförslag färdigt. Det är i de lägena jag tror att man får ut mest av det.”⁴⁵⁶

K30s tycker även hon att det finns fördelar med dialog men poängterar: ”om den används *på riktigt*, inte att det är ett spel för galleriet. Om man går in i ett tidigt skede och man verkligen 'jag kan lyssna in vad ni har att säga nu' då är ofta lokalkännedomen som personerna som bor omkring ett område har, jättevärdefull.” Hon är varken uppväxt eller bor i kommunen hon arbetar i, så hon tycker att det är väldigt viktigt att få in den kunskapen från de som bor där och tillägger ”det är ju någonstans de som ska leva på den här platsen länge”. Samtidigt menar hon att det bygger på att de förstår vad de kan vara med och påverka och vad de inte kan vara med och påverka och att saker och ting kan ändras längs med vägen så även om de ritar något, om ingen vill bygga det, om politikerna väljer att inte gå vidare med det då händer inget, trots att de har engagerat sig kanske flera kvällar. ”Allt det måste nästan vara ett kontrakt som man går lite med på.” Hon tycker att det är kul med jämställdhetsprojektet de ska dra igång då de har pengar till att bygga något, ”det kommer att bli ett resultat. Det är så himla ovanligt.” Hon fortsätter: ”Det är klart att dialogarbetet är jätteviktigt, men det behöver användas på rätt sätt. Oftare kanske mer i form av att vi ska göra något, men de här strukturerna är låsta, nu vill jag ha er information. Ibland mer så 'hur rör ni er?', 'Det kommer att vara så här, men vi kan till exempel ändra detta. Hur upplever ni det?', 'Hur rör ni er i området, hur var det innan, historien' och så där. Det låter helt rätt när man säger det så här, men det är bara för att jag ofta upplever att när man är på samråd blir det lite skensamråd, eftersom mycket redan är bestämt. Att det skulle man ha bestämt i ett tidigare skede. Tyvärr. Jag vet inte om man kan ändra det på något sätt. Som i [ortsnamn], vi kan ju inte *inte* ha fler bostadshus till exempel. Det är ju bestämt sedan länge och där är flera som ska bygga. Det låter ju så elakt, men då skulle ju de personerna som satt där och inte ville ha det kommit in när vi gjorde strukturbilden för två år sedan. Men då var det för diffust och då kanske folk inte tyckte att det var kul, men då hade vi dialogprocess och så också.”⁴⁵⁷

K39I tror att när det kommer till fördelar så skiljer det mycket mellan olika projekt och frågor huruvida dialog faktiskt bidrar med något och menar: ”För det kan också bli ibland en skendemokrati, att man ställer frågor som man egentligen inte är intresserad av. Man ska ju alltid ge möjligheten att framföra frågan, men i vilken mån det bidrar beror ju jättemycket på vad det är för ett projekt det handlar om.”⁴⁵⁸

Dialogens möjlighet att stoppa projekt & radikalt förändra förslag

K29I, K37I och K41s har aldrig varit med om att planer helt lagts ner till följd av vad som kommit upp vid samrådsmöten eller annan dialog. K41s säger att saker som våningsantal och vart cykelvägar ska gå är sådant som kan förändras, men att: ”på det stora hela så är vi ändå ute för att uppföra något eller bygga någonting

455 K46s

456 M28s

457 K30s

458 K39I

eller ge en byggrätt och där har vi väl aldrig backat. Men man kan förändra strukturer.”⁴⁵⁹ Både K46s, K30s, och M28s upplever det som ovanligt att planer läggs ner eller att större förändringar görs och K46s menar att det beror på att invånarna inte har kunskapen som krävs för att påverka och även K30s menar att det ofta krävs att det är något som är politiskt känsligt och orsakar folkstorm.⁴⁶⁰

Även K39I anser att om det blir svårt att gå till politiskt beslut så: ”hamnar det i malpåse och får ligga till sig lite och ibland kan det ju bara vara att det fördröjer processen, men det kan ju också ge möjlighet att tankarna får mogna lite och det hinner komma nya förutsättningar.”⁴⁶¹ För övrigt tror hon inte att så mycket förändrats genom dialogen efter vad hon har sett.⁴⁶²

K50m tar också upp att det är sällan som något bara läggs ner för att ett möte är kritiskt, men säger att: ”det kan ju vägas in i den sammantagna bilden av vad både myndigheter och enskilda lämnar in skriftligen tillsammans med mötet. Då händer det ju att saker och ting bara läggs på hyllan i avvaktan på en bättre lösning [...]”⁴⁶³

Det händer enligt M32s att saker läggs ner, men det beror på vad det är för ärende och berättar att de i ett projekt ändrade en hel del, men säger att: ”sen finns det ju de fall där det inte går att påverka och då får man samtidigt se det som att vi har ju en representativ demokrati”⁴⁶⁴. Han förklarar att det inte är samrådsmötena som beslutar utan en politisk nämnd som tar det med valda representanter ”och då har du möjlighet i nästa skede om de tar idiotiska beslut hela tiden som kör över allmänheten. Så är de borta sen till nästa runda. Du har möjlighet att på någon typ av direktdemokratisk nivå påverka tjänstemän och politiker”⁴⁶⁵, menar han och tar upp att det går att vända sig till just sin stadsdel där de jobbar mer lokalt och har mer lokal kännedom. ”Så det är en påverkansfaktor, men en stor grupp människor kan ju påverka genom att plocka ut de politiker som inte följer det som allmänheten tycker.”⁴⁶⁶

Förslag förändras och läggs även ner enligt M62s och han exemplifierar: ”Vi skulle bygga ett hotell och restaurang [...]. Så då tog vi fram det här förslaget och det blev ju ett väldigt motstånd och namninsamlingar och så vidare. Vi arrangerade två möten med en veckas mellanrum, 200 personer på båda. Det handlade väldigt mycket om det här 'stoppa skövlingen' som man kallade det då.”⁴⁶⁷ Han berättar att förslaget sedan blev nedlagt efter att de gjort en inventering av skogen, men att inventeringen gjordes var på grund av den starka opinionen.⁴⁶⁸

Det är enligt M32m:s upplevelse inte så vanligt att planer läggs ner, men det beror lite på var i processen de befinner sig. Är det så att det redan är tidigt när de gör en grannhöran och är det väldigt många som opponerar sig läggs det ofta ner, men när det kommer till detaljplaner är det mer så att mindre justeringar görs i förslagen. Han säger att: ”Slutligen är det nog ofta statliga myndigheternas hållning i frågan som ytterst lägger restriktioner eller tolkar restriktionerna och hur de uppfylls. Det är nog där som det kan leda till att projekt läggs ner. Då återigen fördjupningen av [ett område], översiktsplanen, som det var väldigt många som deltog på mötet, eller det blev två möten, slutade ju med att den är nedlagd nu. Det var inte direkt för att det var så många som opponerade sig på mötet, utan för att länsstyrelsen gav det omdömet den gjorde. Så där blev det lite så där, ja, man skulle kunna välja att läsa in att det är medborgardialogen som är orsaken, men orsaken är nog mest länsstyrelsens hållning i frågan.”⁴⁶⁹

459 K41s

460 M28s, K29I, K30s, K46s

461 K39I

462 K39I

463 K50m

464 M32s

465 M32s

466 M32s

467 M62m

468 M62m

469 M32m

Tankar kring hur mötena används idag

”Jag tror att vi fyller en himla viktig funktion genom att ha samrådsmöten.” menar K41s och förklarar: ”Dels för att man kan förbättra projektet, men också för att slippa överklaganden i senare skede. Vi kan informera om syftet med det hela och varför och allmänheten kan känna att 'Vi är med och påverkar så att resultatet blir lite bättre i alla fall' eller på något sätt acceptabelt för de som kanske inte är supernöjda och sen så får folk prata med varandra också. Både den sidan som är emot och kanske den sidan som faktiskt är för, att de ser att bägge synpunkterna finns.”⁴⁷⁰ Hon anser att det blir ett forum och att det ger en smidighetseffekt åt planprocessen.⁴⁷¹

K29l tycker att de har ett bra upplägg med tanke på de resurser som finns tillgängliga, men säger: ”Det jag kan känna ibland att jag saknar i vissa frågor är en större möjlighet till medborgardialog, men att det är före detaljplaneprocessen det ska ske. Att man jobbar med medborgardialog när man jobbar med andra strategiska projekt. Det kan jag sakna ibland. Men jag känner att styrkan med de samrådstillfällena vi har idag är just att det faktiskt på ett sätt är en fördel att vi är en liten kommun, för vi har inte jättemånga ärenden igång samtidigt, vilket gör att vi har möjligheten att sätta oss ner och fundera på hur samrådet skulle kunna bli så bra som möjligt just för det här specifika ärendet, vilket jag ser som en styrka.”⁴⁷² Hon menar att det är bra att kunna anpassa mötena och att det går ganska smidigt för henne: ”jag bara i princip kan lyfta luren nästan till vem som helst i kommunen och fråga om jag får låna en matsal eller ett bibliotek eller någon annan typ av samlingslokal. Det skulle jag säga är positivt.”⁴⁷³

De har kommit en bra bit på väg och har många bra exempel anser K38s, samt att: ”vi har en politisk skolning som en övergripande vision kring det här med att involvera [kommuninvånarna].”⁴⁷⁴ Men hon tycker att det är lite personbundet och att vissa anser att dialogenheten, eftersom den finns kan sköta all dialog och skjuter ifrån sig ansvaret. Hon anser att varje verksamhet har ett ansvar att ha ett gott samtal med kommuninvånarna och menar att de internt har en liten bit kvar.⁴⁷⁵

I strategiska projekt tror M32s att de är väldigt duktiga på dialog, bättre än när det kommer till detaljplaner. Han tror att det kan bero på att de sköter dem mer som projekt: ”det kommer in, vi har tider på oss att göra det som är begränsade och det kanske inte alltid finns utrymme att öppna upp för någon dialog då. Medan mer strategiska projekt som [stadsdelsnamn] handlar om, det är egentligen en process som pågår, det har ju en tidsram, men det är mer viktigt med själva processen, så där finns mer utrymme och görs ibland mer och bättre tror jag.”⁴⁷⁶ Han anser även att det går att vinna på att försöka överbrygga det med sätt att tillämpa dialogmetoder.”⁴⁷⁷

Till traditionella samrådsmöten där man bjuder in med kungörelse menar K37l att det är de som verkligen känner att de har något att framföra som kommer: ”Där får du inte in hela massan. Sen berör det visserligen inte hela massan. I detaljplanen tycker jag inte man utnyttjar dialogformer på ett tillräckligt bra sätt, men det är svårt också. Det är mer när det är mer öppna frågor eller översiktsplanen.”⁴⁷⁸ Hon tycker att det fungerar där och säger: ”Nu har vi inte någon färdig ny översiktsplan, men jag tycker att vi har fått ut någonting av dialogen vi har haft hittills.”⁴⁷⁹

Metoden som används beror enligt M62m på vad det är som ska diskuteras: ”Har man ett förslag om

470 K41s

471 K41s

472 K29l

473 K29l

474 K38s

475 K38s

476 M32s

477 M32s

478 K37l

479 K37l

bebyggelse då får man acceptera att det ibland blir sådana här stormöten, det får vara så, även om det ibland kan vara lite jobbigt att vissa kanske inte kommer till tals och lite så här. Man får försöka ha lite både och, så att alla människor har en chans att få säga sitt.”⁴⁸⁰

Som det idag ser ut i kommunen M28s arbetar i är dialogen mycket i form av informations möten och han beskriver: ”vi kommer ut och presenterar: 'Det här är förslaget som är på gång'. Sen är det svårt att förklara att det är ett samrådsmöte och det är till för dem och att man ska få in synpunkter. Så det är ju många synpunkter som kommer in som vi ändå i slutänden avfärdar och väljer att inte göra några ändringar.”⁴⁸¹ Han tror om de hade kunnat jobba med att få in dialogen ännu tidigare så hade de kanske kunnat ta ställning och behandla de synpunkterna på ett lite mer öppet sätt innan de kommit så långt i processen. ”Så för att det ska vara en verklig dialog och inte så mycket bara ren information så tror jag att det är viktigare att man gör lite utöver vad PBL anger och får in det lite tidigare i skedet också.”⁴⁸²

”Vi är ju precis i den här kommunen i uppstart att bredda vår medborgardialog”⁴⁸³ berättar K46s. De tar till sig vad andra kommuner som är med i samma SKL-projekt har gjort bättre och strävar efter att utvecklas. De har inte kommit så långt i projektet än, men hon tror att med mer kunskap så kommer de att förändra sitt sätt att hålla dialoger i framtiden.⁴⁸⁴

K39l menar att ett dialogtillfälle eller en form av dialog inte är tillräckligt utan det bör göras via olika kanaler och rikta sig till olika grupper och K50s trycker på att hon gärna skulle vilja hitta formerna för hur man når småbarnsföräldrar på ett bra sätt.

Hur dialogen kan utvecklas

Sociala medier

Ett sätt att utveckla dialogen som enligt K29l skulle vara önskvärt, men som hon menar egentligen inte ligger inom hennes möjlighet att påverka, är om kommunen hade haft en plattform på sociala medier som exempelvis Facebook, för att de då kanske kunnat nå en annan målgrupp med information om samrådsmöten. Hon tror även att det skulle kunna ge en möjlighet att bemöta diskussioner som bara pågår på de sociala medierna och säga åt folk: ”kom på det här mötet och prata med oss så kan vi svara på era frågor”.⁴⁸⁵

Dialogen kan säkert utvecklas menar K41s och tar upp vikten av att nå andra grupper än de som vanligtvis kommer och resonerar: ”Man kan nog vara mer aktivt uppsökande under ett samråd också när det gäller sådana stora strategiska planer [...]. Sen så är det ju frågan om man kan bjuda in till möten som kan vara riktade på något annat sätt, eftersom på de vanliga samrådsmötena är det samma kategori av människor som kommer.”⁴⁸⁶ De har försökt vara i skolorna, men hon vet inte riktigt hur de ska hitta ”de där medelålders människorna som har fullt upp med annat”⁴⁸⁷. Hon tror att sociala medier skulle kunna vara ett sätt, samt att det kan föras en debatt på deras hemsida.⁴⁸⁸

K50m tycker att det är av vikt att nå fler småbarnsföräldrar. Hon tror på att utveckla hemsidan och säger att: ”mötesformen kanske håller på att spela ut sin roll i samhället, det förs ju väldigt mycket debatt och diskussioner om saker och ting på nätet då i olika diskussionsforum och Facebook och sådär om det är något

480 M62m

481 M28s

482 M28s

483 K46s

484 K46s

485 K29l

486 K41s

487 K41s

488 K41s

som upprör någon och det skapas ju grupper på Facebook [...] det är väl ett jättestarkt forum som engagerar många i den åldern som jag eftersöker, men de kommer ju inte på möten. Jag tror snarare att medborgardialogen kan utvecklas genom att gå från mötesformen, som hör ihop med någon sorts lite äldre folkrörelsetanke där man var duktig på möten, till att flytta över medborgardialogen in i de sociala forumen där man tycker och tänker om precis allting. För att där är man van att tycka och där är helt andra kategorier som tycker och tänker också.”⁴⁸⁹ Men hon påpekar även hon saknar själva samtalet i de grupperingar som finns på sociala medier, där tonen kan bli mycket hårdare och: ”där det kanske är en grupp som blir väldigt stark därför att de har skapat gruppen och sen kommer de andra inte riktigt in i den gruppen. Det är ingen bra arena för samtal och lösningar egentligen, utan på sociala medier får man lättare en polarisering där man kan ha väldigt starka synpunkter mot varandra som vi inte får om vi så att säga träffas på möten och pratar ansikte mot ansikte.”⁴⁹⁰

Dialogstrategier

K38s beskriver att de just nu befinner sig i en utvecklingsfas: ”vi har många goda exempel och vi har testat olika metoder”⁴⁹¹. Det hon menar att det de behöver göra nu är att sammanställa en dialogstrategi som de kan arbeta efter, så att de hittar en gemensam väg framåt.⁴⁹² Även M32s är inne på spåret att lägga mer tid på att planera och ta fram rutiner och på så sätt kunna effektivisera, så att de vet vilken dialogform som passar bäst i olika situationer. Han beskriver: ”Vi har många metoder, men var de kommer in i processen och hur man rent praktiskt skulle få utrymme för dem tror jag hade behövt sättas rutiner för.”⁴⁹³ Han berättar att det finns några som är specialutbildade i hur man genomför sådana tillställningar och som de kan ta med om de vill ha hjälp med att sätta upp en process och så. Han tror att systematisering är viktigt och att det blir en naturlig del av detaljplaner och planeringsprocessen.⁴⁹⁴

M32m skulle vilja att de fortsätter jobba med dialog med mer fokus på processutvecklingen, så att invånarna känner en tidig delaktighet. Han berättar att det nu finns väldigt många roliga verktyg att arbeta med digitalt eller 3D-modeller. De kan ha interaktiva verksamheter med medborgarna, men det kräver en ytterligare kostnad antingen ifrån kommunen eller från den sökande, exploatören, som säger att det inte vill tillföras politiskt. ”Även om det i sin tur skulle kunna leda till ett bättre projekt i slutändan, så är man inte där nu. Så att om vi istället börjar i ledet med de mer processtyrda idébaserade dialogerna i de lite större projekten, så tror jag att det är en bra ingång för att komma vidare till de andra lite längre fram om några år.”⁴⁹⁵

Kommunikation & inbjudan

Det finns mycket att utveckla, bland annat att de bör bli tydligare i sin kommunikation anser K30s: ”så att de förstår vad det är vi menar, att de förstår vad det är de kan vara med och påverka.” Hon tar även upp vikten av att se till representationen vid dialogen och att se till att ha en struktur som gör att även de som inte vågar prata på något sätt kommer till tals. Hon tror även på att bli bättre på att bjuda in bredare, och nämner att: ”[...] man kanske skulle kunna börja med att jobba med sitt brev. Hur skriver vi det? Varför lockar det en viss typ av människor? Det kanske är sådana enkla saker egentligen, för det är ju en standardmall vi

489 K50m

490 K50m

491 K38s

492 K38s

493 M32s

494 M32s

495 M32m

använder. I den mallen skulle man kunna ha, eller det kanske skulle stöta iväg någon, men man skulle kunna ha en skrivelse som säger 'På de här mötena kommer ofta den här gruppen, det visar den och den forskningen. Vi är intresserade av allas synpunkter, så om du är' så kan man lista 'så är vi extra intresserade av din synpunkt i denna plan'.⁴⁹⁶ Hon tror att det kanske skulle göra att vissa känner sig extra välkomna och att de förstår att det verkligen är önskvärt och viktigt att de deltar.⁴⁹⁷

Gruppdiskussioner att möta människor i deras vardag

Dialogen kan enligt M28s utvecklas genom att dela in de som kommer på mötena i mindre grupper där en tjänsteman leder diskussionen i varje grupp efter att de gått igenom informationsdelen. Detta är något som de redan börjat arbeta efter. Han tycker att det är ett bättre upplägg och kände att: "det var lättare att få fler att komma till tals och man kunde ha lite lugnare diskussion. Det blev inte så hetsigt som det kan bli ibland."⁴⁹⁸ Han berättar även om hur de varit ute på ett köpcentrum och haft utställning för att nå fler och få folk att spontant komma fram och diskutera. Han menar att: "Då når man ut till många fler, men det krävs ju en helt annan insats och det var ju någonting som vi hade tid och kunde göra i den fördjupade översiktsplanen, men sen i detaljplanerna så har vi inte riktigt den tiden till att göra."⁴⁹⁹

K391 har tänkt på att det skulle finnas en fördel i att lägga dialogen i anslutning till andra aktiviteter i kommunen, till exempel att: "lägga det i anslutning till musikskolans månadskonserter när alla musikskolebarnens föräldrar ändå är på plats liksom och passa på att ha utställningen där och svara på frågor. Det finns ju liksom knep att fånga folk där de är. Men själva mötet i sig [...], eftersom det är så begränsat med folk som kommer på samrådsmöten, så får det vara en ganska stor och viktig fråga där man förväntar sig mycket folk för att jobba väldigt mycket med själva samrådsmötet som form. Det kanske är viktigare att hitta olika sätt att möta folk där de är."⁵⁰⁰

K46s tror på att gå ut mer direkt till allmänheten. Hon har tidigare i andra kommuner jobbat mer offensivt med att: "gå ut till allmänhet, gå ut till badhus och butiker som ICA". Hon tror att sättet de arbetar på nu med den nya översiktsplanen kan utvecklas för att de ska bli bättre på att få folk att komma. Hon tror att det är beroende av: "Både hur vi bjuder in och vilka. Vi får nog ut och dra hit folk." Att alltid få dit tidningen med tror hon är viktigt: "Bara för att folk ska förstå att nu har de missat något" men att de har möjlighet att närvara vid nästa tillfälle och att de ska inse hur de kan bidra och påverka sin omgivning och sin närmiljö genom att komma och tycka till på mötena.

När möjligheten att påverka finns

K46s tar upp vikten av att ha just medborgardialog bara när du tänker lyssna: "när dokumentet och du själv är påverkansbar. [...] Annars är det ingen idé, då är det ju inte medborgardialog. Känner jag. Bara det är ju en grej som man ska tänka på framöver nu när vi ska hålla samråd – är det vi ska hålla samråd om påverkansbart? Är det någon idé att gå dit och göra sin röst hörd? Eller har vi redan bestämt vad vi ska göra och gör vi detta bara som en formalitet? Så det är viktigt att man får känna att dokumentet har förändrats nu när vi har varit här och pratat och tyckt till."⁵⁰¹

K46s tycker även att SKL:s kommunomfattande projektet om medborgardialog som drivs nu ska bli väldigt intressant: "Med mycket mer kunskap om hur andra kommuner jobbar som vi kan dra nytta av

496 K30s

497 K30s

498 M28s

499 M28s

500 K391

501 K46s

kommer bli spännande. Det kommer vi försöka göra så gott det bara går.”⁵⁰²

SAMMANFATTNING AV PLANERARNAS UPPLEVELSE AV HURUVIDA

FORMEN FÖR DIALOG OCH MÖJLIGHETEN ATT PÅVERKA

HÄNGER SAMMAN

Samtliga planerare upplever att de kan påverka dialogtillfällena, framför allt genom att det är de som sätter dagordningen, ser till så att de håller sig till den samt genom att fördela ordet. De bestämmer även formen för mötet, om de till exempel ska bryta ner det i grupper. Överlag anpassar de mötet efter antal deltagare. Det tas upp att de bör vara medvetna om att de har makten att kunna manipulera mötena och bör tänka på om de för in egna normer och värderingar. En nämner att visualiseringar är något som kan påverka ett möte väldigt mycket. Ett sätt att motverka den makt de har är att vara öppna med var de fått sin information ifrån så att de som deltar vet vad förslaget bygger på, vilka beslut det grundar sig på, så det blir tydligt för alla.

Vad gäller fördelar med dialog poängteras att den bör användas vid rätt tillfällen så att det blir dialog på riktigt, medan förslaget fortfarande är påverkansbart. Dialogen måste ske redan tidigt i processen innan strukturerna är satta, vilket även poängteras i *Medborgardialog som del i styrprocessen*⁵⁰³ och att det är väsentligt att de som deltar förstår vad de har möjlighet att påverka.

Fördelarna anses ligga främst i den lokalkännedom de boende besitter, och att det fysiska förslaget blir bättre samt att färre överklagar. Dialogen kan även fylla en social funktion och vara ett sätt att bygga social sammanhållning och kan skapa en stolthet för sin stad och även *Kommunikation för medborgardialog* tar upp att stärkt sammanhållning i samhället skapar demokratisk och social hållbarhet⁵⁰⁴. Dialogen blir som en direktdemokratisk länk där invånarna kan tala direkt med sina politiker och se att de bryr sig och att det med mer öppenhet kan hända något i samhället i stort.

Det är ovanligt att planer helt läggs ner till följd av vad som framkommer vid dialog, men om det är något politiskt känsligt så har vissa av planerarna erfarenhet av att det inträffat. Ska ett förslag förändras krävs viss kunskap om processen och regler, vilket de flesta inte besitter, men att om det vägs samman med andra myndighetsyttranden kan det bli att de avvaktar. Oftast är det bara mindre saker som ändras, och systemet är sådant att invånarna istället får avsätta de representanterna vid nästa val om de inte är nöjda. Det är vanligare att ett förslag läggs ner om det är tidigt i processen.

Som dialogen används idag ger den en smidighetseffekt, då folk får prata av sig och det blir färre överklaganden. Dialogformen som de använder nu anses dock av flera av planerarna inte vara tillräcklig utan de bör använda fler kanaler och rikta sig mer till olika grupper och mer resurser bör läggas på dialogarbetet. En poängterar att alla på kommunen måste ta ett ansvar för dialogen, att inte enbart en avdelning ska styra upp alla tillfällen. I dialoger kring översiktsplanering anses det vara friare att använda olika former av dialog, medan detaljplaneringen mer följer färdiga mallar för hur processen ska gå till.

Planerarna är eniga om att dialogen kan utvecklas, ett sätt är att använda sig av sociala medier mer för att kunna nå en annan målgrupp, samt reflektera kring hur de kan få fler att komma om de omarbetar sina inbjudningar. Fler kan även nås genom att mer aktivt gå ut och ta kontakt med invånare i deras vardag, eller lägga dialogtillfällena i anslutning till andra välbesökta aktiviteter. För att få fler av de som kommer till dialogtillfällena att delta i diskussionerna anses indelning i mindre grupper vara fördelaktigt.

502 K46s

503 Langlet 2013, 15-16.

504 Langlet & Wärm 2014, 7.

Det finns en vilja och tilltro till att fokusera på processutveckling och att sammanställa de metoder de testat i en dialogstrategi och ta fram rutiner så att de vet vilken dialogform som ska användas i ett visst forum. De bör även bli tydligare i sitt sätt att kommunicera så att deltagarna vet vad de kan påverka.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OM DIALOG FRÅN NÅGRA AV

PLANERARNA

”Medborgardialog har alltid legat mig varmt om hjärtat och det från första början när jag blev planerare”⁵⁰⁵, berättar K46s och K50m är enig: ”Jag tycker att det är en väldigt rolig bit av mitt arbete, att träffa människor.”⁵⁰⁶ K41s anser att dialog tar rätt mycket tid och kraft från den kommunala organisationen, men tror samtidigt att de förmodligen vinner någonting i slutändan. Hon tror på att ta in personal som är mer kunnig när det kommer till dialog och tror att det skulle vara positivt på flera sätt: ”då får man också in nya idéer. Vi går lite här inne och kör våra vanliga samrådsmöten och man orkar kanske inte tänka så brett alltid.”⁵⁰⁷

M32m tycker att det är bra med dialog och att den behövs: ”Det är uppfriskande för en själv också, att tänka till varför vi jobbar med det vi gör och förstå vår roll i sammanhanget, just att vi inte är politiker. Vi är inte de som finansierar. Vi är inte de som bygger utan vi är de som hjälper alla att förstå varandra och representerar en sakkunskap i ett ämne som är rätt så brokigt och det är där vi kan göra mycket tror jag för att effektivisera saker. För att få alla att förstå varandra och hur de får tag i varandra, inte bara som kommunikation, utan vi ska kunna våga ställa oss upp och säga att 'det här är inte bra, vi måste jobba mer med denna fråga eller utveckla detta'.”⁵⁰⁸ Han tycker att det är angeläget att våga ta det mandatet och att det är bra att göra det tidigt för att på så vis komma vidare i sin egen utveckling av frågorna och att alltid analysera läget och behovet på de olika platserna som det planeras för.⁵⁰⁹

Nya PBL & dialog

K29l säger att ”Jag såg det som en stor förlust när vi fick den nya Plan- och Bygglagen 2011, eftersom det där för första gången sedan *Plan- och Bygglagen* kom till faktiskt fanns en minskning av den lagstadgade skyldigheten för kommunerna att samråda med medborgarna i och med att de plockade bort kravet på program och programsamråd.” Hon tycker att det är en förlust eftersom det lämnas upp till den enskilde handläggaren och även till den enskilda ekonomiska situationen i varje kommun om det blir dialog eller inte. ”Det är betydligt svårare för kommunen att säga nej om jag kan hänvisa till att det står i lagen.” Samtidigt upplevde hon under sin utbildning, och att de flesta utbildningarna idag har ett väldigt stort fokus på medborgardialog. Detta menar hon leder till att: ”vi pressar ut planerare i systemet som har det med sig, att det finns stora vinster med det. Det gör förhoppningsvis gör att de också kommer att tillämpa den kunskapen i sitt yrkesliv. Då kanske trots allt den här förlusten av lagstödet i nya Plan- och Bygglagen inte blir så stor.”⁵¹⁰

505 K46s

506 K50m

507 K41s

508 M32m

509 M32m

510 K29l

Engagemang och social sammanhållning

M32s tror att engagemanget och deltagandet när det kommer till dialog och stormöten handlar mycket om vad det finns för social sammanhållning i ett område och berättar: ”Jag har varit i en mindre ort, den hade ändå 15 000 invånare. Det kom bara fem personer och sen så hade jag möte ute på vischan i någon sådan här Åsa-Nisse-ort, jag har ingen aning vad den hette riktigt, men där kom det 50-60 personer. Det var slut på stolar.”⁵¹¹ Han tror att beror på att de gick ihop och hade bygdeföreningar och dylikt. ”Jag kan tänka mig att det funkar lite samma som i en stad. Vi säger att man har ett område där många har koll och känner att de brinner för det här området eller att man har en social sammanhållning. Det kan göra att folk kommer och engagerar sig. Är det ett sådant område som har mycket in och utflyttning så bryr sig inte folk. Man har ingenting med någon annan att göra egentligen, utan man bara bor på ett ställe. Då tenderar man inte att engagera sig i sådant här heller. Det finns en intressant koppling däremellan som någon typ av tillit – om man känner tillit för sin granne och sitt område eller något sådant där.”⁵¹² Han tror att det handlar om att känna sig som en del av området och att det går att få lite bykänsla i ett område med och tror att ”dialoger och sådana här öppna medborgarprocesser kan hjälpa till att få till det där. Kanske.”⁵¹³

En mer jämlik & jämställd planering

K46s framhåller att det är viktigt att se olikheterna mellan män och kvinnor och unga, i hur de använder kollektivtrafiken, eller trafiknätet: ”Kvinnor åker mer kollektivt, vi går mer och vi cyklar mer än män som är ute och fräser med bilar ute i de större stråken. Så bara där gäller det verkligen att tänka till extra”⁵¹⁴ Hon trycker även på vikten av att skapa miljöer för barn och unga där de kan röra sig och ta sig fram tryggt. Hon anser att det bör finnas en sådan struktur i samhället så att ungdomar inte är beroende av föräldrar som skjutsar dem överallt: ”för alla har inte föräldrar som faktiskt har bil och kan skjutsa och ställa upp. Det är en helt annan möjlighet för barn och unga att växa upp i ett samhälle där de själva kan påverka och styra och där det finns trygga miljöer ute så man kan hänga utomhus ifall man kanske har det dåligt hemma.”⁵¹⁵ Hon menar att samhällen där barn och unga kan röra sig tryggt och säkert är en väldigt stor frihet och livskvalitet för dem. Hon beskriver även vikten av att leva i ett tryggt samhälle som kvinna, då livet blir oerhört inskränkt av otrygghet.⁵¹⁶

M32s tar upp att det finns olika teorier som bygger på att en viss samhällsgrupps, exempelvis barns behov ska tillgodoses av planeringen och då gynnas även flera andra. ”Man att man riktar in sig på den gruppen som behöver det mest och på det sättet så kommer det ändå andra tillgodo då också.”⁵¹⁷ Han tycker att detta är en intressant tanke.⁵¹⁸

”Det som är bra för kvinnor och barn och gamla det är bra för alla.”⁵¹⁹ menar K46s och fortsätter: ”Genom att skapa miljöer som är bra för barn, kvinnor, unga och gamla får du ett bra samhälle. Planera för alla utom män så har du kommit långt tycker jag.”⁵²⁰

511 M32s

512 M32s

513 M32s

514 K46s

515 K46s

516 K46s

517 M32s

518 M32s

519 K46s

520 K46s

Sammanfattande diskussion

SLUTSATSER

Jag anser att min studie har bidragit med insikt i hur flera skånska kommuner arbetar med dialog i planeringsprocessen och hur de tänker kring olika dialogformer. Arbetet skiljer sig något mellan de olika kommunerna när det kommer till vilka dialogformer och metoder som används. Planerarnas erfarenhet i kombination med den mindre enkätundersökningen gav ett underlag till att få en förståelse för hur representationen vid dialogtillfällena ser ut.

Vad jag kan konstatera när det kommer till dialog mellan planerare och kommuninvånare är att alla grupper idag inte nås med traditionell kungörelse och kommer inte heller till de traditionella mötena. Särskilt underrepresenterade är personer med utländsk bakgrund och deltagandet är även lågt bland småbarnsföräldrar och yngre personer. För att nå fler bör planerarna använda sig av modernare teknik, så som sociala medier när de bjuder in, men framförallt behöver de, för att få en bredd på vilka de har en dialog med, vara på plats och aktivt ta kontakt med människor i deras vardag. Mångfald bland planerarna är att föredra, framförallt när det kommer till själva förslagen som läggs fram, men även i det att olika deltagare vid dialogtillfällen kan känna sig mer bekväma med att gå fram och prata med någon som de kan identifiera sig med.

När det kommer till inflytande så verkar det återigen vara få, oftast äldre män med mötesvana, som gynnas av de traditionella mötena. Mindre möten och indelningar i grupper är fördelaktigt för att få fler att våga prata och delta i dialogen. Upplägg som drop-in, workshops och öppet hus är andra positiva mötesformer för att få reda på vad fler anser. Bland planerarna finns en önskan om att diskutera mer på ett samhälleligt plan i vad för stad folk vill leva, vilket jag tror kan vara ett bra sätt att få människor att förstå varför deras omgivning förändras. Snabb återkoppling samt tydlighet i vilken form av delaktighet det rör sig om från kommunen och lyhörddhet är viktigt när inkomna synpunkter behandlas. När det kommer till tider för dialog bör dessa varieras och platserna bör ligga nära planområdena så att många som möjligt ska kunna delta.

Planerarrollen innefattar att vara neutral och informativ samt framför allt att lyssna och vara ödmjuk samt uppmuntra till diskussion. Vid möten är planeraren även moderator och har ett ansvar att fördela ordet rättvist och att avbryta. En betydelsefull uppgift är att styra in frågorna på det som är påverkbart och att deltagarna ska fokusera på specifika frågor. Planeraren ska inte själv som specialist på sitt område råka stå i vägen för idéer och genom att anpassa språket kan dialogen underlättas och göra planeringen mer tillgänglig och inkluderande.

Planerarna har stor makt att påverka dialogen då det är de som sätter dagordningen, bestämmer mötesformen och fördelar ordet, vilket gör det viktigt att vara transparent och öppen med vad förslagen bygger på och hur processen går till. Fördelarna med dialog är att slutprodukten blir bättre när de boendes erfarenheter och behov vägs in och dialogen kan även skapa social sammanhållning och vara en mer direkt demokratiform. Det är dock sällan planer helt läggs ner till följd av dialog. Det sker främst om något är politiskt känsligt. Idag smidiggör dialogen planeringsprocessen när den används i rätt tid och invånarna är medvetna om vad som är påverkbart. Att engagera folk tidigt i planeringsprocessen är viktigt så att folk har

mer att säga till om istället för att de först dyker upp när den egna villan kommer att skuggas av ett planerat höghus. Ett möte innebär inte i sig dialog, utan det är viktigt att vara på det klara med varför dialogen hålls och vad målet med den är samt att tydligt förklara det för de som deltar.

Det finns behov av att utveckla dialogen för att nå fler och andra grupper än de som vanligtvis deltar och det krävs att resurser läggs på dialogarbete och kommunerna bör sammanställa rutiner och ta fram strategier för hur dialogen ska genomföras i olika faser. Att skapa strukturer för att inkludera alla i diskussionerna vid möten är väsentligt för att planerarna ska få in fler perspektiv så att planeringen ska bli mer jämlik.

Människors hälsa och välmående är beroende av deras känsla av delaktighet. Dialogprocesserna handlar inte enbart om fysisk planering, utan även om att planera för en fungerande lokal och direkt demokrati, social sammanhållning och bättre representation, så framtidens städer och kommuner tillgodoser fler än behoven hos minoritetsgruppen vita övre medelklass medelålders män, som är den grupp som länge stått i centrum för planeringen. Det bor en mångfald av människor i dagens kommuner och städer och som K46s påpekade är det oftast just när det inte är männen vi planerar för som det blir bra. Det är då vi skapar platser där folk trivs och känner sig trygga.

En stor utmaning för kommunerna och planerarna är alltså dels att nå dem som idag inte deltar i dialogen och dels att konstatera att sätten kommunerna bjuder in folk på inte är tillräckliga om bred representation efterfrågas. Det behövs genusanalyser av de metoder som används för dialog med kommuninvånarna, för att förstå varför det är en viss grupp som kommer på mötena och varför så många grupper är underrepresenterade. Det räcker dock inte enbart med god representation, utan för att representationen ska spela någon roll krävs det även en analys av vems åsikter det är som återspeglar sig i de slutgiltiga förslagen och i den fysiska miljön.

Något som är väldigt glädjande är att det finns ett stort intresse för dialog bland de planerare jag träffat. De ser dialog som något som utvecklar och förbättrar deras förslag och det finns en stark vilja att få dialogen att fungera så väl som möjligt.

SLUTKOMMENTARER

Intervjuformen var en väldigt bra metod för att få en bättre förståelse för hur planerarna arbetar med och tänker kring dialog och enkäten var ett smidigt sätt att inhämta grundläggande information om de som deltog vid dialogtillfällena jag besökte. Det hade givetvis varit intressant att närvara vid fler möten och därigenom även få ett större statistiskt underlag som bygger på enkäterna. När det kommer till mötesobservationerna hade jag önskat, speciellt på möten med många deltagare, att jag haft mer vana eller en bättre metod för att kunna observera mötena på ett djupare sätt och få med mig mer av vad som skedde, hur samspelet var i de olika grupperna, hur deltagarna reagerade på olika saker under presentationerna och hur de pratade med varandra om planförslagen eller diskussionsämnena.

FRAMTIDA FORSKNING

Det skulle vara intressant att studera flera olika former av dialog mellan planerare och kommuninvånare vid flera tillfällen för att närmare kunna undersöka mönster och jämföra olika typer av dialog, när det kommer till bland annat vilka som deltar, hur engagerade de är och vilka det är som pratar. Det vore även spännande att efter dialogtillfällen intervjua de som deltagit för att få en djupare insikt i varför de deltagit, vad de tror att deras närvaro kunde bidra med och vad de ansåg om formen för dialog.

Det skulle även vara intressant att undersöka om dialogen skiljer sig från dialoger i andra delar av Sverige, men kanske framförallt att få veta mer om hur andra länder arbetar med dialog och vad det finns att lära av det.

Referenser

- 11 tankar om medborgardialog i styrning. Sveriges Kommuner och Landsting. Stockholm: Alfa Print. 2009.*
<http://www.samband.is/media/lydraedi---mannrettindi/LydraediSvithjod.pdf> (Hämtad 2015-04-15)
- Aarhus Convention. 2161 UNTS 447; 38 ILM 517. Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters. 1999.*
- Arnstein, Sherry R. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, Vol. 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224.
<https://www.planning.org/pas/memo/2007/mar/pdf/JAPA35No4.pdf> (Hämtad 2015-04-10)
- Asplund, Eva & Hilding-Rydevik, Tuija (red.) *Arena för hållbar utveckling – aktörer och processer.* Elanders Gotab, 2001.
- Eduards, Maud. *Förbjuden handling – Om kvinnors organisering och feministisk teori.* Malmö: Liber AB. 2002.
- Council of Europe. *European Landscape Convention.* Florence, European Treaty Series, No. 176. 2000.
- Fainstein, Susan S. & Servon, Lisa J. *Gender and Planning – A Reader.* Piscataway: Rutgers university Press. 2005.
- Greed, Clara. *A place for everyone? Gender equality and urban planning. A ReGender Briefing Paper.* 2007.
www.apho.org.uk/resource/view.aspx?RID=93623 (Hämtad 2015-05-25)
- Healey, Patsy collaborative Planning – Shaping Places in Fragmented Societies. 2^{:a} upplagan. Hampshire: PALGRAVE MACMILLAN, 2006.
- Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö. *Malmös väg mot en hållbar framtid – hälsa, välfärd och rättvisa.* (2:a upplagan). Malmö stad. Servicepoint Holmbergs AB. 2013.
- Larsson, Anita & Jalakas, Anne. *Jämställdhet nästa! - Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.* Stockholm: SNS Förlag, 2008.
- Letherby, Gayle. *Feminist research in theory and practice.* Buckingham: Open University Press. 2003.
- Listerborn, Carina. Om erfarenhet och expertis i planeringen. *Fronesis* nr. 29-30 (2009): 99-106.

Lundkvist, Helén. *Ojämslällldhetens miljöer* – En rapport från programberedningen ”Kommunerna och jämslällldheten” om jämslällldhet i fysisk planering och miljö. Svenska kommunförbundet. Göteborg: Kommentus Förlag. 1998.

Langlet, Lena. Sveriges Kommuner och Landsting. *Medborgardialog som del i styrprocessen*. Edita. 2013.

Langlet, Lena & Wärn, Lisa. Sveriges Kommuner och Landsting. *Projekt medborgardialog - Kommunikation för medborgardialog*. LTAB. 2014.

Ranger, Anna. Länsstyrelsen i Skåne län. *Plan och process – handbok i dialoginriktad planering*. Malmö: Holmbergs. 2007.

Schalkwyk, J and B. Woroniuk, B. Canadian International Development Agency. *Gender Equality & Municipal Planning and management: In Brief*. 2000.

[http://www.acdi-cida.gc.ca/inet/images.nsf/vLUIImages/Policy/\\$file/CEEunicipal2.pdf](http://www.acdi-cida.gc.ca/inet/images.nsf/vLUIImages/Policy/$file/CEEunicipal2.pdf)

(Hämtad 2015-05-25)

Widerberg, Karin. *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur. 2002.

Hej!

Jag studerar till landskapsarkitekt vid SLU Alnarp och skriver min masteruppsats under den här terminen. Jag ska bland annat undersöka representationen vid samrådsmöten, medborgarmöten och andra dialogtillfällen mellan kommun och invånare i skånska kommuner när det kommer till frågor som berör planering.

Jag skulle väldigt gärna vilja närvara vid samrådsmöten eller andra dialogtillfällen och undrar därför om din kommun har några inplanerade tillfällen för medborgardialog under våren (februari till maj). Jag tar tacksamt emot information om detta samt vem som kommer att hålla i mötet så att jag kan meddela min närvaro på förhand.

Om det finns möjlighet att intervjua dig eller någon annan stadsplanerare, landskapsarkitekt eller person med erfarenhet av att arbeta med samrådsmöten eller andra dialogtillfällen mellan i planeringsfrågor skulle jag verkligen uppskatta det. Vid intervjuerna kommer jag ställa frågor som berör hur du upplever representativiteten vid dialogtillfällen med allmänheten, hur din kommun arbetar med representation, hur dina tankar kring medborgardialog går och hur du ser på din roll i dialogen. Du som blir intervjuad kommer vara anonymiserad i uppsatsen.

Jag skulle uppskatta om du vill bli intervjuad eller om du vet någon annan som skulle vara lämplig att kontakta. Även om du inte vill ställa upp på en intervju skulle jag ändå gärna närvara vid samrådsmöten eller dialogtillfällen om ni har några inplanerade.

Du kan kontakta mig genom att svara på det här mailet (feliciasallstrom@gmail.com) eller ring mig på 0709-45 33 30.

Vänliga hälsningar

Felicia Sällström

Intervjuguide

Bakgrund

1. Vad har du för utbildning?
2. Vilken är din yrkestitel? (Har du en chefsposition?)
3. Hur länge har du arbetat med medborgardialog som en av dina arbetsuppgifter?
4. Är medborgardialog (medborgarmöten, samråd etc) något som du fick öva dig på under din utbildning? (På vilket sätt? Teoretiskt, praktiskt?)
5. Vart kommer du ifrån? (Ursprung: land, del av landet, småstad, storstad....)
6. Hur gammal är du?
7. Hur bor du? (hyresrätt, bostadsrätt, villa, radhus)
8. Bor du i den kommunen du arbetar i?

Kommunens syn på samråd och medborgardialog

Tema: Deltagande & representation

10. Hur bjuds personer in till samrådsmöten och annan medborgardialog?
11. Hur upplever du könsrepresentationen på mötena?
12. Vad uppfattar du att åldern på de som deltar brukar ligga på? (samma åldersgrupp, olika?)
13. Upplever du att det är spridning bland folk från olika samhällsklasser/socioekonomiska förhållanden? Utbildningsnivå?
14. Upplever du att det är spridning bland folk med olika etnisk bakgrund?
15. Arbetar kommunen aktivt på något sätt för att få en bred representation av deltagare?
16. Hur tror du en bredare representation påverkar planeringen?

Tema: inflytande - demokrati

17. Upplever du att somliga tar mer plats i dialogen? (vilka?)
18. Upplever du någon skillnad i diskussionerna (och representationen?) beroende på om representanter från näringslivet eller politiker deltar?
19. Upplever du att det blir någon skillnad på vilka som tar plats på mötena beroende på hur många som närvarar?
20. Vilken typ av argument upplever du ges störst utrymme, vilka intressen lyfts som viktiga? (Vilka frågor och problem brukar lyftas? Individuella/samhälls/näringslivets intressen?)
21. Hur arbetar ni med de synpunkter som inkommer?
22. Hur tänker ni kring vart och vid vilken tid ni har era möten och dialogtillfällen?
23. Vilka tror du kan gynnas respektive missgynnas av olika mötesformer? Arbetar ni med detta?

Din roll vid dialogtillfällena

Tema: Du i dialogsituationen - reflektioner

24. Hur ser du på din roll i dialogen? (informativ, hålla diskussionen levande...)
25. Tänker du på hur du fördelar ordet och vem som pratar mycket/lite?
26. Upplever du att sättet du pratar på påverkar dialogen? Vilka ord du väljer och hur du berättar förklarar. (formellt/informellt)
27. Kan du urskilja samband mellan hur du bemöter personer och hur diskussionerna utvecklas?
28. Granskar du dig själv, tänker du efter ett dialogtillfälle på vad du har sagt, hur du har pratat och huruvida du bjudit in till och uppmuntrat diskussion? (Diskuterar du med andra – ex arbetskamrater som närvarat?)

Teman: Din upplevelse av formen/formerna dialog och möjligheterna att påverka

29. Upplever du att du som planerare kan påverka mötena? På vilket sätt och i vilken riktning?
30. Utöver att de är nödvändiga delar av planeringsprocessen, kan du se fördelar med samråd och medborgardialog? (Känner du att det ger dig något? Mer förståelse? Nya infallsvinklar?)
31. Hur vanligt upplever du att det är att förslag radikalt förändras eller planer helt läggs ner till följd av vad som kommit upp vid samråd eller andra dialogtillfällen? Hjälper det dig i ditt arbete? Försvårar det? På vilket sätt?
32. Kan du säga något om dina tankar kring hur mötena fungerar och utnyttjas idag?
33. Anser du att mötena skulle kunna utvecklas? Hur?

Enkät - representation

Enkäten undersöker representationen vid det här mötet. Den är en del i mitt examensarbete på landskapsarkitektutbildningen vid SLU Alnarp. Alla svar kommer att behandlas anonymt. Jag uppskattar din medverkan, den betyder väldigt mycket för min undersökning. Om du har några frågor är det bara att prata med mig efter mötet. Fyll gärna i kommentarsfälten!

Kön

- Kvinna
- Man
- Annat

Ålder

_____år

Utbildningsnivå

- Grundskola
- Yrkesutbildning
- Gymnasiet
- Universitet/högskoleutbildning mindre än 2 år
- Universitet/högskoleutbildning 3 år
- Universitet/högskoleutbildning 5 år
- Forskarstudier

Sysselsättning

- Studerande – vad: _____
- Lönearbetande – yrke: _____
- Sjukskriven - vad du tidigare arbetat med: _____
- Arbetslös - vad du tidigare arbetat med: _____
- Pensionerad - vad du tidigare arbetat med: _____
- Annan: _____

Utländsk härkomst

- Ja
- Nej

Kommentar: _____

Det finns en baksida med, vänd!

Civilstånd

- Gift/sambo/partner
- Ensamstående
- Annat

Kommentar: _____

Barn

- Ja
- Nej

Om ja, hur många? _____ Bor det/de hemma? Ja Nej

Hur bor du?

- Ensamhushåll
- Med partner
- Inneboende
- Med inneboende
- I kollektiv
- Annat

Kommentar: _____

Bor i

- Hyresrätt
- Bostadsrätt
- Radhus
- Villa
- Annat: _____

Anledning till att du närvarar på mötet

(Det går bra att välja flera svarsalternativ)

- Du berörs personligt av det som diskuteras
- Du anser att det är viktiga frågor som kommer beröras
- Du är med i en inbjuden organisation
- Du är anställd tjänsteman på kommunen
- Du arbetar inom privata näringslivet och berörs av det mötet ska handla om
- Du är politiker
- Annan: _____

Om du vill precisera: _____

Tack för att du svarat på enkäten! Jag kommer stå i dörren och samla in den efter mötet. Eller så kan du ge den till mig när den är ifylld.